

OTDK-dolgozat

2025

**BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR**

BGE

ÉGHAJLATVÉDELEM A „BRÜSSZEL-HATÁS” ÁRNYÉKÁBAN

**AZ EURÓPAI UNIÓ ERDŐIRTÁSMENTES TERMÉKEKRŐL
SZÓLÓ RENDELÉTENEK HATÁSAI A BRAZIL KÁVÉIPARRA**

**CLIMATE PROTECTION IN THE SHADOW OF THE
BRUSSELS EFFECT**

**IMPACTS OF THE EUROPEAN UNION’S DEFORESTATION-FREE
REGULATION ON THE BRAZILIAN COFFEE INDUSTRY**

Szeleczki Mihály Dániel

Konzulens: Dr. Antalóczy Katalin CSc

Kézirat lezárásának dátuma: 2024.05.22.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	1
1. AZ EURÓPAI UNIÓ ÉGHAJLATVÉDELMI TÖREKVÉSEI	3
1.1. AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS (EU) 2023/1115 RENDELETE ÉS FOGADTATÁSA	3
2. A „BRÜSSZEL-HATÁS” ÁRNYÉKÁBAN.....	6
2.1. A „BRÜSSZEL-HATÁS”	6
2.2. A „BRÜSSZEL-HATÁS” ELMÉLETI HÁTTERE – AZ ÖT TÉNYEZŐ	8
2.3. AZ EURÓPAI UNIÓ INDÍTÉKAI	10
2.3.1. Költségemelkedés és az innováció megakadályozása – néhány fontos példa az EU gyakorlatából	10
2.3.2. Protekcionizmus	12
2.3.3. Szabályozási imperializmus	14
3. BRAZÍLIA: EGY ÚJ KORSZAK KEZDETE	15
3.1. AZ ERDŐIRTÁSOK VISSZASZORÍTÁSA BRAZÍLIÁBAN	16
3.2. AZ AMAZONAS CSÚCSTALÁLKOZÓ EREDMÉNYE.....	19
4. AZ EURÓPAI UNIÓ ERDŐIRTÁSMENTES TERMÉKEKRŐL SZÓLÓ RENDELETÉNEK VIZSGÁLATA.....	20
4.1. MÓDSZERTAN	21
4.2. AZ ERDŐIRTÁSMENTES TERMÉKEKRŐL SZÓLÓ RENDELET ELEMINEK VIZSGÁLATA	23
4.2.1. Az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet	24
4.2.2. A rendelet célja és a megoldani kívánt probléma	24
4.2.3. Célcsoportok melyeknél változást kíván elérni a rendelet.....	26
4.2.4. A rendelet megvalósulásának időtávja	28
4.2.5. Közreműködők és a rendelet humán erőforrás igénye	29
4.2.6. Anyagi források és költségek	30
4.2.7. A megvalósulás eszközei és módszerei	33
4.3. A RENDELET VÁRHATÓ KÖVETKEZMÉNYEI – KIMENETEK, EREDMÉNYEK, HATÁSOK	37
4.4. AZ ERDŐIRTÁSMENTES TERMÉKEKRŐL SZÓLÓ RENDELET LEHETSÉGES HATÁSAI.....	38
4.4.1. A rendelet várható környezeti hatásai.....	39
4.4.2. A rendelet várható gazdasági hatásai	42
4.4.3. A rendelet várható társadalmi hatásai	44
5. A „BRÜSSZEL-HATÁS” ÉRVÉNYESÜLÉSE AZ ÉGHAJLATVÉDELEMBEN.....	46
6. ÖSSZEGZÉS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK	47

IRODALOMJEGYZÉK.....	52
MELLÉKLETEK.....	59
1. melléklet: Az Európai Unió aggodalmai a génmódosított növényváltozatokat illetően	59
2. melléklet: A REACH rendelet hatásai a vegyipari vállalatokra	60
3. melléklet: A GDPR globális érvényesülésének következményei	61
4. melléklet: Az Európai Parlament és a Tanács 2013/34/EU irányelvében meghatározott vállalkozások és csoportok kategóriái	62
5. melléklet: Az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet hatálya alá tartozó releváns áruk és releváns termékek	64
6. melléklet: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1115 rendeletének 9. cikke.....	68
7. melléklet: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1115 rendeletének 10. cikke.....	69
8. melléklet: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1115 rendeletének 11. cikke.....	70
9. melléklet: A globális szén-dioxid (CO ₂) kibocsátás évenkénti alakulása 1940-2022 között .	71
10. melléklet: A globális szén-dioxid-kibocsátás 2010-ben és 2021-ben, a kiválasztott országok esetében	72

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: A bruttó hazai termék (GDP) alakulása a világgazdaság legmeghatározóbb szereplői esetében 1980-2023 között és előrejelzése 2028-ig	7
2. ábra: Az erdőirtással érintett területek kiterjedésének változása Brazíliában 2015-2023 között	17
3. ábra: A hatásvizsgálatok során alkalmazott szempontrendszer	23
4. ábra: Korábbi kumulatív nettó antropogén CO ₂ -kibocsátás régióként (1850-2019)	25
5. ábra: Az egy főre és a teljes lakosságra jutó nettó antropogén üvegházhatású gázkibocsátás régióként (2019).....	26

BEVEZETÉS

„Csak nagy gazdaságok válhatnak globális sztenderdek forrásaivá. A piacméret önmagában azonban nem képes egy joghatóságot globális szabályozási hatalommal felruházni (...) Az unilaterális szabályozói hatalomhoz inkább egy nagy gazdaság által hozott, határozott politikai döntésekre van szükség” (Bradford, 2020, p.25.), így határolja körbe Anu Bradford a „Brüsszel-hatás”¹ alapvető feltételeit. A jelenségről átfogóan ír 2020-ban megjelent könyvében.

A fogalom az Európai Unió meghatározó szerepét takarja a jogi szabályozásokat illetően melynek eredményeként a belső piac védelmében hozott rendelkezéseit és törvényeit a világ legtöbb országában ugyancsak megvalósítják. Más országok hatályban lévő szabályozásai ugyanis nem olyan szigorúak, mint az EU-ban, ha azonban kereskedelmi kapcsolatot kívánnak létesíteni, kénytelenek lesznek e magasabb elvárásoknak megfelelni. A rendelkezések számos területet érinthetnek a technológiától kezdve egészen a környezetvédelemig mely utóbbi alkotja jelen dolgozat fő irányvonalát is. Az Európai Parlament és az Európai Tanács által 2023. május 31-én elfogadott rendelet tiltja mindazon áruk és termékek behozatalát az Európai Unió területére, amelyek köthetők az erdőirtásokhoz és az erdők pusztulásához, jelentős kihívás elé állítva ezzel az exportőr partnereket. A világ legtöbb országában nem jellemzők még az olyan rendelkezések, amelyek hathatós szigorral szankcionálnák az erdőirtásokat, mint az árutermelést megelőző, azt előkészítő tevékenységet. Van azonban kivétel. Brazília, mint a világ meghatározó kávétermelő és exportáló országa a 2022-es választások eredményeként bekövetkező kormányváltással és Luiz Inácio Lula da Silva hatalomra kerülésével pozitív változásokra számíthat az erdőirtások problémájának felszámolása érdekében melynek jelei már tetten érhetők Brazília szerte. Mindkét fél – az Európai Unió és Brazília – esetében megfigyelhető az erőteljes elköteleződés mely jelentős előrelépést sejtet a globális problémaként nyilvántartott jelenség felszámolását illetően. Erre pedig nagy szükség van. Az éghajlatváltozás ugyanis számos vélemény szerint (European Commission, 2021a; United Nations, 2022; WWF, 2022) egy olyan ponthoz közelít, ahol már visszafordíthatatlanná válik, így a globális szintű összefogás égető fontosságúvá vált.

¹ Mivel a nemzetközi szakirodalomban a fogalom „Brussels effect” néven vált ismertté, a következetesség jegyében, jelen dolgozat keretein belül „Brüsszel-hatás” -ként fogok rá hivatkozni annak ellenére, hogy az angol és magyar nyelv közötti korlátozott átjárhatóságból adódóan a magyar meghatározás nem képes teljes mélységében visszaadni a fogalom lényegi jelentését.

A felelősségteljes fellépés az erdőirtások felszámolása érdekében pozitív változásokat irányoz elő. Ennek következtében jelen vizsgálat keretein belül a rendelet hatásait a kormányváltás óta számos javulást mutató brazil kávészektor szemszögéből vizsgálom.

Kutatási kérdéseim a következők:

- Lesz-e szüksége Brazíliának külső anyagi segítségre ahhoz, hogy megfeleljen az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet előírásainak?
- Milyen változtatások és újítások szükségesek ahhoz, hogy a brazil kávészektor megfeleljen a rendelet előírásainak?
- Melyek a rendelet várható hatásai a brazil kávészektor szereplőire nézve?
- Hozzájárul-e a „Brüsszel-hatás” az éghajlatvédelmi törekvések megvalósulásához?

A kutatási kérdéseket a témához illeszkedő kutatási módszerrel, a nemzetközi szakirodalom, a vonatkozó jogszabályi háttér és a kapcsolódó szekunder, statisztikai adatok szintetizáló vizsgálatával válaszolom meg, rávilágítva mindazon összefüggésekre melyek kellő magyarázattal szolgálnak a brazil kávészektorra váró kihívásokra. Ezt követően a hatásvizsgálatok szempontrendszerét alkalmazom, mely megfelelő kerettel szolgál az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet várható hatásainak feltérképezéséhez, végső soron pedig ahhoz, hogy olyan javaslatokat és megoldási lehetőségeket fogalmazzak meg melyek hozzájárulhatnak a hatékony és gördülékeny „zöld átmenet” megvalósításához, egy minden ország számára előnyös szemléletmód meghonosításához.

/Jelen vizsgálat alapjául a 2022- ben megrendezett intézményi TDK Konferencián és a 2023- ban megrendezett 36. OTDK Konferencián is bemutatott kutatásom szolgál melynek címe: „A fogyasztói társadalom disztópiája: Az erdőirtások, a klímaváltozás, valamint a kihalással fenyegetett vadkávé fajok hatása a kávétermesztésre és a kávé globális értékláncára – Brazília példája”. /

1. AZ EURÓPAI UNIÓ ÉGHAJLATVÉDELMI TÖREKVÉSEI

Határozott szándék és elképzelés vezette az Európai Uniót az elmúlt több mint két évtizedben melynek eredményeként az éghajlatváltozás elleni globális küzdelem egyik legmeghatározóbb résztvevője vált (Parker és Karlsson, 2017). A környezetvédelmi politika ugyanis egyike az EU külsterületeinek, így az integráción belüli elkötelezettségét tágabb keretek között is érvényesíteni kívánta, 2007 tavaszától azonban az EU több kívánt lenni, mint a globális felmelegedés elleni küzdelem egyik fő szereplője. Az európai vezetők ugyanis azt a célt tűzték ki, hogy az Unió a klímaváltozás elleni fellépés vezetője lesz (Council of the European Union, 2007). Törekvését egy a Kyoto Protokollnál is messzemenőbb klíma és energia csomag elfogadtatásával támasztotta alá 2008-ban, amelyet a világ legambiciózusabb jogalkotási csomagjaként tartottak számon az üvegházhatású gázok csökkentésével kapcsolatban. Az Európai Unió ezzel a lépéssel bizonyította elhivatottságát melyet egy kettős célkitűzés motivált: egyrészt valódi változást elérni az éghajlatváltozással szembeni küzdelemben, másrészt ezt a kérdéskört egy olyan „eszközként” használni, amely megalapozza vezető pozícióját a globális politikai színtéren (Parker és Karlsson, 2017).

A törvények, rendeletek és megállapodások, amelyek a világ legszigorúbb környezetvédelmi keretrendszerét alkotják, konkrét célkitűzésekkel határozták meg a 2020-ig majd 2050-ig elérni kívánt eredményeket (European Union, 2023b). Ennek részét képezi például a Párizsi Megállapodás és az Európai Zöld Megállapodás (European Green Deal) is mely utóbbi a jelen tanulmány központi elemét képező erdőirtásmentes termékekről szóló rendeletet is magába foglalja (European Union, 2023a).

1.1. AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS (EU) 2023/1115 RENDELETE ÉS FOGADTATÁSA

Az erdőirtások problémájára adott válaszok a kezdeményezők és az alkalmazott eszközök vonatkozásában számos formában megnyilvánulhatnak. Így nem csak terület alapú, de termék vagy ágazat specifikus megközelítés is jellemezheti az intézkedéseket melyek különbséget tesznek nem csak az adott földterület tulajdonosi viszonya, de az erdőirtások mértéke között is, hiszen mindezen információk nagymértékben hozzájárulhatnak a legoptimálisabb beavatkozás megtervezéséhez. A teljesség igénye nélkül érdemes kiemelni a fenntarthatóság központú irányelveket, a nyersanyagok fenntartható forrásból történő beszerzését, de akár a védett területek és rezervátumok létrehozását is a legmagasabb szintet képviselő jogi megközelítés

mellett. Ez utóbbi kategóriába sorolható a jelen dolgozat központi elemét képező erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet is (WWF, 2021b).

A 2023. június 29-én hatályba lépő rendelet – mely a Green Deal megállapodás egy következő lépésének tekinthető – a maga nemében úttörőnek számít. Amellett, hogy az éghajlatváltozás és a biológiai sokszínűség hanyatlása elleni küzdelem egyik meghatározó eleme, az európai állampolgárok azon álláspontját is képviseli, miszerint a továbbiakban nem kívánnak hozzájárulni a világszinten megfigyelhető erdőirtásokhoz az általuk elfogyasztott termékek által. 2022 márciusában ugyanis „több mint 53.000 állampolgár küldött levelet környezetvédelmi minisztereiknek, arra buzdítva őket, hogy a soron következő tárgyalásokon szorgalmazzák egy erős Európai Unió erdőirtásellenes törvény létrehozását (WWF, 2023, p.6.)”. Az európai törvényhozás célja a rendelettel így nem csak az erdőirtások visszaszorítása, de olyan érték- és ellátási láncok létrehozása melyek nem hozhatók kapcsolatba ezzel a jelenséggel (European Commission, 2023).

Az Európai Unió a trópusi erdőirtás és az ahhoz köthető károsanyag kibocsátások legnagyobb importőre volt 2013-ig, mivel a világ bármely más országánál nagyobb mértékben járult hozzá az erdők kivágásához a mezőgazdasági vonatkozású termékek behozatala révén. Ezt a 2005-2013 között megfigyelhető tendenciát 2014-ben Kína előretörése változtatta meg, ami jelenleg a 2018-ig bezárólag rendelkezésre álló adatok értelmében az első helyen állt az erdőirtással összefüggésbe hozható termékek importját illetően. Ez azt jelenti, hogy Kína a nemzetközi kereskedelem révén globális szinten az erdőirtások 24 százalékáért volt felelős, míg az Európai Unió a mezőgazdasági vonatkozású fakivágások 16 százalékát okozta. A probléma főként az olyan termények és származtatott termékek kapcsán merül fel, mint a szója, a pálmaolaj és a marha, valamint a fa, a kakaó és a kávé. Ezen termények révén Brazília, Argentina, Paraguay és Indonézia tapasztalja az erdőállomány legnagyobb mértékű csökkenését (WWF, 2021a).

Az Unió magas érintettsége pedig nem csak a tagországok kormányait és állampolgárait aggasztották, de a környezetvédők is mielőbbi lépések megtételét szorgalmazták. Ez 2022-re egy világméretű kampányban csúcsosodott ki, amelyet a WWF (World Wide Fund for Nature, magyarul Természetvédelmi Világalap) kezdeményezésére világszinten 220 civil szervezet is támogatott. Ez az összefogás hozzájárult ahhoz, hogy szeptember végén, az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa a rendelet megalkotásával nemzetközi szinten kivívta nem csak a környezetvédők, de számos ország és termelő elismerését is. Sokan közülük ugyanis vagy hosszú ideje küzdenek az erdőirtások felszámolásáért vagy annak

következményeként korlátozottan tudnak csak érvényesülni a nemzetközi kereskedelemben (WWF, 2023). Következésképpen az EU ezen kereslet-oldali intézkedésének számottevő jelentőséget tulajdonítanak az erdők megmentéséért folytatott harcban (Zhunusova et al., 2022).

Nem mindenki üdvözölte azonban az európai törvényhozás döntését. Néhány országot, mint például Indonéziát kifejezetten rosszul érintett az új szabályozás melynek nyomán az EU-t a szabályozási imperializmus vádjával illették (Suroyo et al., 2023). Úgy vélik továbbá, hogy az Unió környezetvédelmi aggályaival és az ezek nyomán hozott intézkedéseivel próbálja leplezni protekcionista törekvéseit (WTO, 2021). Az Európai Bizottság ugyan tudatában van a rendeletet övező aggodalmaknak, arról biztosította az érintetteket, hogy a szabályozásokat nem alkalmazzák diszkriminatív vagy álcázott kereskedelmi korlátozásokként. Ennek ellenére a példátlanul magas elvárások és követelmények – melyek az indonéz termelőket egy erős megfelelési „kényszernek” teszik ki – veszélyeztetik Indonézia és az Európai Unió közötti kereskedelmi kapcsolatokat. A közös érdekeltségből adódóan azonban mindkét fél hajlandóságot mutat egy szabadkereskedelmi megállapodás létrehozását célzó egyezkedésre (Suroyo et al., 2023).

Indonéziával ellentétben a brazil közvélemény és főként a kis és közepes termelők örömmel fogadták az Európai Uniótól érkező segítséget mely jelentősen hozzájárulhat a Lula által kezdeményezett intézkedésekhez. Kérdés azonban, hogy a magas elvárásokkal a brazil termelők – jelen tanulmány keretein belül a kávészektorra helyezve a hangsúlyt – vajon milyen kihívásokkal szembesülnek a zöld átállás során és milyen változtatásokra lesz szükségük ahhoz, hogy terményeik eljuthassanak az európai fogyasztókhoz. Mielőtt azonban elvégeznénk az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1115 rendeletének hatásvizsgálatát, érdemes áttekintenünk az Európai Unió világviszonylatban példátlan szigorú képviselő kezdeményezései által érvényesülő „Brüsszel-hatás” elméleti vonatkozásait és a háttérben rejlő brüsszeli motivációkat. Ezek ugyanis egy olyan magyarázó kontextusba helyezik az erdőirtásmentes termékekről szóló rendeletet, amely nem csak megkönnyíti a hatásvizsgálat eredményeinek értelmezését, de a levont következtetések segítségével megfogalmazott javaslatok életszerűségéhez is érdemben hozzájárul. Így nem csak előirányozhatjuk a brazil kávétermelőkre váró kihívásokat, de azok leküzdésének lehetőségeit is feltérképezhetjük.

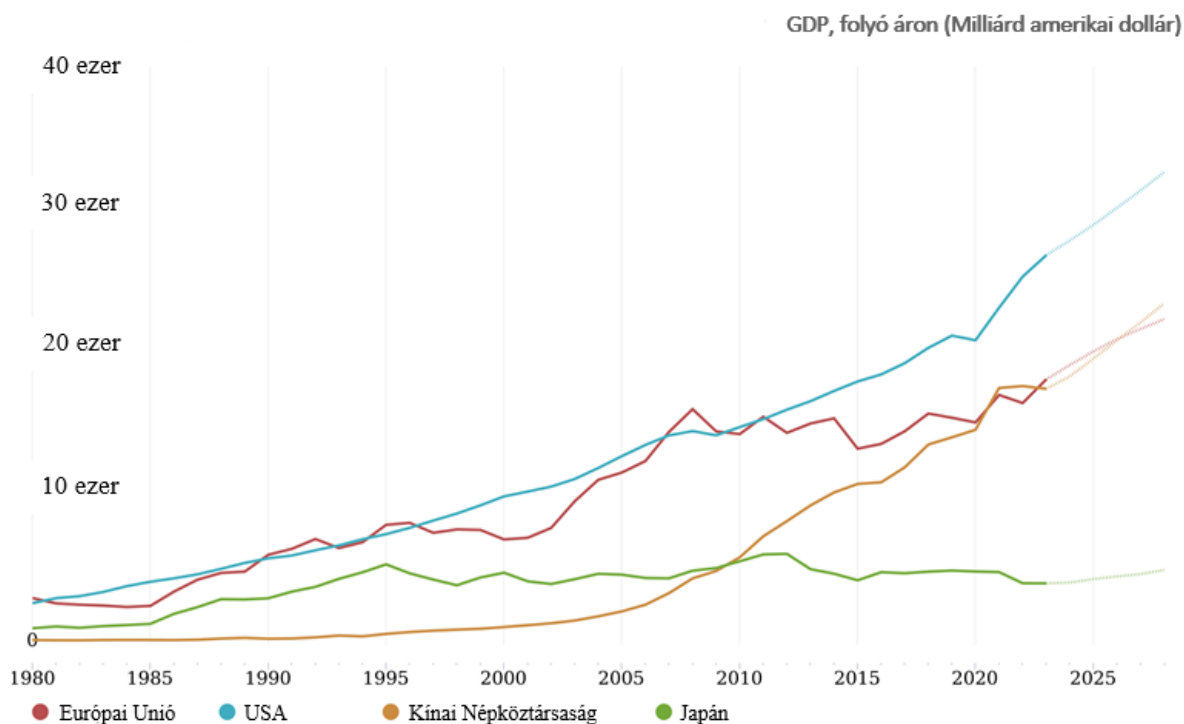
2. A „BRÜSSZEL-HATÁS” ÁRNYÉKÁBAN

A rendelet követelményei szigorúságukat tekintve világviszonylatban is az élvonalba tartoznak, választás elé állítva a termelőket: megfelelnek az előírásoknak és nem veszítenek el egy közel 500 millió fogyasztót számláló piacot (Eurostat, 2023), vagy megelégednek a világ fennmaradó részével, ahol alacsonyabb sztenderdek szabályozzák a nemzetközi kereskedelmet. A gazdák, habár jelentős kihívással néznek szembe, jó eséllyel engedni fognak a hallgatólagos „kényszernek” mely az új, szigorúbb szabályok betartására sarkallja őket. Ha ugyanis teljesítik az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet előírásait – melyek a jelenlegi legmagasabb sztenderdek – épp úgy exportálhatják terményeiket az Európai Unió területére, mint azokba az országokba, amelyek enyhébb követelményeket támasztanak, hiszen ezeknek a kevésbé szigorú szabályoknak is meg fognak felelni. Ezt a jelenséget Anu Bradford (2020), könyvében, a „Brüsszel-hatásként” definiálta.

2.1. A „BRÜSSZEL-HATÁS”

Sokáig élt az elképzelés, mi szerint az Európai Unió globális viszonylatban, a maga nemében egy gyenge egységet képvisel. Egyrészt nincs egy közös európai hadsereg mely a nemzetközi kapcsolatok szempontjából egy erős és meghatározó szereplővé tenné. Gazdasági erő vonatkozásában pedig Kínára figyel a világ, hogy vajon mikor fogja lehagyni az Egyesült Államokat a legnagyobb GDP-vel rendelkező országgént (Bradford, 2020). Az EU, mint integráció azonban itt is háttérbe szorul annak ellenére, hogy 2023 áprilisában a bruttó hazai termék (GDP) értéke megközelítette a 19 000 milliárd dollárt mellyel a világ harmadik legnagyobb gazdaságának tekinthető (1. ábra) (IMF, 2023). Ha azonban tágabban értelmezzük a hatalom fogalmát, felfigyelhetünk az Unió valódi erejére mely a hagyományos fogalmi kerettől eltérően a törvények és rendeletek általi meghatározó szabályozási, befolyásolási készségként értendő. Ebből a szempontból világszinten egyedülálló a helyzete, hiszen képes unilaterális módon gyakorolni ezt a hatalmat, ami tulajdonképpen egy egyoldalú szabályozási globalizációs folyamatot eredményez. A hatás megvalósulhat az Unió abbéli erőfeszítései eredményeként, hogy szabályozásait az integráció határain kívül is kiterjessze, de a tagországok által felállított előírások kollektív, akaratlan érvényesülése révén is. Ebben az esetben tehát nem azokról a nemzetközi egyezményekről van szó, amelyek keretében az Európai Unió megegyezik például az Egyesült Államokkal az EU-s szabályozások tengeren túli alkalmazásáról, ez ugyanis nem minősül szabályozás általi globalizációnak. Ugyanakkor az

Unió nincs olyan helyzetben, hogy elrendelje az általa alkotott törvények, rendeletek USA-ban történő alkalmazását, ezért egy piaci alapon megvalósuló folyamatról beszélhetünk. Az EU-nak így nem kell mást tennie, mint szabályoznia saját belső piacát, majd a nemzetközi kereskedelem és az akár globális kiterjedésű értékláncok révén a kapcsolódó piacok átveszik ezeket az előírásokat az Európai Unió piacának mérete és vonzereje miatt. A piacok és a multinacionális vállalatok önös érdekeik érvényesítésére törekszenek, ám közben meg is valósítják az európai integráció globális kiterjedésű szabályozási hatalmát mely lényegében egy átmenetet képez a kényszer és az együttműködés között (Bradford, 2020). A „Brüsszel-hatás” érvényesülésével az EU jelentős befolyásra tesz szert, segítségével pedig a saját elképzelései szerint tudja alakítani a világgazdaság azon területeit melyek kiemelt jelentőséggel bírnak számára. E globális szintű szabályozás megvalósulásához azonban öt tényező együttes érvényesülése biztosít csak megfelelő alapot.

1. ábra: A bruttó hazai termék (GDP) alakulása a világgazdaság legmeghatározóbb szereplői esetében 1980-2023 között és előrejelzése 2028-ig

Forrás: IMF (2023) alapján kismértékben módosítva

2.2. A „BRÜSSZEL-HATÁS” ELMÉLETI HÁTTERE – AZ ÖT TÉNYEZŐ

Az Európai Unió piacának mérete és vonzereje azon tényezők közé tartoznak, amelyek megalapozták a „Brüsszel-hatás” jelenségét és lehetővé teszik annak érvényesülését. Tehát akármennyire is szigorúak Uruguay környezetvédelmi törvényei, az ország és belső piacának méretéből adódóan nem tudná sztenderdjeit globális szinten érvényesíteni (Drezner, 2005). A vállalatok ugyanis azon előírások felé mozdulnak el, amik által hozzáférhetnek a legjelentősebb piacokhoz. Az ország, jelen esetben pedig az integráció belső piacának mérete önmagában azonban nem képes magyarázni a jelenséget, hiszen az Egyesült Államok piaca is kellően meghatározó – csak úgy, mint Kínáé vagy Japáné – a nemzetközi kereskedelemben ahhoz, hogy globális sztenderdek forrásai legyenek (IMF, 2023). Következésképpen a szignifikáns világpiaci részesedésen kívül szükség van olyan további tényezőkre melyek lehetővé teszik a szabályozások globális szintű érvényesülését. A „szabályozási kapacitás” pedig egyike ezen feltételeknek. Ehhez szükséges a piaci méret tényleges befolyásra történő váltása, vagyis elengedhetetlen egy olyan intézményi és jogi (feltétel)rendszer megteremtése, ami lehetővé teszi nem csak az irányítást, de az előírások hatályba léptetését és betartatását is (Bach és Newman, 2007). A világ nagyhatalmai közül így az Egyesült Államokra és az Európai Unióra szűkül a kör, akik alkalmasak lehetnek a globális szabályozói hatalom gyakorlására. Az USA vonatkozó intézményei azonban éppoly alkalmasak a feladatra, mint az Unió intézményei, ezért szükséges egy harmadik feltétel teljesülése is (Bradford, 2020). A szigorú előírások előnyben részesítése iránti hajlandóság. Ehhez nélkülözhetetlen egy olyan belföldi gazdaságpolitikai helyzet, amely a magasabb elvárásokat támasztó sztenderdek megalkotására ösztönöz. Az 1980-as évekig az Egyesült Államok rendelkezett a legszigorúbb környezeti és fogyasztóvédelmi törvényekkel, rendeletekkel ezeket tartatva be az európai vállalatokkal (Löfstedt és Vogel, 2001). A '90-es évektől kezdődően az USA azonban fokozatosan enyhíteni kezdte a szabályozásait, mivel az EU ekkor már egyre magasabb elvárásokat fogalmazott meg melyekkel az Egyesült Államok nem tudta már és nem is akarta felvenni a versenyt (Kelemen és Vogel, 2010). Nem állt szándékában ugyanis olyan magas kritériumokat támasztani, amelyek már nem szolgálják az általa optimálisnak vélt jóléti szint megteremtését. Az Unió tehát egy olyan logika mentén járt el, miszerint az egyre magasabb sztenderdek révén felül tud kerekedni más országokon, így készítetve őket meghátrálásra. Amellett azonban, hogy az EU rendelkezik az akarattal mely szükséges ahhoz, hogy piaci méretét a szabályozási képességei révén, a politikai szintén is érvényesítse, előnyben kell részesítenie a rugalmatlan célpontokat (Bradford, 2020).

A rugalmatlanság szemléltetésére Bradford (2020, p.48.) a következő példával él: amikor az EU biztosítja a fogyasztói egészséget és biztonságot, a szabályozások célpontjai az Unió piacán a fogyasztóknak értékesített termékek. A fogyasztó helye az EU-n belül, szemben a gyártó kívül eső helyével szükségessé teszi az uniós szabályozás alkalmazását a vonatkozó termékekre. A fogyasztói piacok rugalmatlansága azonban nem hagy választási lehetőséget a termelőknek a joghatóságot illetően; vagyis nem tudnak „bevásárolni” a számukra kedvező előírásokból anélkül, hogy elveszítenék a szabályozott piachoz való hozzáférésüket. Ez a megcélzott termelőket rugalmatlanná, más szóval élve, mozdulatlanná teszi. Az EU elsősorban a rugalmatlan fogyasztói piacokat szabályozza, például az élelmiszer-biztonságot vagy az adatvédelmet.

Az Európai Unió tehát főként a fogyasztói piacra gyakorol hatást, máskülönben sokkal nehezebben tudná megvalósítani a „szabályozási imperializmust”, ha például a tőkeáramlás korlátozására helyezné a hangsúlyt. Amennyiben túl szigorúvá válnak a tőkeszabályozások, akkor a tőkeáramlás továbbra is lehetséges. A kedvezőtlené váló feltételek miatt azonban nagyon nehéz termelőként/ gyártóként 450 millió fogyasztót (Eurostat, 2023) áttelepíteni Európából csak azért, hogy egy másik, enyhébb elvárásokat támogató piacon szolgálják ki őket. Így el tudnának határolódni a megszorításoktól. Az Unió a fogyasztói piacot célzó rendelkezéseivel azonban folytatni tudja ezt a szabályozói tevékenységet, hiszen a megcélzott vállalatok az áttelepülés révén sem tudnak kikerülni az EU joghatósága alól, ez pedig alátámasztja rugalmatlan természetüket (Bradford, 2020).

A négy érintett tényező – *belső piac mérete, szabályozási kapacitás, szigorú előírások, rugalmatlanság* – azonban csak az EU szabályozási képességét támasztja alá, azaz, hogy elég rátermett az integráció határain kívül is érvényesíteni rendelkezéseit. Amennyiben tehát egy amerikai vállalat el kívánja érni az európai piacot, be kell tartania az Unió törvényeket. A szabályozási globalizáció megvalósulásához, vagyis a „Brüsszel-hatás” érvényesüléséhez viszont arra van szükség, hogy az érintett vállalat a megfelelő ösztönzők révén ugyanezen előírásokat alkalmazza, amikor például az amerikai piacon működik vagy éppen Kínába, esetleg Brazíliába exportál. Ez a vonatkozó szttenderdek fel nem oszthatósága révén valósul meg, vagyis a vállalatoknak rendelkezniük kell az ahhoz szükséges ösztönzőkkel, hogy egyetlen szttenderdet érvényesítsenek működésük minden területén, az értéklánc teljes hosszában. Elméletileg ugyan megoldható az egyes piacok különböző elvárásaihoz adaptált termékek gyártása, a méretgazdaságosság elveit szem előtt tartva azonban nem áll a gyártók érdekében ezt az utat választani, ha egyetlen standardizált termékkel is megvalósíthatja a

globális piaci lefedettséget. Fontos azonban kiemelni, hogy a szigorúbb előírásoknak való megfelelés továbbra is az országok vagy vállalatok önálló döntése nyomán valósul meg, és nem a szabályozói hatalom nyomása, kényszere eredményeként (Bradford, 2012).

Öt feltétel teljesülése szükséges tehát ahhoz, hogy egy ország vagy integráció olyan szabályozásokat tudjon hozni melyek globális szinten is hatásosak lesznek. Az Európai Unió pedig kitűnően példázza ezt a szabályozói hatalmat melynek megvalósításához a „technikai” kritériumoknak való megfelelésen túl olyan indítékok megléte is szükséges, amelyek nem csak lendületet adnak egy nagyratörő tervnek, de életben is tartják.

2.3. AZ EURÓPAI UNIÓ INDÍTÉKAI

A „Brüsszel-hatás” megjelenése a globális szabályozási politikák számos területén bebiztosította megkerülhetetlenségét és meghatározó szerepét, mint azt a bemutatásra kerülő esetek is alátámasztják majd. Amikor azonban az Európai Unió globális piacokra gyakorolt erőteljes hatását vizsgáljuk, felmerül a kérdés, hogy a „Brüsszel-hatás” léte vajon kívánatos-e vagy sem? A „Brüsszel-hatásnak” ugyanis éppúgy vannak győztesei, mint vesztesei, így a kérdésre adott felelet attól függ, hogy melyik felet kérdezzük vagy, hogy melyik oldal szemszögéből vizsgáljuk a jelenséget. Emellett még érdemes kiemelni, hogy az Európai Unió valódi szándékai mind a mai napig találgatások tárgyát képezik. A kollektív bizonytalanság ellenére azonban találkozhatunk az „álcázott protekcionizmus” (WTO, 2023) és a „szabályozási imperializmus” (Suroyo et al., 2023) kifejezésekkel melyekkel a közvélemény és az egyes rendeletek nyomán szigorú megszorításokat tapasztaló országok definiálni próbálják a változások forrását. Több elképzelés született tehát arról, hogy vajon mi állhat az EU szabályozásainak hátterében, ezért a következő három alfejezetben ezek áttekintése mellett néhány vonatkozó esetpélda segítségével kerülhetünk közelebb ahhoz, hogy megértsük, mi is volt pontosan az Unió célja az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelettel.

2.3.1. Költségemelkedés és az innováció megakadályozása – néhány fontos példa az EU gyakorlatából

Az egyes termékekkel és szolgáltatásokkal szemben támasztott követelmények szigorítása kétségtávol emeli nem csak a termelők, de a fogyasztók költségeit is. Az Európai Unió ellentmondást nem tűrő szabályozásainak való megfelelés ugyanis gyakran jelentős önkéntelen

költségekkel terheli a gyártókat, akik ezek mérséklése céljából gyakran a fogyasztókra hárítják megemelkedett kiadásait, így növelve a vásárlók által érzékelt kiskereskedelmi árakat. Az áremelkedés azonban nem éri váratlanul a fogyasztókat, mert sokan közülük készek megfizetni a magasabb árakat annak tudatában, hogy olyan termékeket vagy szolgáltatásokat vásárolnak, amelyek biztonságosak és megfelelnek a környezeti fenntarthatóság szempontjainak. A szigorúbb – elsősorban a keresleti oldal nyomására megalkotott – előírások azonban nem mindenki számára szolgálnak megfelelő indokként és magyarázatként az érintett termékek drágulására. Ugyanez az EU-n kívüli állampolgárok esetében is tetten érhető, hiszen nem mindenki fogadta pozitívan az Uniós állampolgárok igényeit tükröző rendeleteket és törvényeket mivel nem csupán akaratuk ellenére erőltettek rájuk, de még a termékek és szolgáltatások áremelkedéséhez is jelentősen hozzájárultak (Bradford, 2020). A fogyasztók mellett azonban számos európai vállalat is kételkedik az egyre magasabbá váló elvárások fenntarthatóságában, életképességében és abban, hogy egyáltalán előnyök-e ezek az európai gazdaságra nézve. Az elővigyázatosságból alkotott szabályozásoktól való túlzott függőség ugyanis nem csak a gazdasági növekedést, de az innovációt is jelentősen visszavetheti mely végső soron az EU vállalatainak lemaradását eredményezheti a legjelentősebb exportpiacokon. Ennek hatására alakult ki heves vita például a génmódosított (GMO) burgonya termesztésének engedélyezése kapcsán 2010-ben. Az EU ugyanis a fogyasztók egészsége mellett a hagyományos mezőgazdasági gyakorlatokat is védeni kívánta, a termelők azonban úgy vélték, hogy jelentős piaci előnytől esnek el, ha nem termesztetik az energia-, víz-, és vegyszertakarékos burgonyafajtákat (lásd bővebben 1. melléklet) (Cendrowicz, 2010).

További szemléletes példának tekinthető „a vegyi anyagok regisztrálásáról, értékeléséről, engedélyezéséről és korlátozásáról” (Európai Parlament és Tanács, 2006, p.1.) szóló REACH – *Registration, Evaluation, Authorisation and restriction of CHemicals* – rendelet (Földművelésügyi Minisztérium, 2023), amely költséges terheket rótt a vegyipari vállalatokra (lásd 2. melléklet). A CEFIC – *Conseil Européen des Fédérations de l'Industrie Chimique* – vagyis az Európai Vegyipari Tanács hangot is adott nemtetszésének és egy olyan szabályozási terheket csökkentő célkitűzés megfogalmazását szorgalmazta a döntéshozók részéről mely biztosítaná az európai vegyipari vállalatokban rejlő innovációs lehetőségek érvényesülésének feltételeit (Simon, 2016).

A REACH rendelethez hasonló, magas költségű terheket jelentett a vállalatok számára a GDPR – *General Data Protection Regulation* – is, amely „a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad

áramlásáról” (Európai Parlament és Tanács, 2016, p.1.) alkotott szigorú szabályokat tartalmazza. Ennek eredményeként például még a Google is arra „kényszerült” – bár senki nem kötelezte rá, hanem saját maga döntött úgy –, hogy tevékenységét a GDPR-ban foglaltaknak megfelelően alakítsa át nem csak a felmerülő technológiai akadályok elkerülése, de a költséghatékony működés érdekében is (lásd 3. melléklet) (Bradford, 2020).

A bemutatott esetek alátámasztják, hogy az Európai Unió saját fogyasztóinak és vállalatainak érdekeit tartja szem előtt, hiszen mindezen rendeleteket és döntéseket az ő védelmükben hozták és hozzák, mind a mai napig. A negatív külső és olykor belső közvélemény és kritikák ellenére pedig továbbra is kitart azon álláspontja mellett, hogy egyik országnak vagy vállalatnak sem kötelező megfelelnie ezeknek az előírásoknak, ezáltal pedig magukra vállalni az átállási költségek okozta terheket és az ebből adódó esetleges piaci hátrányokat. A választás lehetősége ugyanis mindenki számára adott. A fogyasztók védelmét azonban nem mindenki tartja hiteles indoknak a szigorú szabályozásokra. Például Indonéziában, a pálmaolaj exportot érő jelentős korlátozások miatt a környezeti aggályokkal álcázott protekcionizmus vádjával illeték az Uniót (WTO, 2023), mert úgy vélik, hogy az EU így próbálja elősegíteni az integráción belüli növényi olajokat termelő gazdák és vállalatok érvényesülését a „belföldi” piacon.

2.3.2. Protekcionizmus

Kétségtelen, hogy az Európai Unió törvényeinek és rendeleteinek szigorúsága azok globális szintű érvényesüléséhez, teljes iparágakat meghatározó jelentőségéhez vezetett. Akik kételkednek a szabályozásai által elért befolyásában, azzal érvelnek, hogy a Bizottság aggodalmi a fogyasztók és a környezet egészségét, biztonságát illetően csupán a látszat. Az EU-t ugyanis nem tartják többnek egy protekcionista szabályozói hatalomnál, törekvéseit pedig nem csupán a belső piac és a fogyasztók sokat hangoztatott védelme, hanem a háttérben rejlő neheztelés és irigység is vezérli (Financial Times, 2017). A technológiai ipart tekintve pedig van rá oka. A világ legjelentősebb tech vállalatainak ugyanis az Egyesült Államok ad otthont – a teljesség igénye nélkül kiemelhető például az Apple, az Alphabet, a Microsoft, az Amazon, a Facebook és az IBM – (Statista, 2023a). Ezzel szemben az Európai Unió mindössze néhány élvonalbeli vállalattal büszkélkedhet – például az SAP, és az Accenture – (Statista, 2023a). Következésképpen nem meglepő, hogy az európaiak nem örülnek az amerikai tech-óriások piaci dominanciájának, hiszen a Szilícium-völgy és ezáltal az Egyesült Államok előnye a világ

egyik legjelentősebb iparágában háttérbe szorítja az Unió területén működő versenytársakat. Ezért úgy kívánták elősegíteni az európai vállalatok előbbre jutását, hogy a törvényvégrehajtás és így egy „protekcionista terv” célpontjává tették az amerikai cégeket (Stephens, 2016). Például az Európai Bizottság Egységes Digitális Piac Stratégiájának – Digital Single Market Strategy – célja, hogy az integráció közel 500 millió felhasználója számára (Eurostat, 2023) biztosítsák a korlátlan hozzáférést nem csak a streaming szolgáltatók kínálatához, de az online vásárlás és a felhőalapú számítástechnika adta előnyökhöz is. Mindezt a felhasználó lakhelyétől függetlenül az adatvédelmi előírások figyelembevételével (Scott, 2016). A magas megfelelőségi költségek mellett azonban több esetben sújtotta az EU ezeket a vállalatokat olykor dollár milliárdos bírságokkal – példaként említve az Apple-t az ír hátralékos adók miatt (Financial Times, 2017), vagy a Google-t, mert „megfojtotta” a versenyt a reklámpiacon (The Economist, 2019). Az Unió megnyilvánulásai pedig nem csak az érintettek, de az Amerikai Kormány nehezítését is kiváltotta melynek nyomán Barack Obama egy interjú során úgy fogalmazott, hogy: „Miénk volt az internet. Vállalataink úgy alkották meg, bővítették, tökéletesítették, hogy azzal [az európai vállalatok] nem tudnak versenyezni. És gyakran azt, amit a kérdések kapcsán nemes lelkű álláspontként ábrázolnak, olykor csak azért vannak megtervezve, hogy bizonyos kereskedelmi érdekeiket érvényesítsék” (Swisher, 2015). Az Európai Unió érdekérvényesítésének egyik ilyen eszköze volt az említett Egységes Digitális Piac Stratégia melyet „Európa fogyasztóvédelemnek hív. A Szilícium-völgy protekcionizmusként értelmez” (Scott, 2016).

A protekcionizmus jeleit fedezhetjük fel továbbá például a 3.3.1. alfejezetben bemutatott GMO kultúrnövény-változatok Uniós bevezetését övező bizonytalanság mögött is. Az Európai Bizottság hosszasan próbálta igazolni, hogy távolságtartása a génmódosított organizmusokkal szemben szükségszerű a bizonytalan kockázatok elkerülése érdekében, mind a környezet, mind pedig az állampolgárok egészségének védelme tekintetében. Valójában azonban az európai ipar komparatív hátrányát próbálták leplezni mely útját állta a GMO technológia és a génmódosított növények alkalmazásának. Ez erősítette meg továbbá az Unió iparának jelentős szerepét a protekcionista korlátozások létrehozását célzó lobbitevékenységben, amelyek nem csak megkímélték a termelőket a költséges átállástól és a fennálló technológiai rés áthidalásától, de attól sem kellett tartaniuk, hogy inkompetenciájuk következtében alulmaradnak a versenyben egy számukra „ismeretlen” piaci környezetben (Kogan, 2004). A belső piac és ipar protekcionista hangvételű védelme tehát látványosan megjelenik az EU szabályozásaiban.

2.3.3. Szabályozási imperializmus

Az imperializmus „egy egyenlőtlen emberi és területi kapcsolat, jellemzően egy birodalom formájában mely a felsőbbrendűség eszméjén és a dominancia gyakorlatain alapul és magába foglalja egy állam fennhatóságának és irányításának kiterjesztését egy másik állam felett. (...) Szoros kapcsolatban áll a kolonizációval. Mindkettő eredendően földrajzi – és megrázó – folyamata a kizsákmányolásnak melynek során embereket, vagyont, erőforrásokat és döntéshozói-hatalmat helyeznek át egy távoli földrésről egy metropolita központba és elítelhez (...) szabályozások és képviselő együttes alkalmazása által” (Gregory et al., 2009., p. 373.)

Az Európai Uniónak habár nem áll szándékában felidézni jelenlegi és korábbi tagállamainak egykori gyarmati berendezkedése során szerzett tapasztalatait, a brüsszeli rendeletek és törvények kapcsán mégis felmerült a szabályozási imperializmus gondolata (PASPI, 2023; Suroyo et al., 2023). Ezek a szabályozások azonban nem a szigorú értelemben vett imperializmus eszméjét ébresztik fel, hanem az Unió belső céljainak véletlenszerű hozadékaként ássák alá más jogrendszerek szabályozási szuverenitását. A „Brüsszel-hatás” érvényesülése a vállalatokat és a döntéshozókat több esetben a szigorú szabályok betartása felé tereli annak ellenére, hogy például a fejlődő országok fogyasztói inkább a kedvezőbb költségeket részesítik előnyben, szemben az európaiak termékbiztonság-orientált nézőpontjával. Mivel azonban e fejlődő országbeli fogyasztók preferenciáit figyelmen kívül hagyják, ők nem csak vesztesei ennek a párbeszédnek, de az európai fogyasztók által hozott döntések érvényesülése következtében abba is kénytelenek beletörődni, hogy nagyobb összeget kell fizetniük az érintett termékekért (Bradford, 2020).

Szemléletes példaként érdemes megemlíteni a Szubszaharai Afrika országainak törekvéseit az éhezés és a szegénység felszámolására melyek az Európai Unió GMO növényváltozatokat övező aggodalmai miatt ütköztek akadályba. Habár néhány fejlődő ország megragadta a lehetőséget, amely a génmódosított kultúrnövények termesztésében és kereskedelmében rejlik, Afrika nagy része inkább az Európai Unió elővigyázatos megközelítése mellett döntött (Elliott és Madan, 2016). Annak ellenére, hogy a génmódosított növényváltozatokat elsősorban az ipari méretű mezőgazdaságban történő alkalmazásra fejlesztették ki, méretgazdaságos termesztésüket lehetővé tevő előnyeik a kistermelők számára is értéket jelentenek. A szárazságtűrő, növénybetegségekkel szemben rezisztens és növényvédőszerrel szemben toleráns növényváltozatok ugyanis nem csak csökkentik az ültetvények gondozására fordított idő mennyiségét (Gouse et al., 2016), de magasabb termés hozamuk révén elősegíthetik az éhezés felszámolását és a szegénység visszaszorítását a

Szubszaharai Afrika valamennyi országában. A fejlődő országok számára azonban olykor fontosabb a külkereskedelmi kapcsolatok megőrzése, mint a belső „jobblét” megteremtése. Ha ugyanis bevezetik a GMO vetőmagokat és engedélyezik azok mezőgazdasági alkalmazását, elveszítik az Európai Unióval fennálló kereskedelmi kapcsolatokat mely hatalmas veszteséget jelentene a mezőgazdasági jövedelemtől való erőteljes függőség következményeként (Paarlberg, 2010; Adenle, 2011). A szigorú Uniós szabályozásoknak való megfelelés tehát fontosabb, mint saját állampolgáraik és termelőik számára az élhetőbb körülmények megteremtése. Ennek következtében a szabályozási imperializmus vádjai nem fedik a valóságot, hiszen az EU mindössze szigorú szabályokat alkotott saját fogyasztóinak védelme érdekében melyeknek az éhséggel és szegénységgel küzdő fejlődő országok önálló döntéseik nyomán kívánnak megfelelni. Egy Európán kívüli kormány döntéséért pedig nem lehet felelőssé tenni az Uniót, még akkor sem, ha olykor szembetűnő módon lehetetleníti el az előírásokat betartani kívánó országok helyzetét „megfizettetve velük az európai ideológiai luxus árát” (Bradford, 2020, p.247.).

3. BRAZÍLIA: EGY ÚJ KORSZAK KEZDETE

Brazíliára figyelt a világ 2022 októberében. A választások tétje ugyanis nem csak Jair Bolsonaro újraválasztása vagy leváltása volt, hanem az állampolgárok az ország jövőjéről is döntöttek a szó legszorosabb értelmében. Ha ugyanis Bolsonaro ismételten mandátumot szerez, az őslakosok és a kistermelők jogainak és érdekeinek figyelmen kívül hagyása, valamint az elnöksége alatt korábban nem látott méreteket öltő erdőirtások még súlyosabbá válnak. Az amazóniai őserdőt érintő fakitermelés és erdőégetés pedig a dél-amerikai életközösség visszafordíthatatlan hanyatlását, szavannizációját idézi elő. Ez azt jelenti, hogy amennyiben az őserdő 20-25%-a kivágásra kerül (Phillips és Greenfield, 2023), az Amazóniára jellemző növény és állatvilág, illetve a talajminőség és az éghajlat olyan mértékben módosul, hogy az őserdőt felváltja a szavanna, szélsőséges esetben pedig akár az elsivatagosodás is bekövetkezhet (National Geographic, 2022; BRCarbon, 2023).

Az erdőirtás jelensége az európaiak első megjelenésével együtt vetette meg a lábát Brazíliában a 16. században (Fonseca, 2006). Ezt követően folyamatosan emelkedett a fakivágással érintett területek kiterjedése, a tendencia csúcspontját pedig Bolsonaro elnöksége jelentette. Az erdők pusztulása, mint probléma tehát nem Bolsonaro idején

jelent meg, ekkor csupán a tetőpontját érte el a gyorsuló környezetromlás következtében (Dutra da Silva és Fearnside, 2022).

Ezzel szemben Lula, aki fel kívánta venni a harcot az erdőirtással és a perifériára szorult társadalmi csoportok elnyomásával, egy új korszak és a pozitív változások reményét adta az országnak. Megoldás központú kampánya azonban mégsem volt elegendő ahhoz, hogy az első körös szavazásban mandátumot szerezzen. Habár a szavazatok többségét, azaz 48,43 százalékát magáénak tudhatta – szemben Bolsonaro 43,2 százalékával – nem rendelkezett a kormányalakításhoz szükséges 50 százalék feletti többséggel (TSE, 2022a). A második körös szavazás azonban már eredményt hozott. Bolsonaro a szavazatok 49,1 százalékát szerezte meg, míg Lula 50,9 százalékos szavazati többsége elhozta a sokak által áhított kormányváltást (TSE, 2022b). Lula népszerűségét tekintve azonban jelentős visszaesés volt tapasztalható korábbi elnökségéhez képest melyet a győzelmét jelentő alig két százalékpontos szavazatkülönbség is jelez. Ambiciózus tervei és megoldások iránti elkötelezettsége ugyanakkor segíthetnek neki felülemelkedni az akadályozó tényezőkön (The Economist, 2023).

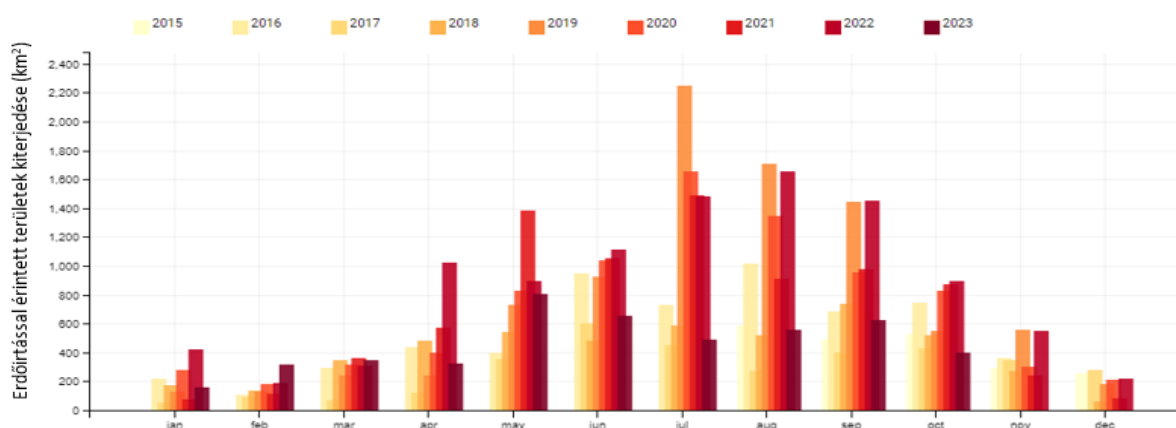
A választást követően nyilvánvalóvá vált, hogy Lula egy olyan Brazíliát „örökölt” Bolsonaro-tól melynek gazdasága a meggondolatlan gazdasági és politikai döntések miatt válságos állapotban volt. A helyzetet a világjárvány és annak kezelése – mely jelentős költségvetési hiányt eredményezett – csak még tovább súlyosbította. Tette mindezt Bolsonaro azért, hogy támogatókat szerezzen (Sabatini és Couto, 2022). Népszerűsége azonban nem volt elegendő ahhoz, hogy visszaszorítsa az inflációt és a munkanélküliségi ráta emelkedését melyek Lula előző elnöksége alatt folyamatos ellenőrzés alatt álltak (Martuscelli, 2023, Worldbank, 2023a). Ami pedig Brazília gazdaságának növekedését illeti, 2021-ben a maga 5 százalékos GDP növekedésével utolsó helyen állt a BRICS országok között, 2022-ben pedig 2,9 százalékos növekedést mutatott mellyel harmadik volt az öt ország alkotta rangsorban (World Bank, 2023b). Erdőirtások tekintetében azonban Brazília az élvonalba tartozik. Lula mégis határozott elképzelésekkel rendelkezik és arra tett ígéretet, hogy 2030-ig erdőirtás-mentessé teszi Brazíliát (Phillips, 2023).

3.1. AZ ERDŐIRTÁSOK VISSZASZORÍTÁSA BRAZÍLIÁBAN

A hosszú ideje szükséges változást 2023 hozta el Brazíliába az új elnök, Luiz Inácio Lula da Silva beiktatásával. Megválasztása előtt kiemelt hangsúlyt fektetett annak kommunikációjára,

hogy hatalomra lépésével radikális változásokra számíthatnak mindazok, akik elkövetői vagy elszennvedői a Brazíliát és az Amazóniát érintő erdőirtásoknak (Watson, 2022). Az ellenzéki közvélemény azonban még a beiktatását követő első hónapokban is kételkedett abban, hogy Lula képes lesz beváltani ígéreteit és végül engedni fog az erdőirtásokban érdekelt mezőgazdasági és olajipari lobbicsoportok nyomásának. Az új kormány eredményei azonban nem csak rácáfoltak az ellenzék elképzeléseire, de rá is világítottak a politikai átalakulás szükségességére a pozitív változások eléréséhez (Watts, 2023).

Az erdőirtások mértéke (lásd 2. ábra) az amazóniai őserdő brazil területein 2023 júliusában 66,4 %-os csökkenést mutattak az egy évvel korábbi, 2022. júliusi adatokhoz képest. Ez a mérséklődés a 2023. augusztusi adatok esetében is megfigyelhető, 2022 augusztusához viszonyítva ugyanis 66,1 %-kal kisebb területet érintett az erdőirtás. Szeptemberben további 56,7%-kal, míg októberben 54,8%-kal csökkent az erdőirtással érintett területek kiterjedése 2022 azonos időszakaihoz képest (INPE, 2023). Az adatok gyűjtését az INPE (Instituto Nacional de Pesquisas Espaciais) vagyis a brazil Nemzeti Űrkutatási Intézet végzi a DETER műholdas riasztórendszer alkalmazásával (Watts, 2023). Az Imazon (Instituto do Homem e Meio Ambiente da Amazônia) mely egy, a brazil kormánytól független nonprofit szervezet ugyancsak végez méréseket az erdőirtásokkal érintett területek feltérképezése érdekében, melynek eredményeként 2023 júliusában 70 %-kal kisebb terület volt érintett az erdőmentesítés jelenségével. Az adatok, habár megközelítőleg azonos változást mutatnak, a pontos arányok tekintetében eltérések fedezhetők fel melynek hátterében a DETER és az SAD rendszerek módszertani különbségei állnak (Imazon, 2023a, 2023b). E különbségek bemutatására azonban jelen keretek között nem kerül sor.

2. ábra: Az erdőirtással érintett területek kiterjedésének változása Brazíliában 2015-2023 között

Forrás: INPE (2023) alapján kismértékben módosítva

Az erdőirtásokkal érintett területek jelentős mértékű csökkenése Lula határozott fellépésének köszönhető. Az új kormány a hatalomátvételt követően ugyanis büntetőleg lépett fel az önkényes földtulajdonítással szemben, félkatonai műveleteket indított az illegális bányászat felszámolására, védett területeket hozott létre, valamint számos, őslakosok által lakott területet is körbe határolt. A védelmi intézkedések kiegészülnek embargókkal és továbbfejlesztett elemzési technológiákkal melyek lehetővé teszik a problémás erdőterületek minden eddigénél részletesebb vizsgálatát. A bankok megtagadják azon földtulajdonosok hitelfelvételi kérelmét melyek közreműködnek a fák kivágásában. Az Európai Unió új, erdőirtásmentes kereskedelemet célzó kezdeményezései pedig óvatosságra intik a brazil termelőket és gazdákat egyaránt. E szabályozások hatálya azonban a Brazília területének 21%-át adó cerrado-ra (szavannára) még nem terjed ki, mivel ennek közel 75%-a magántulajdonban van. (Watts, 2023; Conservation International, 2023). A beavatkozások eredményességét az 1. ábra is szemlélteti melyen a jelentős csökkenés mellett egy érdekes szabályszerűsége is felfigyelhetünk. A 2015-től kezdődően havi bontásban összehasonlított adatok a nyár közeledtével egyre magasabb értékeket mutatnak, amelyek júliusban majd augusztusban tetőznek. Braziliában az erdőirtási szezon ugyanis júliusban kezdődik, így ebben a hónapban drasztikusan emelkedik a fakivágásokkal érintett területek aránya. 2019 júliusa azonban példátlanul magas erdőirtási arányról tanúskodik, mivel ez az év volt Bolsonaro 2019-ben kezdődő elnöki ciklusának első éve. A szélső-jobb oldali vezető pedig jelentősen csökkentette az erdők védelmére elkülönített forrásokat és inkább a bennszülöttek területein végzett bányászatot támogatta (Buschschlüter és Watson, 2023). Az általa képviselt érdekszféra így zöld utat kapott az amazóniai őserdőben végzett erdőirtásra melyre a 2018 végéig hatalmon lévő Michael Temer kormányszata alatt kevesebb lehetőségük adódott.

Lula és az új brazil kormány szigorú fellépése látványos javulást hozott. Marina Silva, Brazília környezetvédelmi és éghajlatügyi minisztere azonban felhívta a figyelmet arra, hogy egyetlen hónap – 2023 júliusa – a rendelkezésre álló előzetes műholdas adatok alapján nem képvisel trendet így hosszútávú következtetéseket sem fogalmazhatunk meg az erdőirtás jövőbeli helyzetét illetően. Az átfogóbb kép megalkotásához néhány évnek el kell telnie, ugyanis a kormány éves összegzése augusztustól júliusig tart, ami miatt a 2023-as végeredmény magában foglalja a Bolsonaro kormány „pusztító” jelzővel illetett utolsó öt hónapját is. Az eddig elért eredmények azonban hatásos fordulatot jelentettek Brazíliának néhány nappal az Amazonas Csúcstalálkozó előtt, amely az amazóniai őserdőnek otthont adó nyolc ország –

Brazília, Kolumbia, Bolívia, Peru, Ecuador, Venezuela, Guyana és Suriname – vezetőinek stratégiai jelentőségű tanácskozása (Watts, 2023).

3.2. AZ AMAZONAS CSÚCSTALÁLKOZÓ EREDMÉNYE

2023. augusztus 8-9. között a brazíliai Belém adott otthont az Amazónia országainak regionális együttműködését erősítő tanácskozásnak melynek célja a nyolc ország egyhangú kötelezettségvállalásának elérése volt az erdőirtások 2030-ig történő megállítását illetően. Annak ellenére, hogy ez a célkitűzés Lula Brazíliát illető személyes elképzelései között is szerepel, a csúcstalálkozó ellentmondásos fordulatokat hozott. A nyolc résztvevő ország vezetői ugyanis nem tudtak megegyezni egy olyan megosztott kötelezettségvállalást illetően mely az évtized végéig meg tudná állítani az amazóniai őserdő pusztulását (Phillips és Greenfield, 2023). Pedig a júliusi erdőirtási adatok jelentős csökkenését tapasztalva Lula a találkozó eredményességét illető reményeinek adott hangot (Buschschlüter és Watson, 2023).

A közös elhatározás létrejöttét azonban megakadályozta az a véleménykülönbség mely az őserdő pusztulásának fő okaiként számontartott kitermelőipari szereplőknek – szarvasmarhatenyésztők, olaj kitermelők, bányászok – a régióban elfoglalt helyzetét illetően lépett fel. Ezek az erőforrások, habár az éghajlatváltozás és az erdőirtások fő kiváltó okai, a térség olajipari érdekeltységű országai, mint például Venezuela, Brazília és Guyana még nem hozott döntést az olajkitermelés felfüggesztéséről vagy folytatásáról. Lula és a brazil kormány például azért nem foglalt még végleges álláspontot az olajat illetően, mert az állami tulajdonban lévő Petrobras az Amazonas torkolatánál tervez olaj utáni kutatásokat indítani. Guyana pedig várhatóan az elkövetkezendő években válik a térség meghatározó olajkitermelőjévé (Phillips és Greenfield, 2023).

A helyzet ellentmondásosságát mutatja, hogy Lula korábban elkötelezte magát az erdőirtás 2030-ig történő felszámolása mellett, a célkitűzés regionális kiterjesztéséről szóló tanácskozáson „állami érdekekre” hivatkozva mégis útját állta az együttműködésről szóló megállapodásnak. Az IBAMA (Brazília Környezetvédelmi és Megújuló Természeti Erőforrások Intézete) környezetvédelmi aggályait ugyanis nehezen hihetőnek gondolja, mert a Petrobras fúrásai az őserdőtől 175 kilométerre, a mélytengeri területeken valósulnának meg (Benassatto, 2023). Amennyiben viszont valós környezetvédelmi kockázatok merülnének fel, a kormány minden további nélkül leállítaná az olajmezők feltárását (Araujo, 2023).

A csúcstalálkozóról kiadott nyilatkozat ugyan nem mondja ki egyértelműen, hogy az erdőirtásnak véget kell vetni, a nyolc résztvevő ország vezetői mégis egyetértettek abban, hogy meg kell előzni az amazóniai őserdő pusztulását, mielőtt visszafordíthatatlanná válna. Azonos álláspontot képviseltek arra vonatkozóan is, hogy az Amazonas fennmaradása nem csak az annak otthont adó országokon múlik, ugyanis az őserdő erőforrásait globálisan fogyasztották és fogyasztják. Ennek következtében felszólították a „gazdag országokat” arra, hogy segítsenek egy Marshall-típusú terv összeállításában így nyújtva anyagi támogatást az őserdő megmentésére irányuló küzdelemben (Phillips és Greenfield, 2023).

Az amazóniai őserdő országai, így Brazília is szükségét érzi a külső segítség bevonásának. A támogatás nem csak a saját környezetvédelmi célkitűzések megvalósítását, de az Európa Parlament és Tanács által 2023. május 31-én elfogadott rendelet előírásainak való megfelelést, ezáltal a zöld átállást is segítené számos mezőgazdasági szereplő számára (Phillips és Greenfield, 2023). Ez arra enged következtetni, hogy a brazil hatóságok által az illegális erdőirtást végzőkre kiszabott bírságok – melyek 2023 első hét hónapjában közel 400 millió amerikai dollárt jelentettek (Buschschlüter és Watson, 2023) – csupán részben fedeznék az átállás költségeit.

4. AZ EURÓPAI UNIÓ ERDŐIRTÁSMENTES TERMÉKEKRŐL SZÓLÓ RENDELETÉNEK VIZSGÁLATA

A megismert esetpéldák segítségével betekintést nyerhettünk a brüsszeli törvényhozás feltételezett céljaiba és indítékaiba melyek a globális szttenderdekként is érvényesülni képes szabályozásaik létrehozását ösztönözhetik. A „Brüsszel-hatás” elméleti hátterét és megnyilvánulásának különböző formáit áttekintve pedig okkal merül fel a kérdés a dolgozat központi elemét adó erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet vonatkozásában, hogy: (1) Milyen változtatások és újítások szükségesek ahhoz, hogy a brazil kávésektor megfeleljen a rendelet előírásainak? (2) Hozzájárul-e a „Brüsszel-hatás” az éghajlatvédelmi törekvések megvalósulásához?

A kérdések megválaszolásához fontos tisztában lennünk a rendelet alkotóelemeivel. Ez lehetővé teszi a kvalitatív megközelítésmódot alkalmazó hatásvizsgálat eredményes elvégzését, végső soron pedig a problémaközpontú megoldási javaslatok megfogalmazását.

4.1. MÓDSZERTAN

Számos fejlesztési program, hatósági beavatkozás – jelen dolgozat témáját tekintve pedig jogi szabályozás – irányulhat a létező problémák felszámolására, azok további következményeinek megelőzésére. Formájuktól függetlenül közös tulajdonságuk, hogy tények és adatok mélyreható vizsgálatát és mérlegelését követően kerülnek megalkotásra. Ez teszi lehetővé a helyzetspecifikus eszközök kiválasztását és az optimális eredmény eléréséhez szükséges számos további tényező meghatározását egyaránt. Hatásuk és eredményességük azonban csak az alkalmazás során, a hatályba lépést követően válik érzékelhetővé, ezáltal mérhetővé. A „működés” során pedig nem csak visszajelzést kaphatunk a program/ szabályozás hatékonyságáról, de fel is figyelhetünk az esetleges módosítások, javítások elvégzésének szükségességére, eredményesebbé téve az érintett probléma felszámolására tett erőfeszítéseket. Mivel azonban „a fejlesztés hatásai általában hosszabb időtávon, számos egyéb tényező behatásával érvényesülnek, ráadásul számos esetben a fejlesztés eredményei, hatásai sem konkretizálhatók közvetlenül” (Sági és Széll, 2015, p. 12.), hosszú hónapokat, esetenként éveket kell várnunk, hogy érdemben vizsgálható adatmennyiség álljon rendelkezésünkre a fejlesztés előtti és utáni állapotok összehasonlításához. Erre Lula is felhívta a figyelmet az Amazonas Csúcstalálkozó alkalmával, az előzetes műholdas vizsgálatok alapján történő trendalkotás vonatkozásában (Watts, 2023).

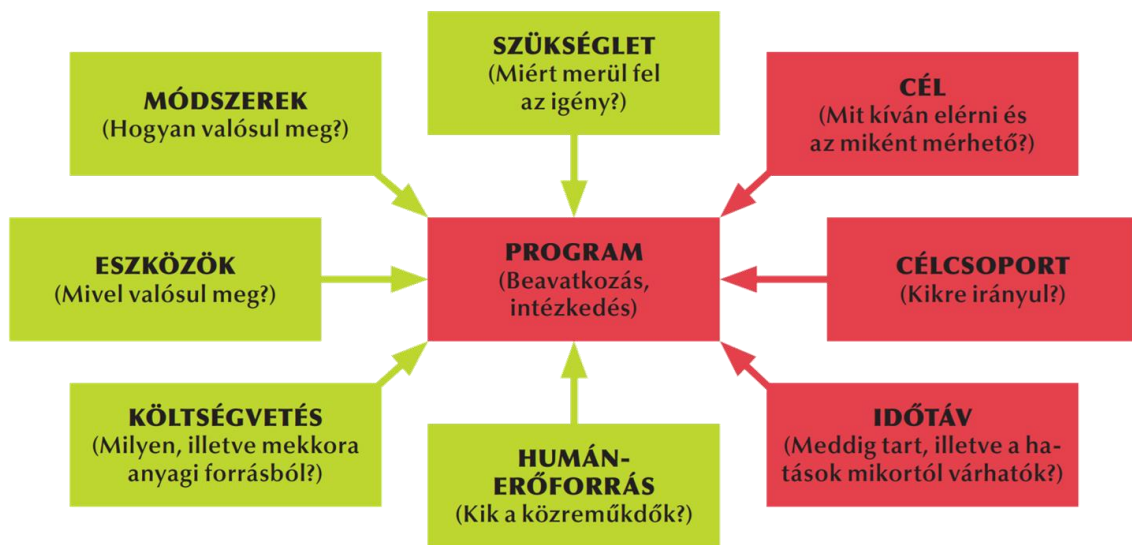
Mivel az erdőirtásmentes termékekről szóló rendeletet 2023. május 31-én fogadta el az Európai Parlament és az Európai Tanács, hatályba lépésére pedig az Európai Unió Hivatalos Lapjában történő közzétételt követő huszadik napon június 29-én került sor, az eredmények vizsgálata, a konklúziók megfogalmazása, valamint a trendek megalkotása csak évek múltán valósulhat meg. A késleltetett vizsgálhatóság hátterében az Unió által a vállalatok számára biztosított végrehajtási, megvalósítási időszak áll. A rendeletet vonatkozó cikkelyeit ugyanis 2023. december 30-tól kell alkalmazniuk, míg a mikro- és kisvállalkozásoknak 2025. június 30-tól kezdődően (Európai Parlament és Tanács, 2023). Az alkalmazás kezdődatumát követően pedig még minimum egy évnek kell eltelnie ahhoz, hogy idősoros elemzés keretein belül vizsgálhassuk az erdőirtás ütemének és mértékének változásait.

A hatásvizsgálatok módszertani választéka folyamatosan bővül, ami jelentősen megnehezíti a választást, hiszen az egyes módzatok megfelelőség és alkalmazhatóság szempontjából számottevő eltéréseket mutathatnak. A lényegi különbségek ellenére azonban a hatásvizsgálati módszerek két jól elkülönülő csoportba sorolhatók. „Az első típusba sorolható,

kvantitatív hatásvizsgálatokat – az angol kifejezés szó szerinti fordítása alapján – a szakirodalom tényellentétes hatáselemzésnek (CIE: Counterfactual Impact Evaluation) hívja, a második kvalitatív típus pedig a nemzetközi szakirodalomban gyakran elméletalapú hatáselemzés (Theory-based Impact Evaluation) néven jelenik meg” (Sági és Széll, 2015, p. 23.). A kvantitatív módszer-változat segítségével arra kaphatunk választ, hogy az adott fejlesztés, szabályozás eredményezett-e mérhető változást. Ezzel szemben a kvalitatív hatásvizsgálat a miértek, valamint az ok-okozati összefüggések feltárását, megértését teszi lehetővé, ugyanis oksági magyarázattal szolgál a vizsgált politikai intézkedések és azok várható vagy megfigyelt hatásai között fennálló kapcsolatra (Futó, 2009). „Fontos kiemelni, hogy a hatásvizsgálatok két típusa (...) a kérdésfelvetésben nem különbözik egymástól. Mindkettő arra keresi a választ, hogy milyen változásokat eredményezne/eredményezett a fejlesztés (program/beavatkozás) ahhoz képest, ami akkor történne/történt volna, ha nem történt volna fejlesztés (program/beavatkozás). A kérdés tehát lényegében azonos (Mi lett volna, ha...?), a két típus esetében a válasz keresésének módja különbözik” (Sági és Széll, 2015, p. 24.). További lényegi jellemzője a hatásvizsgálatoknak, hogy habár az alapvető megvalósítás tekintetében különbséget tehetünk kvalitatív és kvantitatív módozat között, a gyakorlati megvalósítás során korántsem ilyen éles a határ a két típus között. Az „ellentétes” adattípusok ugyanis szükségszerűen kiegészítik egymást a vizsgálat során, pontosabbá és megbízhatóbbá téve a kapott eredményeket.

A hatásvizsgálatok előnye abban rejlik, hogy nem csupán tényadatok és tapasztalatok alapján végezhető el (ex-post) a már megvalósított beavatkozások által elért eredmények vizsgálatával, hanem a tényleges hatások bekövetkezését megelőző előzetes hatásbecslések elvégzésre is alkalmas (ex-ante), ami felbecsüli a még meg nem valósult szabályozás várható következményeit (Futó, 2009; Sági és Széll, 2015). Ez teszi lehetővé, hogy az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet vonatkozásában előirányozzuk a várhatóan bekövetkező változásokat és hatásokat melyek azután fognak megnyilvánulni, hogy jelen dolgozat esetében a brazil kávészektorban működő vállalatok tevékenységüket a rendelet előírásaihoz igazítják.

Annak érdekében, hogy a rendelet várható hatásait kellő megalapozottsággal fogalmazhassuk meg, szükséges tisztában lennünk a szabályozás alkotóelemeivel melyek definiálásához a 3. ábra látható 4+5 szempontot vesszük alapul. Négy szempont külön kiemelésre került, utalva arra, hogy ezek hiányában nem lehetséges a hatásvizsgálat elvégzése, így ezek meghatározására különös gondot kell fordítani.

3. ábra: A hatásvizsgálatok során alkalmazott szempontrendszer

Forrás: Sági és Széll (2015), 38. oldal

Az alkotóelemek körül határolását követően kerül sor az előzetes (ex-ante) hatásvizsgálat – pontosabb megfogalmazásban hatásbecslés – elvégzésére. Ennek során korábbi vizsgálati eredmények, statisztikai adatok, valamint hasonló szabályozások és azok eredményei alapján fogalmazom meg az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet várható hatásait a brazíliai kávészektorra és annak szereplőire vonatkozóan.

4.2. AZ ERDŐIRTÁSMENTES TERMÉKEKRŐL SZÓLÓ RENDELET ELEMEINEK VIZSGÁLATA

Az Európai Unió erdőirtásmentes termékekről szóló rendeletének várható hatásait csak úgy tudjuk megfelelő hatékonysággal előirányozni, ha a szabályozás minden lényeges aspektusát megismertük. Így nem csak a lehetséges következményeket fogalmazhatjuk meg, de akár olyan jogszabályi újításokra és sajátosságokra is felfigyelhetünk melyek hozzájárulhatnak az erdőirtások eredményes visszaszorításához, felszámolásához. Az alkalmazott módszertan információ igényéből adódóan tehát először a 3. ábrán is látható szempontok alapján szükséges elvégezni a rendelet alkotóelemeinek összefoglaló áttekintését.

4.2.1. Az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet

Az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa 2023. május 31-én elfogadta az (EU) 2023/1115 rendeletet „az erdőirtáshoz és az erdőpusztuláshoz kapcsolódó egyes áruk és termékek uniós piacon történő forgalmazásáról és Unióból történő kiviteléről, valamint a 995/2010/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 206.).

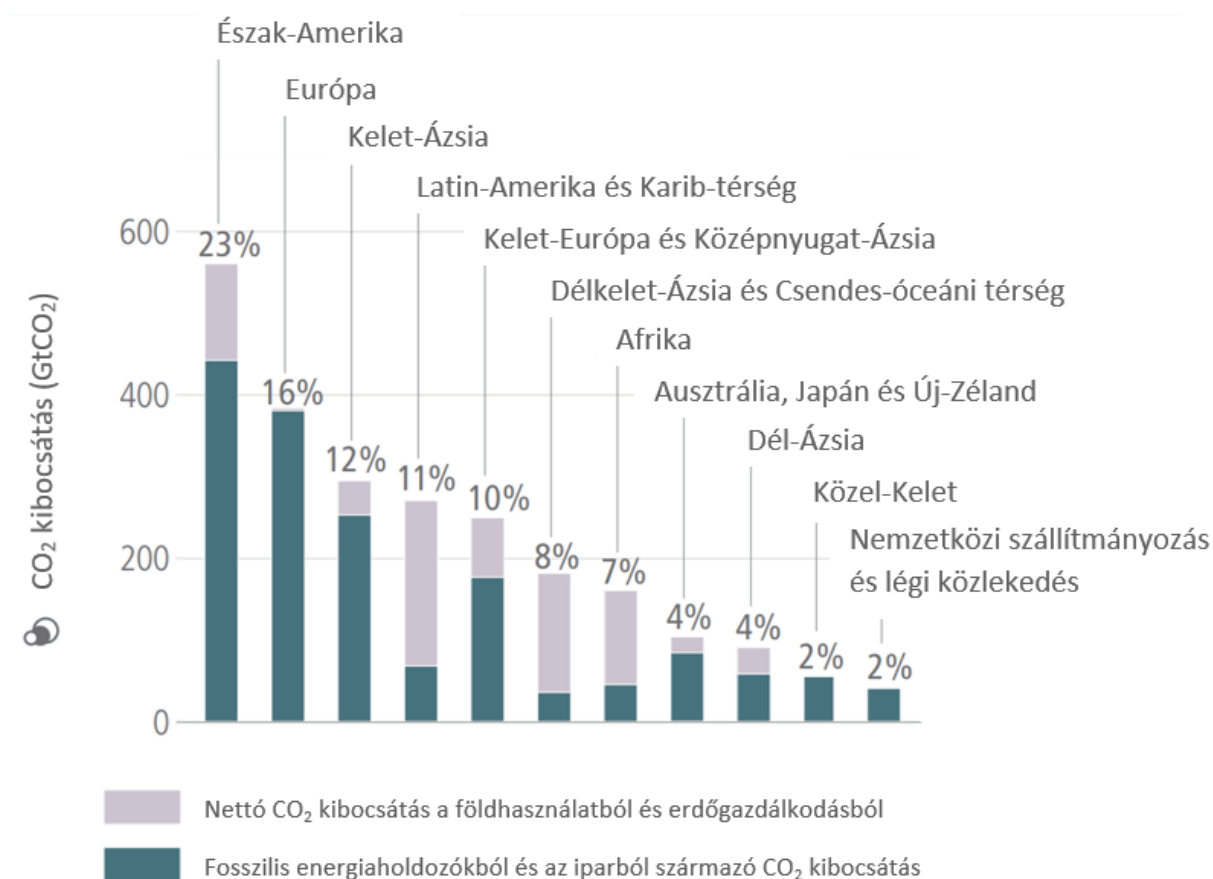
A 995/2010/EU rendelet „a fát és fatermékeket piaci forgalomba bocsátó piaci szereplők kötelezettségeinek meghatározásáról” (Európai Parlament és Tanács, 2010, p. 1.) szólt mely meghatározta „a fát és fatermékeket a belső piacon első alkalommal forgalomba hozó piaci szereplők kötelezettségeit, valamint a kereskedők kötelezettségeit” (Európai Parlament és Tanács, 2010, p. 2.). A számos átfedés ellenére, a rendelet hatályon kívül helyezését indokolta, hogy az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet egy sokkal tágabb termékkört érint és a megfelelés ellenőrzését illetően is szigorúbban lép fel.

Ez az új rendelet alkotja tehát a vizsgálat központi elemét, és ennek a szabályozásnak a várható hatásai kerülnek meghatározásra a brazil kávészektor vonatkozásában, miközben a „Brüsszel-hatás” érvényesülésének vélt vagy valós jelei után kutatunk.

4.2.2. A rendelet célja és a megoldani kívánt probléma

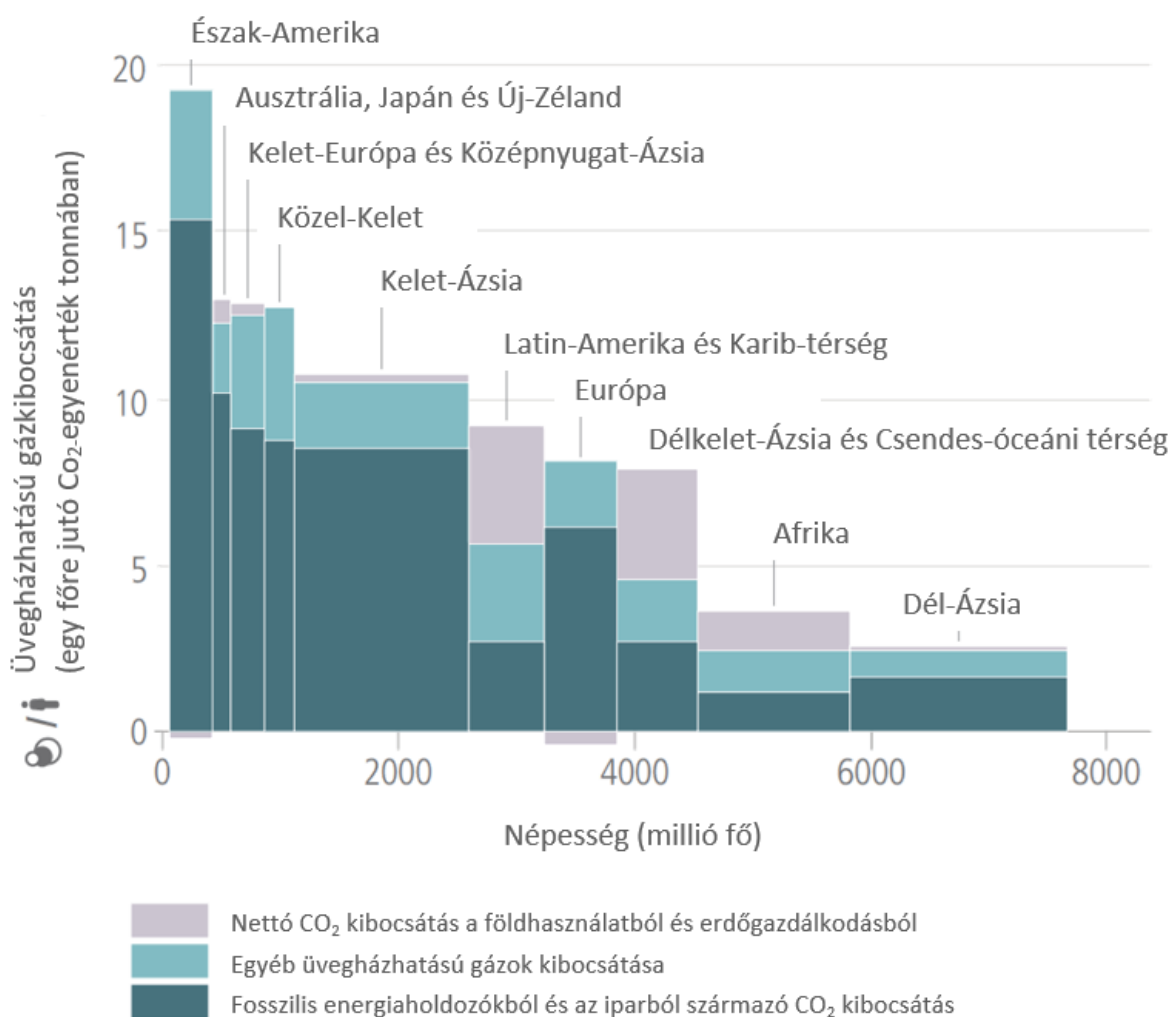
A rendelet célja, hogy az Európai Unió hozzájárulását a világszinten tapasztalható erdőirtásokhoz és erdőpusztuláshoz minimálisra csökkentse, így segítve az erdőirtások elleni küzdelem sikerességét, a globális szintű erdőirtások mérséklését. Az Unió további célként fogalmazta meg, hogy csökkentse hozzájárulását a biológiai sokféleség világméretű csökkenéséhez, valamint az üvegházhatású gázok kibocsátásához (Európai Parlament és Tanács, 2023). Világszinten, 2019-ben, az üvegházhatású gázok antropogén – az ember tevékenységéből eredő, ahhoz kapcsolódó – kibocsátásának mintegy 22%-áért a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás volt felelős, míg a fennmaradó 78% elsősorban olyan szektorok összesített kibocsátása, mint az energiaipar, a szállítmányozás és az infrastruktúra üzemeltetése, épületek fűtése. Az IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change – vagyis az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület által vizsgált 1850 és 2019 közötti időszakban Észak-Amerika (23%) után Európa esetében volt a második legmagasabb az antropogén szén-dioxid kibocsátás mértéke 16%-kal. A legtöbb vizsgált régió esetében megfigyelhető az erdőirtásokból és mezőgazdaságból eredő üvegházhatású gázkibocsátás. Európa, valamint a Közel Kelet esetében

azonban leginkább a fosszilis energiahordozók és az ipar hatásai érvényesülnek, ami arra utal, hogy ezek a térségek közvetetten, az erdőirtásmentes termékekről szóló rendeletben megjelölt releváns termékek és áruk importja révén járulnak hozzá a rendelet által megoldani kívánt problémához (4. ábra). 2019-ben Európa a mezőgazdasági vonatkozású üvegházhatású gázok kibocsátásához negatív irányban „járult hozzá”, vagyis a kibocsátás helyett inkább a széndioxid légkörből történő kivonását, eltávolítását jelenti (5. ábra). Ez ugyancsak alátámasztja az Unió elkötelezettségét az éghajlatváltozás felszámolása és a pozitív változás iránt (IPCC, 2023).

4. ábra: Korábbi kumulatív nettó antropogén CO₂-kibocsátás régióként (1850-2019)

Forrás: IPCC (2023) 45. oldal alapján kismértékben módosítva

5. ábra: Az egy főre és a teljes lakosságra jutó nettó antropogén üvegházhatású gázkibocsátás régióként (2019)

Forrás: IPCC (2023) 45. oldal alapján kismértékben módosítva

4.2.3. Célcsoportok melyeknél változást kíván elérni a rendelet

Az Európai Unió a kitűzött célok megvalósítását a vonatkozó termékek ellátási láncában résztvevők – kkv-k, piaci szereplők, kereskedők, piaci szereplők – tevékenységének szabályozásával kívánja elérni. Ezek a jogalanyok ugyanis közvetlenül vagy közvetve, de hozzájárulnak az erdőirtásokhoz, az erdők pusztulásához csak úgy, mint a biológiai sokféleség csökkenéséhez. A globális értékláncok és ellátási láncok révén pedig az Európai Unió is közvetett okozója a rendelet által megoldani kívánt problémáknak. Ezen globális jelenségek megoldása pedig csak úgy lehetséges, ha a probléma gyökerét célozzák meg, mint ahogy azt az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet is teszi. Az erdőirtások közvetlen forrásának a

releváns termékek és áruk megtermelése és előállítása által, a rendeletben szereplő jogalanyok közül a kkv-k, valamint az előállító országok tekinthetők.

„mikro-, kis- és középvállalkozások” vagy „kkv-k”: a 2013/34/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 3. cikkében meghatározott mikro-, kis- és középvállalkozások” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 222.) – az irányelv 3. cikkének vonatkozó részeit lásd az 4. mellékletben.

„előállító ország”: az az ország vagy terület, ahol a releváns árut vagy a valamely releváns termék előállítása során felhasznált vagy az abban található releváns árut előállították” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 222.)

Esetükben a rendelet célja, hogy a releváns termékek és áruk előállítására vonatkozó tevékenységek során ne vágjanak ki erdőket, vagy járuljanak hozzá más módon az érintett területen az erdők pusztulásához akár égetés, akár ritkítás formájában mely gyakorlatok a biológiai sokféleség pusztulása mellett növelik a légkörbe jutó üvegházhatású gázok mennyiségét is. A fák kivágását tehát teljes mértékben fel kívánja számolni az Unió, de erre vonatkozóan Brazília esetében is láthatunk kormányzati kezdeményezéseket.

A rendelet említést tesz piaci szereplőkről és kereskedőkről, amelyek a kkv-k és előállító országok által megtermelt releváns árukat és termékeket piaci forgalomba hozzák az Európai Unió területén belül.

„piaci szereplő”: bármely olyan természetes vagy jogi személy, aki, illetve amely kereskedelmi tevékenység keretében releváns termékeket hoz forgalomba vagy visz ki” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 221.)

„kereskedő”: a piaci szereplőtől eltérő személy az ellátási láncban, aki, illetve amely kereskedelmi tevékenység keretében releváns termékeket forgalmaz” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 221.)

Mivel a piaci szereplők és a kereskedők közvetlenül nem járulnak hozzá az erdőirtásokhoz és az erdők pusztulásához, esetükben az rendelet arra vonatkozóan fogalmazott meg előírásokat, hogy a forgalomba hozatalt megelőzően a piacra lépő releváns termékek esetében milyen szempontokat kell figyelembe venniük és milyen eljárásokat kell végezniük. Ezek segítségével ugyanis megállapítható az adott termék vagy áru megfelelősége vagy a felmerülő kockázat szintje.

Több alkalommal van utalás az őslakosokra, valamint a bennszülött és törzsi népekre a rendelet szövegében mely az Unió abbéli elkötelezettségét tükrözi, hogy nem csak az erdőirtások okozóinál, hanem azok elszenvedőinél is pozitív változást kíván elérni. Az őslakosok ugyanis több országban, köztük Brazíliában is komoly területi veszteségeket tapasztalhattak az ellenőrzés nélküli erdőirtások következtében. Brazíliában például a 2022-es választások eredményeként bekövetkező kormányváltás eredményeként Lula és a kormány erdőirtások felszámolását célzó programjában kiemelt figyelmet fordít a bennszülött és törzsi népekre, valamint területeik védelmére. A Bizottság is hasonlóképp figyelembe kívánja venni ezeket a társadalmi csoportokat melynek megvalósítása érdekében több feltételnek meg kell felelnie mind az előállító országoknak és kkv-knak, mind pedig a kereskedőknek és piaci szereplőknek.

4.2.4. A rendelet megvalósulásának időtávja

Az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet megvalósulásának idővonalát illetően az Európai Parlament és a Tanács határozott elképzeléssel rendelkezik. Miután az új szabályozás 2023. június 29-én lépett hatályba, az érintett termelők és piaci szereplők számára felkészülési időt biztosítanak, hogy működésüket az új előírásoknak megfelelően át tudják alakítani. A rendeletet így 2023. december 30-tól kezdődően kell betartania a nagy és közepes méretű piaci szereplőknek, termelőknek, míg a mikro- és kisvállalkozásoknak a határidőt illetően kedvezőbb elvárásoknak kell megfelelniük. Ők 2025. június 30-ig kaptak lehetőséget, hogy előkészítsék a szabályok betartását (Európai Parlament és a Tanács, 2023; SFPA, 2023).

A rendeletnek való megfelelés határidejének megjelölésén túl a tagországokban létesülő vonatkozó hatóságok Európai Bizottság felé történő bejelentését illetően 2023. december 30-at határozták meg határidőnek. Tehát a rendelet hatálya alá tartozó minden tagország a területükön működő piaci szereplők és termelők méretére tekintet nélkül köteles a meghatározott határidőt megelőzően gondoskodni a vonatkozó hatóságok létrehozásáról és azok bejelentéséről (Európai Parlament és a Tanács, 2023).

Az Unió azonban nem irányozott elő dátumokat arra vonatkozóan, hogy mikortól számít a rendelet előírásainak betartásából eredő pozitív változásokra, vagyis az erdőirtások és az erdők pusztulásának mérséklődésére, valamint az integráció részesedésének csökkenésére nem csak a biológiai sokféleség csökkenésében, de az üvegházhatású gázok kibocsátásában egyaránt. A pozitív változások a rendeletet első körben betartó piaci szereplők és termelők

megfelelésétől kezdődően már az első hónapokban megnyilvánulhatnak. Ezek a nagyméretű vállalatok felelősek a legnagyobb mértékben az erdőirtásokért, így amennyiben maradéktalanul betartják az előírásokat, már rövid időn belül, 2024 első felében csökkenő tendenciát mutathat az erdőállomány csökkenésének üteme, például Brazíliában. Az ország ugyanis kiterjedt őserdőállománnyal rendelkezik mely a rendelet hatálya alá tartozó számos vonatkozó termék és áru előállítása miatt komoly veszélyben van. Lula azonban elkötelezett a probléma felszámolása iránt, ám erről az 1. fejezetben találhatunk átfogóbb információkat. A változás tehát folyamatban van. Brazília már 2023-ban látványos javulásokat tapasztalt Lula félkatonai intézkedései nyomán, a rendelet betartása által pedig 2024-től kezdődően további javulásra számíthatunk. Az erdőirtásmentes termékekről szóló rendeletben rejlő lehetőségek maximális kibontakozása azonban csak 2025. június 30. után várható. Ekkorra ugyanis már a megfelelésre vonatkozó haladékkal rendelkező mikor- és kisvállalkozások is a szabályozás szerint fognak működni.

4.2.5. Közreműködők és a rendelet humán erőforrás igénye

Ahhoz, hogy az erdőirtások felszámolása hatékonyan és eredményesen valósuljon meg, a rendelet hatálya alá tartozó piaci szereplők, kereskedők és előállítók is az előírásoknak való megfelelésre kell, hogy berendezkedjenek. Ezt azt jelenti, hogy nem csak az infrastruktúrájukat, de belső működésüket is a brüsszeli döntésnek eleget téve kell átalakítaniuk. Az átállás bizonyos esetekben számottevő humánerőforrás igényt támaszthat, hiszen a megfelelőség ellenőrzése és az ellenőrzések elvégzése olyan mennyiségű többletmunkát eredményezhet melyet a meglévő munkaerő állomány nem minden esetben tudna kellő hatékonysággal ellátni. Ez főként a piacvezető kereskedők és szereplők esetében merülhet fel, mert az elvégzendő ellenőrzések és megfelelőségi vizsgálatok mennyisége és mélysége az érintettek méretével egyenesen arányosan növekedhet.

Hasonló tendenciára számíthatunk a rendelet hatálya alá tartozó tagállamok esetében is. A tagállamok ugyanis kötelesek felállítani egy vagy több illetékes hatóságot, amelyek elvégzik az Európai Bizottság által meghatározott, a megfelelőség megvalósítására és ellenőrzésére vonatkozó tevékenységeket. Az Európai Parlament és a Tanács az illetékes hatóságok humán és egyéb erőforrások iránti igényeire vonatkozóan a következőképp rendelkezik: „A tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy az illetékes hatóságok megfelelő személyzettel és felszereléssel való ellátásához szükséges elegendő pénzügyi forrás mindig rendelkezésre

álljon. Az ellenőrzések hatékony elvégzéséhez magas szintű erőforrásokra van szükség, és a stabil erőforrásokat mindenkor az éppen aktuális végrehajtási igényeknek megfelelő szinten kell biztosítani (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 215-216.)”. A vonatkozó előírás azonban nem tér ki – még irányadó létszám tekintetében sem – a feladatok ellátásához biztosítani szükséges személyzet létszámára, sem az illetékes hatóságok, sem pedig a piaci szereplők és kereskedők esetében. Az Unió tehát lényegében szabad kezet ad a tagállamoknak és a vállalatoknak a szükséges munkaerő kiválasztását illetően, hiszen a szervezet mérete nagymértékben befolyásolhatja a vonatkozó feladatok ellátásához szükséges munkaerő létszámát. A személyzet szakértelmét és képzettségét illetően viszont nem feltétlenül fordulnak majd elő eltérések. Ahhoz ugyanis, hogy megfelelő hatékonysággal láthassák el mind vizsgálati, mind jelentési kötelezettségeiket, rendelkezniük kell a feladatok ellátásához szükséges kompetenciákkal. A rendelet azonban erre vonatkozóan sem fogalmazott meg iránymutatást, sem pedig javaslatot.

A humán erőforrás vonatkozásában az Unió tehát látszólag szabad kezet adott a rendelet hatálya alá tartozó tagállamoknak és azok vállalatainak, annak ellenére, hogy a személyzeten nem csak az előírások betartása, de az Európai Unió által kitűzött célok elérése is függ.

4.2.6. Anyagi források és költségek

Az Európai Unió a rendelet által jelentős kihívás elé állította a vállalatokat és a termelőket egyaránt. Az előírások betartása miatt az érintetteknek nem csak kihívásokkal, hanem jelentős költségvonzattal is számolniuk kell. Belső működésüket és infrastruktúrájukat ugyanis oly módon kell átalakítaniuk, hogy a vonatkozó termékek és áruk előállítása során nem merüljön fel a meg nem felelés kockázata. Emellett esetünkben a brazíliai kávészektorba való belépés korlátai is jelentősen megemelkednek a szigorú előírások és követelmények eredményeként (IEEP, 2022).

Érdemes kiemelni, hogy a piaci szereplők és kereskedők számára kihívást jelentő lesz olyan nyersanyagok beszerzése melyek megfelelnek az előírásoknak ugyanis a meglévő és jövőbeni termelők kezdetben méretre tekintet nélkül korlátozott erőforrásokkal rendelkeznek majd az előírások betartása szempontjából (Wagemans, 2023). Ennek következtében nem mindenki lesz képes alkalmazkodni a megadott határidőig a rendelet szabta feltételeknek, tehát amíg nem teljesítik a kritériumokat, nem lesznek képesek előállítani a releváns termékeket és árukat sem, csökkentve a piaci szereplők és kereskedők számára elérhető nyersanyag és

forgalmazásra kész termékek mennyiségét. A kínálat csökkenése eredményeként a releváns áruk és termékek áraiban emelkedésre lehet számítani, ami nagyobb anyagi ráfordítást tesz szükségessé a kereskedők és piaci szereplők részéről, akiknek már a rendelet betartását elősegítő módosítások révén is számottevő kiadásai voltak. A kínálat várható csökkenése mellett az áremelkedés mögött a termelőket érintő változások is tetten érhetők majd, hiszen az átállás esetükben is jelentős kiadásokat igényel, a kezdeti terméshozam csökkenése mellett. A megemelkedett költségeiket így részben vagy teljes egészében „áthárítják” majd a piaci szereplőkre és kereskedőkre, akiknek megemelkedett önköltségeik mellett nem csak a lecsökkent kínálat kompenzációjáért, de a termelők átállási költségeiért is fizetniük kell.

A rendelet arra azonban már nem tér ki, hogy a szabályoknak való megfelelésre vagy az érintett termelőkre és piaci szereplőkre váró alkalmazkodási költségek fedezésére bármilyen pénzügyi segítséget biztosítana. Egyedül az illetékes hatóságok költségeinek megtérítésére vonatkozóan rendelkezik az Unió. A tagállamok ugyanis felhatalmazhatják arra illetékes hatóságaikat, hogy amennyiben a nem megfeleléshez köthető tevékenységet tapasztalnak, a felmerülő költségeket visszaköveteljék azon termelőktől, piaci szereplőktől amelyek esetében a nem megfelelés felmerült. „Az (...) említett költségek közé tartozhatnak a tesztek elvégzésének költségei, a tárolási költségek és az olyan, nem megfelelő terméknek bizonyult releváns termékekkel kapcsolatban végzett tevékenységek költségei, amelyek az említett releváns termékek szabad forgalomba bocsátását, forgalomba hozatalát vagy kivitelét megelőzően korrekciós intézkedés hatálya alá tartoznak” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 231.). Az illetékes hatóságok költségeinek fedezését illetően a rendelet egyértelmű irányt határozott meg mely a tagországok kezébe helyezte a döntés jogát arra vonatkozóan, hogy hatóságaikat felhatalmazzák-e vagy sem költségeik ily módon történő megtérítésére.

Az Európai Környezetpolitikai Intézet – Institute for European Environmental Policy – azonban egy 2022 októberében megjelent jelentésében azt javasolja, hogy az Unió részesítse előnyben a vonatkozó termékek és áruk kistermelőktől való beszerzését így biztosítva számukra nem csak anyagi támogatást, de technológiai iránymutatást is (IEEP, 2022). Ez a megközelítés megfelel az ENSZ 2030-ig tartó időszakra vonatkozó Agendájának „Leaving No One Behind” – Senkit sem hagyva hátra – alapelveivel a Fenntartható Fejlődési Célok – Sustainable Development Goals – illetően, melyet az Európai Unió is elfogadott (Európai Parlament, 2022).

A kistermelők jelentőségére a brazil kávétermesztés tekintetében Zhunusova és szerzőtársai (2022) is felhívják a figyelmet. Brazíliában a kávétermesztők 75%-a, azaz közel 300 000 termelő 5 hektárnál kisebb területen végzi tevékenységét mellyel a

kistermelők csoportjába sorolhatók (IDH, 2019). Ezek a gazdák 2020-ban a teljes brazil kávétermés 38%-át állították elő, míg Brazília Európai Unió kávéexportjának 32%-át fedezik, így meghatározó szereplői a brazíliai kávésektornak (Zhunusova et al., 2022).

A rendelet értelmében az érintett termelők és piaci szereplők tehát nem számíthatnak anyagi támogatásra, ugyanakkor, ha a Bizottság megfogadja a Környezetpolitikai Intézet javaslatát, és esetleg további forrásokat különít el akár csak a leginkább rászoruló jogalanyok esetében felmerülő megfelelési költségek részleges vagy teljes fedezésére, hatékonyabban valósulhatna meg a termelők és piaci szereplők átállása, ami elősegítené az Unió által kitűzött célok mielőbbi elérését.

A rendelet betartásának költségvonzatát illetően mivel nem rendelkezünk empirikus információkkal, meglévő adatok segítségével kíséreljük meg körbe határolni azt az „anyagi terhet”, amit az előírások betartása jelenthet a brazíliai kávésektor szereplőinek és amelyhez az Unió jelen információk szerint nem nyújt majd anyagi támogatást. Viszonyítási alapként egy Európai Bizottság által 2021-ben elkészített hatásvizsgálat szolgál, melyet egy az erdőirtással és erdőpusztulással összefüggő egyes áruk és termékek uniós piacon történő forgalmazásáról, valamint az Unióból történő kiviteléről szóló rendelet javaslatához csatoltak. A vizsgált javaslat, habár öt részben különböző szabályozási lehetőséget vesz számba, jelen dolgozatban csupán az első lehetőséget vesszük alapul. Ennek a lehetőségnek a felépítése mutatja ugyanis a legnagyobb hasonlóságot az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelettel, míg a fennmaradó négy lehetőség bővebb szabályozási keretet és eszköztárat vonultat fel, ám ezek áttekintésére és mérlegelése terjedelmükből adódóan jelen keretek között nem kerül sor (European Commission, 2021a).

A piaci szereplőknek, kereskedőknek és előállítóknak egy átfogó rendszert és kapcsolati hálót kell majd kiépíteniük mind a rendelet hatálya alá tartozó tagországokon belül, mind pedig a tagországok és az Európai Bizottság között. A megfelelő „kellő gondossági” rendszerek fenntartása ugyanis nélkülözhetetlen a vonatkozó termékekkel és árukkal kapcsolatos kockázatok csökkentése, valamint az átláthatóság és követhetőség biztosítása érdekében. Az egyszeri költségek olyan tényezőket tartalmazhatnak, mint a rendelet előírásainak megfelelő átlátható rendszer kidolgozása és bevezetése; az ehhez szükséges informatikai rendszerek beszerzése és telepítése; az új feladatok ellátásához szükséges személyzet képzése és tájékoztatása. Ismétlődő költségként tekintünk a munkavállalók foglalkoztatásához kötődő költségekre; a rendszerek fenntartásának és karbantartásának költségeire; a szükséges adatok és információk összegyűjtéséhez, elemzéséhez kapcsolódó költségekre, bizonyos esetekben

beleértve a harmadik féltől származó könyvvizsgálati és felmérésekkel kapcsolatos szakmai szolgáltatások költségeire (European Commission, 2021a).

Az egyes előállítók, kereskedők és piaci szereplők által létesített megfelelőségi rendszerek fenntartási költségeit azonban számos tényező befolyásolhatja: 1) az előállított/forgalmazott termékek száma; 2) a beszállítók száma; 3) az adott piaci szereplő, kereskedő vagy előállító vállalat mérete; 4) az ellátási láncok hossza, különös tekintettel az értéklánc komplexitására; 5) az előállító ország; 6) a beszállítói információs rendszerek elérhetősége, megléte. Minél több a termék és a beszállító az érintett jogalanyok annál magasabb költségekkel kell számolnia. Habár a vállalati méret összefüggésben állhat a vonatkozó termékek és beszállítók számával, éppen a beszállítói és termék kör a fő költségtényező, ugyanis ezek figyelembevételével kell kiépíteni a megfelelőségi rendszert, így a költségek mértéke is ezekhez fog igazodni. Továbbá minél összetettebb a vonatkozó ellátási lánc, annál meghatározóbb költségtényező lehet, ám ez számos tényezőtől függhet, többek között attól, hogy a gazdasági szereplő mennyire tudja a teljes ellátási lánc nyomon követésével kapcsolatos kötelezettségek egy részét a közvetlen beszállítóira hárítani, így csökkentve saját kiadásait (European Commission, 2021a).

A megfelelőségi rendszerhez kapcsolódó egyszeri költségek tekintetében az érintett piaci szereplők, kereskedők és előállítók várhatóan 5000 és 90 000 Euró közötti összeggel számolhatnak (European Commission, 2021a). A széles költségtartomány mozgásteret biztosít az érintett jogalanyoknak, akik a fent említett szempontok függvényében és az előzetes, önkéntes alapon történő alkalmazkodás tekintetében igen eltérő kiadásokkal számolhatnak. A visszatérő költségeket illetően a rendelet hatálya alá tartozók 158 millió és 2 354 millió Euró összesített éves kiadással számolhatnak (European Commission, 2021b). Brazíliában – méretre tekintet nélkül – megközelítőleg 400 000 kávétermelő tevékenykedik, így az összesített éves rendszerfenntartási költségek megoszlanak az egyes szereplők között. Arra vonatkozóan azonban nincs információ, hogy a termelők mely kategóriája a költségek mekkora százalékát fogja viselni, hiszen mint megismertük, számos tényező befolyásolhatja az egyes jogalanyok esetében felmerülő költségek mértékét (IDH, 2019).

4.2.7. A megvalósulás eszközei és módszerei

A célok eléréséhez „a rendelet szabályokat állapít meg az (...) olyan releváns termékek uniós piacon történő forgalomba hozatalára és forgalmazására, valamint az Unióból történő kivitelére

vonatkozóan, amelyek releváns árukat, nevezetesen szarvasmarhát, kakaót, kávé, olajpálmát, gumit, szóját, illetve fát tartalmaznak, amelyeket azokkal etettek, vagy amelyek azok felhasználásával készültek” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 219.). A rendelet hatályát tekintve fontos kiemelni, hogy az előírásoknak való megfelelés alól mentesülnek a rendelet 37. cikk (3) bekezdésében meghatározott olyan fák és fatermékek, amelyek 2023. június 29. előtt kerültek előállításra, és amelyeket 2027. december 31. után hoznak forgalomba. A rendelet hatálya nem terjed ki továbbá az 5. melléklet keretein belül felsorolt azon releváns termékre sem, „amelyeket a 38. cikk (1) bekezdésében jelzett időpont [2023. június 29.] előtt állítottak elő” (Európai Parlament és Tanács, 2023. p. 220.) Ennek értelmében a releváns áruk és termékek csak abban az esetben hozhatók forgalomba és csak akkor vihetők ki az Unió területéről, ha (1) erdőirtásmentesek; (2) előállításuk minden esetben az adott ország vagy az EU vonatkozó jogszabályainak figyelembe vételével történik; (3) el vannak látva kellő gondosságra vonatkozó nyilatkozattal.

„A releváns termékek forgalomba hozatala vagy kivitele előtt a piaci szereplőknek kellő gondossággal kell eljárniuk az egyes beszállítók által szállított valamennyi releváns termék tekintetében. A kellő gondosság a következőket foglalja magában: a) a 9. cikkben [6. melléklet] meghatározott követelmények teljesítéséhez szükséges információk, adatok és dokumentumok gyűjtése; b) a 10. cikkben [7. melléklet] említett kockázatértékelési intézkedések; c) a 11. cikkben [8. melléklet] említett kockázatsökkentő intézkedések” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 224-225).

Minden piaci szereplőnek, aki a rendelet hatálya alá tartozó vonatkozó termékek forgalmazására vállalkozik, olyan információkkal kell rendelkezniük, amelyek igazolják, hogy a termék nem köthető az erdőirtásokhoz, valamint megfelel nem csak az Unió, de a gyártási ország vonatkozó jogszabályi előírásainak egyaránt. A teljesség igénye nélkül ilyen információnak minősül a termék leírása, az előállításához használt releváns termékek listáját – fát tartalmazó termék esetén a fajta megnevezése is –, továbbá a releváns termékek előállítási területének földrajzi helymeghatározása, a termelő és forgalmazó vállalatok, kereskedők ismerete. Ezen tényadatoknak amellet, hogy meg kell erősíteniük az adott termékek erdőirtásmentes természetét, minden esetben objektívnak és ellenőrizhetőnek kell lenniük. A piaci szereplőknek ugyanis kiterjedt kockázatértékelés során kell értékelnük és évente felül kell vizsgálniuk az összegyűjtött dokumentációkat így állapítva meg, hogy fennáll-e a termékek nem megfelelőségének kockázata vagy a felmerülő kockázat elhanyagolható mértékű-e mely így nem akadályozza a forgalomba hozatalt. A kockázatértékelés során többek között

figyelembe kell venni a származási országban az erdők jelenlétét és az erdőirtás/ erdőpusztulás előfordulását a vonatkozó területeken. Az őslakosok esetleges jelenlétére vonatkozóan meg kell vizsgálni, hogy milyen a kommunikáció a termelő vállalatok és az őslakosok között és hogy a releváns termékek előállításához használt földterületek tulajdonjogát illetően állnak-e rendelkezésre ellenőrizhető információk, melyek kizárják az őslakosok területi kizsákmányolásának lehetőségét (Európai Parlament és Tanács, 2023).

Amennyiben a kockázatértékelés során felmerül a forgalomba hozatali kockázat, az érintett piaci szereplőknek olyan kockázatsökkentő intézkedéseket kell tenniük, melyek a fennálló kockázatot elhanyagolhatóvá csökkenti, vagy teljesen megszünteti. Ilyen eljárás lehet a további dokumentációk, információk és adatok gyűjtése, bekérése a termelőktől, de maga a piaci szereplő is végezhet önálló vizsgálatokat, felméréseket, melyek elősegíthetik a nem megfelelési tényállás megváltoztatását. Minden kapcsolódó eljárásról és vizsgálatról egy átfogó és naprakész nyilvántartás létrehozására kötelez a rendelet, egyrészt azért, hogy a piaci szereplők igazolni tudják mind az eljárásokról, mind pedig a forgalomba hozatalról szóló döntéseiket (Európai Parlament és Tanács, 2023).

A termelők tájékoztatási, valamint a piaci szereplők kockázatértékelési és kockázatsökkentési kötelezettsége mellett az érintett tagállamokkal szemben is vannak elvárások. Annak érdekében ugyanis, hogy a rendeletből eredő köteleességek teljesüljenek, ki kell jelölniük egy vagy több olyan illetékes hatóságot, mely hatóságról legkésőbb 2023. december 30-ig tájékoztatniuk kell az Európai Bizottságot, ami közzé teszi e hatóságok listáját, biztosítva az átláthatóságot és szükség esetén az információk elérhetőségét. Az illetékes hatóságok célja, hogy elősegítsék a rendelet végrehajtását, valamint az ahhoz kapcsolódó bevált gyakorlatok és információk terjesztését, cseréjét. Ez egészíti ki a tagállamok segítségnyújtásra és iránymutatásra vonatkozó kötelezettségét, melynek keretein belül a rendelet hatálya alá tartozó piaci szereplőknek és termelőknek technikai és egyéb segítséget nyújtanak, megkönnyítve az előírások betartását. A segítségnyújtásnak azonban olyan formában kell megvalósulnia, „hogy az ne veszélyeztesse az illetékes hatóságok e rendelet érvényesítésével kapcsolatos függetlenségét, jogi kötelezettségeit vagy felelősségét” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 229.) A segítségnyújtáson túl a hatóságoknak kockázat alapú megközelítés alkalmazásával ellenőrzéseket kell végezniük annak érdekében, hogy a területükön működő piaci szereplők és termelők, valamint az általuk előállított és exportálni kívánt releváns termékek megfelelnek-e az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet előírásainak. Ezek az ellenőrzések kiterjedhetnek az érintettek tevékenységével kapcsolatos dokumentációkra, az

infrastruktúrák műszaki megfelelőségére, továbbá az esetleges kockázatsökkentő intézkedések betartására is. Az előre egyeztetett ellenőrzések mellett sor kerülhet szűrőpróbaszerű vizsgálatokra és helyszíni auditokra egyaránt. Az így összegyűjtött információk segítségével a rendelkezések betartásának ellenőrzése mellett a kapcsolódó nyilvántartások és adatbázisok aktualizálása is megvalósul. A tagállamok így minden esetben aktuális és friss információkat tesznek elérhetővé nem csak az Európai Bizottság, de a nyilvánosság számára is, eleget téve a rendelet 22. cikk (1) bekezdésében szereplő jelentéstéli kötelezettségnek minden év április 30-ig (Európai Parlament és Tanács, 2023).

Ha a tagállamok megállapítják, hogy a területükön működő piaci szereplők és kereskedők megsértik a rendelet előírásait, kötelesek minden szükséges intézkedést végrehajtani, melyekről minden esetben értesíteniük kell a Bizottságot. A vonatkozó hatóságok szankcióinak visszatartó erejűnek, arányosnak és hatékornak kell lennie. Ezek a szabálysértés formájától és mértékétől függően különböző formákat ölthetnek: (1) az okozott környezeti kár és a vonatkozó áruk értékével arányos pénzbírság kiszabása; (2) a releváns termék elkobzása; (3) a szabálysértés tárgyát képező releváns termékekből származó bevételek elkobzása; (4) a közbeszerzési és közfinanszírozási forrásokhoz való hozzáférés megtagadása 12 hónapig; (5) a releváns áruk és termékek kivitelének, forgalmazásának ideiglenes tilalma (Európai Parlament és Tanács, 2023).

Az esetleges nem megfelelés és az alkalmazott szankciók magukban hordozzák annak veszélyét, hogy az adott tagország elveszíti pozícióját abban a besorolási rendszerben, melybe a Bizottság sorolja be a rendelet hatálya alá tartozó országokat. Ez az összehasonlító rendszer három kategóriát foglal magában a kockázati helyzet alapján, vagyis, hogy az erdőirtás milyen mértékben van jelen és milyen mértékben köthető a vonatkozó termékek és áruk előállításához (Európai Parlament és Tanács, 2023)

- a) „magas kockázatú”: olyan országokra vagy azok részeire vonatkozik, amelyek esetében (...) azonosításra kerül, hogy magas az olyan releváns áruk ezen országokban vagy azok részeiben történő előállításának a kockázata, amelyek esetében a releváns termékek nem felelnek meg a 3. cikk a) pontjának [vagyis nem erdőirtásmentesek];
- b) „alacsony kockázatú”: olyan országokra vagy azok részeire vonatkozik, amelyek esetében (...) megfelelő bizonyosság áll fenn arra vonatkozóan, hogy ezen országokban vagy azok részeiben csak kivételesen állítanak elő olyan releváns árut, amelyek esetében a releváns termékek nem felelnek meg a 3. cikk a) pontjának;

c) „átlagos kockázatú”: olyan országokra vagy azok részeire vonatkozik, amelyek nem tartoznak sem a „magas kockázatú”, sem az „alacsony kockázatú” kategóriába” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 222).

Az áttekintett módszerek és eszközök egyértelmű jelei annak, hogy Európai Uniót és a brüsszeli törvényhozást komoly szándékok és határozott elképzelések vezérlik, melyek nem csak a rendelet megalkotásakor játszottak fontos szerepet, de annak jövőbeni betartatása során is meg fognak jelenni.

4.3. A RENDELET VÁRHATÓ KÖVETKEZMÉNYEI – KIMENETEK, EREDMÉNYEK, HATÁSOK

A fejlesztési programok és beavatkozások által elérni kívánt célok csak az adott szakpolitikai intézkedés hatályba lépését követően nyilvánulhatnak meg, így mérhetővé, vizsgálhatóvá is ekkor válnak. Nem lehet azonban minden, a fejlesztési programok eredményeként bekövetkező változást hatásként értelmezni. Annak ellenére ugyanis, hogy a beavatkozások kimenetei, eredményei és hatásai a megvalósulást követően, közel egy időben nyilvánulnak meg, jellemzően a program más dimenzióiban bekövetkezett változásokat sejtetnek (Sági és Széll, 2015). Az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet esetében tehát ugyancsak megfigyelhető a következmények e három típusa, ám annak ellenére, hogy a rendelet hatályban van, az érintett piaci szereplők, kereskedők és előállítók rendelkeznek még idővel a megfelelésre való felkészüléshez. A megvalósulás hiányában ezért csupán elképzeléseinket fogalmazhatjuk meg a rendelet várható következményeit illetően.

Kimenetek alatt a rendelet közvetlen termékeit, a szabályozások végrehajtásának formális eredményeit értjük, melyek a jelen rendeletet alkotó tényezők (lásd 3. ábra) változásaiként is értelmezhetők (Sági és Széll, 2015). Ilyen tényezőátalakulásként értelmezhetjük például a szabályozás által megcélzott csoportok – piaci szereplők, kereskedők, előállító országok – esetében a működésük előírásoknak megfelelő átalakítását, korszerűsítését. A kimeneteket érdemes azonban fenntartásokkal kezelni, mert nem feltétlen tudunk belőlük következtetni a rendelet hatásaira. Annak ellenére ugyanis, hogy egy termelő megfelel az előírásoknak, nem biztos, hogy fenn is tudja tartani a „megfelelőségi rendszert” a megemelkedett költségek következtében.

Az eredmények mutatják meg, hogy a rendelet hatálya alá eső szereplők teljesítményét leíró változók és tényezők milyen változásokon estek át az előírások betartását követően. A

változás lehet pozitív vagy negatív irányú, ám az eredmények önmagukban nem tekinthetők hatásnak, mindössze az elért állapotot jellemzik mely például a rendelet által meghatározott átállási időszak lejáratát követően áll be (Sági és Széll, 2015). Így például eredménynek tekinthető az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet előírásai szerint működő brazil kávésektor, ami azonban nem hatás, hiszen a hatások e szabályok szerinti működés eredményeként fognak megnyilvánulni.

Hatásként értelmezzük azokat a következményeket, melyek a rendelet érvényesülése következtében a meghatározott célcsoportoknál – és olykor más csoportoknál is – megmutatkoznak. Mérésükhöz és vizsgálatukhoz a jogalanyoknak a szabályozások betartását követő állapotát hasonlítjuk össze azon tényellentétes állapottal, ami akkor következett volna be, ha a rendelet előírásait nem alkalmazzák (Sági és Széll, 2015). Az ex-post vizsgálat elvégzése során az empirikus információkat és tényadatokat nem csak összegyűjtik, hanem kritikus szemlélettel elemzik, értékelik így határozva meg azokat a szándékolt - nem szándékolt valamint közvetlen - közvetett hatásokat, melyek a rendelet eredményeként megnyilvánulnak a szabályozás alá eső szektorban, ágazatban (European Parliament, 2016). „A szándékolt hatás a fejlesztés (program/beavatkozás) céljának, céljainak a teljesülését jelenti, míg a nem szándékolt hatás olyan hatást takar, amellyel a fejlesztés (program/beavatkozás) kidolgozói nem számoltak, ugyanakkor mégis jelentősen befolyásolhatja egy fejlesztés (program/beavatkozás) eredményességét. Közvetlen hatás alatt a fejlesztésben (programban/beavatkozásban) részt vevőkre gyakorolt hatást értjük, míg a közvetett hatás azokra a személyekre, célcsoportokra gyakorolt hatást jelenti, akik nem vesznek részt a fejlesztésben (programban/beavatkozásban), azonban annak következményei mégis érintik őket” (Sági és Széll, 2015, p. 41.) A rendelet tényleges hatásai a brazil kávéipar vonatkozásában pedig e négy dimenzió által alkotott közös halmazban lesznek értékelhetők, értelmezhetők.

4.4. AZ ERDŐIRTÁSMENTES TERMÉKEKRŐL SZÓLÓ RENDELET LEHETSÉGES HATÁSAI

A rendeletet az Európai Unió azért alkotta meg, hogy kitűzött céljait – az Unió erdőirtásokhoz és a biológiai sokféleség pusztulásához való hozzájárulásának minimálisra csökkentését, a globális erdőirtások mérséklését, valamint az üvegházhatású gázok kibocsátásának visszaszorítását – eredményesen, a lehető legrövidebb idő alatt megvalósítsa. A szabályozás hatálya alá tartozó termékek és áruk, így a kávé és annak derivatív termékei is nem csupán környezeti, de gazdasági és társadalmi vonatkozásai tekintetében is meghatározóak az előállító

országok életében. Ebből a szoros kapcsolatból adódóan a rendelet hatásai nem csupán környezetvédelmi, de társadalmi és gazdasági szempontból is várhatók. Ezen aspektusok Brazília és a kávészektor olvasatában kifejezetten aktuálisnak tekinthetők. Brazíliában ugyanis nagy múltra tekint vissza mind az erdőirtás, mind pedig a kávétermesztés társadalmi árnyoldala mely Bolsonaro kormánya idején kiváltképp felerősödött. E korszaknak a lezárását és a kiút lehetőségeit egy korábbi vizsgálat keretein belül összegzem, a kávé globális értékláncának szemszögéből (Szeleczki, 2022).

Az erdőirtás problémájának összetettségéből adódóan, tehát arra számíthatunk, hogy az Európai Unió rendelete valamennyi kapcsolódó területen változásokat hoz, ám ezen hatásokat illetően csak elképzeléseinket fogalmazhatjuk meg, hiszen a valódi következmények és eredmények irányát, természetét még homály fedi.

4.4.1. A rendelet várható környezeti hatásai

Az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet várható hatásainak körül határolása érdekében célszerű azon területeket kihangsúlyozni melyeket az Unió is prioritásként kezel, vagyis a biodiverzitás csökkenését és az üvegházhatású gázok kibocsátását. Ennek oka, hogy az erdőirtások és az erdők pusztulása „tartja életben” ezt a két jelenséget. Megfelelő beavatkozás hiányában pedig várható lenne e nehézségek súlyosbodása, esetleg visszafordíthatatlanná válása.

A rendelet hatásainak eredményessége számos tényezőtől függ majd: a régiótól melyen az erdőirtás mértéke csökkentésre kerül; az erdőirtás csökkenésének mértékétől; az érintett erdő típusától. A legnagyobb mértékben azonban mégis a rendelet előírásainak hatékonysága fogja meghatározni a változás mértékét mely az Európai Bizottság egy korábbi vizsgálati eredményeit alapul véve meghaladhatja a 30%-ot is. Ez azt jelenheti, hogy akár több mint 30%-kal is csökkenhet majd nem csak az illegálisan kitermelt fákat tartalmazó termékek, de az erdőirtásokhoz köthető, rendeletben meghatározott vonatkozó termékek és áruk mennyisége az Európai piacon (European Commission, 2021a). Mint a rendelet elemeinek áttekintése során előirányoztuk, a rendelet hatálya alá tartozó termelőknek, kereskedőknek és piaci szereplőknek, hónapokra, sőt akár évekre is szüksége lehet ahhoz, hogy az előírásokhoz teljes mértékben alkalmazkodni tudjanak. Ebből adódóan pedig a rendeletben rejlő lehetőségek megnyilvánulása is várat magára, ugyanakkor megállapítható, hogy a rendelet nélkül 2030-ig éves szinten mintegy 248 000 hektár erdő kivágását, pusztulását eredményezné az Unió által fogyasztott, a

rendelet hatálya alá tartozó hat termék – kávé, kakaó, szója, szarvasmarha, olajpálma, fa – fogyasztása és előállítása (European Commission, 2021a; Európai Parlament és Tanács, 2023). Egy ekkora terület erdőmentesítése azonban alig több mint 1%-át jelentené a 2022-ben világszinten erdőirtással érintett területek kiterjedésének (GFW, 2023a). A mezőgazdaságon és erdőgazdálkodáson túl ugyanis számos más tényező is felfedezhető a háttérben. Brazília esetében a WWF (2021) jelentése szerint elsősorban a szarvasmarhatenyésztés és az úthálózat fejlesztése áll, melyeket másodlagos tényezőként a mezőgazdaság, bányászat, valamint az erdőtüzek követnek. Globális szinten az erdőirtások 14,5%-a koncentrálódik Brazília területére mely Oroszország után (18,8%) a probléma második legjelentősebb forrásává teszi a dél-amerikai országot (GFW, 2023b). A rendelet, a megoldani kívánt nehézségek globális jelenlétéből adódóan tehát önmagában mindössze megalapozni lenne képes egy – ideális esetben nemzetközi véleményegyezőségeen alapuló – összefogást a világ valamennyi országa között melyet nem a kényszer, hanem a kollektív felelősségtudat tartana egyben.

A rendelet előírásainak érvényesülése eredményeként 2030-tól kezdődően az erdőirtások ütemének csökkenése évi közel 72 000 hektárra mérséklődne. A lassuló tendencia mögött a rendelet várható eredményességét sejthetjük, hiszen az erdők pusztulásának és irtásának kezdeti lassulása sokkal látványosabb lesz, mivel eddig számos országban – köztük Brazíliában is – tulajdonképpen ellenőrzés nélkül erdőmentesítettek kiterjedt, őserdővel borított területeket. A későbbiekben ezért – az Unió előrejelzései szerint 2030-tól – a rendelet előírásainak érvényesülése révén kevésbé az erdőirtások felszámolására, hanem sokkal inkább az optimális esetben megvalósuló erdőirtásmentesség állapotának fenntartására helyeződik át a hangsúly. Emellett azonban továbbra is folytatódhat majd az erdőirtások megszüntetéséért folytatott küzdelem, hiszen az ebből származó további problémák, mint például a szén-dioxid kibocsátás ugyancsak gyorsuló ütemben emelkedik, jelentősen csökkentve az éghajlatváltozás visszafordíthatóságának valószínűségét. A Statista (2023b) adatai szerint a szén-dioxid kibocsátás globális szinten egy növekvő tendenciát mutat mely emelkedést mindössze néhány, a világgazdaság működésében jelentős fennakadásokat eredményező válsághelyzet tudott alább vetni (9. melléklet).

A rendelet előírásainak betartása éves szinten, várhatóan, mintegy 31,9 millió tonnával csökkentené a légkörbe kerülő szén-dioxid mennyiségét (European Commission, 2021a; 2021b). A csökkenés várható mértéke azonban eltörpülni látszik a globális kibocsátási adatokhoz viszonyítva, ugyanis 2021-ben 37,12 milliárd tonna szén-dioxid jutott a légkörbe,

melyből Brazília részesedése 1,3% volt 485 millió tonna széndioxid kibocsátásával (10. melléklet) (Statista, 2023c).

Az üvegházhatású gázok kibocsátásának mértékében várható mérséklődés alig több mint 15 év alatt lenne képes nullára csökkenteni Brazília szén-dioxid kibocsátását, ám mivel a rendelet eredményességét világviszonylatban kell majd értelmezni, ez minden bizonnyal több időt vesz majd igénybe, Lula jelenlegi – és jövőbeni – környezetvédelmi intézkedésinek eredményessége ellenére is. A hatások és eredmények késleltetett megnyilvánulása a biológiai sokféleség csökkenésének visszaszorításával kapcsolatban is tetten érhető. Világszinten jelenleg több mint egy millió fajt fenyeget a kihalás veszélye (European Commission, 2021a), köztük a kávétermesztésben, így a braziliai kávészektor működésében fontos szerepet betöltő vadkávéfajokat is. E kávéfajok kihalásának lehetséges hatásait a braziliai kávétermesztés vonatkozásában egy 2022-es vizsgálat keretein belül tárom fel (Szelecski, 2022).

A természetes élőhelyek mezőgazdasági területekké alakítása az erdőirtásokkal együtt a biológiai sokféleség pusztulásának, így a fajok kihalásának fő kiváltó oka, amit egy 2016-os vizsgálat is megerősít. A Természetvédelmi Világszövetség (IUCN – International Union for Conservation Nature) Vörös Listáját alapul vevő vizsgálat ugyanis megállapította, hogy közel 12 000 fajt veszélyeztetnek a fakivágások, a mezőgazdaság, az állattartás, valamint a kereskedelmi célú faültetvények (Maxwell et al., 2016). Brazíliában mintegy 4000 faj fennmaradására jelent veszélyt a rendelet hatálya alá tartozó termékek és áruk előállítása, elsősorban az amazóniai őserdő és a cerrado területén (IUCN, 2023), mely utóbbi még nem részesül az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet adta védelemből. Az elkövetkezendő években azonban a biológiai sokféleség csökkenése is mérséklődést mutathat a rendelet előírásainak érvényesülése révén. Mivel azonban a biodiverzitás helyreállása egy hosszadalmas folyamat (Poorter et al., 2021), a rendelet hatásai nem fognak az erdőirtás és a szén-dioxid kibocsátás mértékének csökkenéséhez hasonló, látványos javulást mutatni. „Az erdőirtással érintett területek jelentősen csökkentett igénybevétel esetén kevesebb, mint egy évtized alatt képesek visszanyerni termőképességüket. Ugyanakkor Poorter et al. (2021) kutatásukban rávilágítottak arra, hogy a sajátos jellemvonások, mint például a növényzet és a fák rétegződésének, valamint az élővilág eredeti sokféleségének részleges helyreállításához már 25-60 év szükségeltetik. A teljes helyreállítás azonban még ennél is hosszabb, mintegy 120 évet vehet igénybe. A regenerációs fázis hosszát nagymértékben befolyásolja, hogy az adott terület milyen mértékben esett áldozatául a környezetkárosító tevékenységeknek, továbbá, hogy az emberek mekkora hajlandóságot mutatnak a negatív hatások csökkentése, orvoslása iránt és

milyen lépéseket tesznek a megvalósítás érdekében” (Szeleccki, 2022, p. 41.). A biodiverzitás helyreállítását illetően azonban nem tudunk számszerűsített becsléseket megfogalmazni mely nem csak az időtáv, de az adatok konkrét mennyiségi meghatározásánál felmerülő akadályok következménye is.

Az Európai Unió rendelete a természeti környezet vonatkozásában meghatározó jelentőségű, pozitív változásokat ígér, ehhez azonban nem csak az előírások magas szintű végrehajtása és betartása, de országokon belüli és az országok közötti összefogás is szükséges. Ezáltal nem csak az erdőirtás és erdőpusztulás következtében megnyilvánuló kihívások leküzdésében lehetnek partnerek, de a megfelelést követő gazdasági stabilitás megteremtésében egyaránt.

4.4.2. A rendelet várható gazdasági hatásai

Számos hatás mely a rendelet előírásainak betartásából adódóan nyilvánul majd meg, nem csupán a szabályozás hatálya alá tartozó termelőket, kereskedőket és piaci szereplőket érinti majd a vonatkozó tagországokban – például Brazíliában –, hanem a kezdeményezés forrásaként szolgáló országok – jelen esetben az Európai Unió és annak tagállamai – és azok fogyasztóit is. Az egyes hatások azonban nem egységesen, hanem az érintettek adottságai, környezete és működése szerint, differenciáltan mutatkoznak majd meg. A dolgozat azonban csak a jogalanyok, így a termelő országok és azok szereplői esetében várható hatások feltérképezését tűzte ki célul, ezért a szabályozói oldalra és a fogyasztókra váró következmények feltárása jelen keretek között nem valósul meg.

Az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet előírásainak való megfelelés, ezáltal a fenntartható termelési gyakorlatok elsajátítása a termelők számára nagyobb hozzáférhetőséget biztosíthat az Európai Unió piacához (European Commission, 2021b). A nagytermelők azonban hangot adtak aggályaiknak arra vonatkozóan, hogy a szigorú szabályok és az átállási költségek túl magas elvárásokat támasztanak a kisbirtokosok elé, akik így ahelyett, hogy betartanák az új előírásokat, a megélhetésük elvesztése miatti félelemből és jövedelemdiverzifikáció hiányából adódóan további erdőirtásokba kezdhetnek, hogy a szektor elhagyása nélkül folytathassák tevékenységüket. A szabályozások elkerülése, illetve a tény, hogy nem feltétlenül rendelkeznek az ellenőrizhetőséget segítő rendszerek kiépítéséhez szükséges erőforrásokkal, magában hordozza annak veszélyét, hogy ezek a kistermelők kiszorulnak a vonatkozó termékek értékláncaiból (Zhunusova et al., 2022). Az értékláncokból való kizárás valószínűségét tovább

növelheti az Unió területén működő vállalatok szándéka is az értékláncok egyszerűsítését és rövidítését illetően. A kisbirtokosokat kikerülve ugyanis inkább közvetlenül a nagytermelőktől szerzik be a szükséges árukat és termékeket, vagy saját ültetvények telepítésével kívánják vállalatukon belül lebonyolítani az értékteremtési folyamat valamennyi fázisát. Ezáltal ugyanis jelentős költségmegtakarítása mellett tudnak megfelelni a rendelet előírásainak eleget téve az átláthatóság és ellenőrizhetőség szempontjainak is. Brazília esetében még nem rendelkezünk empirikus információkkal, viszont hasonló folyamatokat figyelhattunk meg például Kenyában és Szenegálban is. A kenyai kistermelők zöldbabterméshez való hozzájárulása 1980 és 2003 között 60%-ról 30%-ra csökkent, mivel a piacvezető exportőrök a kistermelők számát az értékláncban kevesebb, mint felükre csökkentették annak érdekében, hogy megfeleljenek az általuk ellátott uniós kiskereskedők magánélelmész-biztonsági protokolljainak és szigorú követelményeiknek (Okello et al., 2011). Szenegál példáját pedig azért érdemes kiemelni, mert 1999 és 2005 között a kistermelőktől való bab beszerzések aránya 95%-ról 52%-ra csökkent, mert a legnagyobb vállalatok saját tulajdonú ültetvényeket létesítettek így nem csak függetlenítték magukat az értékláncoktól, de meg is feleltek az EurepGAP által támasztott tanúsítási kötelezettségeknek (Maertens et al., 2009).

Ha azonban a nagytermelők Brazíliában is megkísérlik a kistermelők értékláncokból történő kizárását, fennáll a lehetősége annak, hogy a kávészektorban megfigyelhető egyenlőtlenségek még tovább mélyüljenek a kávétermesztésből származó jövedelem csökkenése következtében. Ez végsősoron arra készítetné a kisbirtokosokat, hogy elhagyják a szektort, szélsőséges esetben pedig akár az országot is, ami a kávétermelésben és kávéexportban megfigyelhető jelentőségükből adódóan hatalmas veszteséget jelentene nem csak a kávészektor, de egész Brazília számára. A csökkenő jövedelem és a rendelet előírásainak való megfelelés magas költségei ugyanis nem tennék lehetővé számukra, hogy tevékenységüket a szabályozásnak megfelelően folytassák, attól eltérő működés esetében pedig nem férhetnek hozzá az európai piachoz. A brazil kistermelőkre így két oldalról is nyomás helyeződik, egyrészt az Európai Unió felől, másrészt a kávéértékláncban részt vevő nagyvállalatok oldaláról. Utóbbiak, mint Brazília fő kávéexportőrei, a helyzetük konszolidációja révén akár egy monopszónikus piaci környezet kialakulását is elősegíthetik, amelyben egyetlen vevő (egy exportőr nagyvállalat) számos beszállítóval (kistermelők) működhet együtt az európai piac és fogyasztók igényeinek kielégítése érdekében (Neilson, 2008).

A kistermelők a rendelet előírásainak betartása következtében megemelkedett költségeiket nagy valószínűséggel a fogyasztókkal fizettetnék meg. Ez a magasabb ár végső

son pedig egy „ár prémiumként” szolgálna a kistermelőknek a szabályok betartásáért. Jena és szerzőtársai (2017) azonban a Fairtrade és bio tanúsítással kapcsolatban megállapították, hogy például a nicaraguai kávétermelők jövedelmét tekintve nem eredményezett érdemi javulást a rendszerek bevezetése, ebből adódóan a brazil kávétermelők esetében várható „ár prémium” sem bír majd számottevő jelentőséggel. Az esetleges többletjövedelemmel tehát ugyan megtérülhetnek a megfelelésre fordított kiadások, az átállás okozta nehézségekért azonban mindössze a részleges kárpótláshoz lesznek elegendők. A termelőkhez – és főként a kistermelőkhöz – ugyanis a kávéértékláncban kialakuló árrésnek csupán a töredéke jut el, amely gyakran az ültetvény fenntartására sem elegendő. Ennek megelőzése érdekében fogalmazta meg javaslatát az Európai Környezetpolitikai Intézet arra vonatkozóan, hogy az Európai Uniónak előnyben kellene részesítenie a kisbirtokosokat a kávé, valamint a rendelet hatálya alá tartozó többi termék és áru beszerzése során, anyagi támogatást nyújtva nem csak fennmaradásukhoz, hanem fejlődésükhöz egyaránt (IEEP, 2022).

4.4.3. A rendelet várható társadalmi hatásai

A kávéértéklánc egyszerűsítése, lerövidítése, habár elsősorban a szektor erőviszonyaiban eredményezhet változást, következményei a brazil társadalomban is megmutatkozhatnak. A kisbirtokosok „kizárása” az értékláncból ugyanis amellet, hogy felerősíti a nagytermelők és kistermelők között fennálló egyenlőtlenségeket – mely egyenlőtlenségek elmélyülésében jelentős szerepe volt Bolsonaro önértékek által vezérelt politikájának – földhasználati konfliktusokhoz is vezethetnek. Ekkor az őslakos törzsek földhasználati joga szembe kerül a mezőgazdaság kormányzati támogatást és koncessziókat élvező nagytermelők jogaival és olyan viták alakulhatnak ki, melyek amellet, hogy negatívan hatnak a bennszülött népcsoportok megélhetésére, sok esetben kulturális veszteséget is jelentenek (Zhunusova, et al. 2022). Lula és a brazil kormány intézkedéseinek egyik fő fókuszában azonban éppen az őslakosok jogainak védelme és megerősítése szerepel. Ennek érdekében olyan rezervátumokat és védett területeket jelölnek ki az amazóniai őserdő területén, amelyek lehetővé teszik nem csak a népcsoportok kultúrájának megőrzését és zavartalan életvitelét, de az erdőirtások megakadályozásának szempontjából is igen hatásosnak bizonyulnak.

A világ lakosságának mintegy 25%-ának biztosítanak megélhetést és jövedelmet a mezőgazdasági művelés alá vont földterületek, míg egy harmad része „szorosan függ” az erdőktől, a fából vagy más erdei erőforrásokból származtatott termékek révén (FAO, 2020).

Ezek a földek azonban nem csak az adott területek lakosságának megélhetésének szempontjából bírnak jelentőséggel, de olyan alapvető emberi jogok érvényesülését is biztosítják, mint a lakhatáshoz, az élethez, az élelemhez, a tulajdonhoz és a fejlődéshez való jog (ENSZ, 1948). Az erdőirtásokhoz köthető termékek és áruk megtermelése azonban számos esetben nem teszi lehetővé a vonatkozó emberi jogok teljesülését, mivel a földek jogtalan eltulajdonítása például az őslakosoktól vagy a kistermelőktől intézményesített formában, a vonatkozó jogszabályok módosítása révén valósult meg például Brazíliában. A nagyvállalatoknak kedvező jogi környezet így lehetővé tette a bennszülött népcsoportok kizsákmányolását Bolsonaro kormányzata idején. Lula-hoz hasonlóan azonban az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet is figyelembe veszi Brazília társadalmának „elfeledett” rétegét, megkövetelve jogaik védelmét és az előzetes tájékoztatás és beleegyezés elvének alkalmazását. Ezek a népek ugyanis „ökológiai és orvosi értékkel bíró hagyományos ismeretekkel rendelkeznek, valamint nagyon gyakran modellt kínálnak az erdészeti erőforrások fenntartható hasznosítására vonatkozóan” (Európai Parlament és Tanács, 2023, p. 214-215.). Az Európai Unió rendelete esetében tehát alacsony a valószínűsége egy esetleges földhasználati konfliktus kirobbanásának Brazíliában, hiszen mind a kormányzat, mind pedig az Unió oldaláról nagy jelentőséget tulajdonítanak az őslakosok és jogaik védelmének, kulturális örökségük megőrzésének.

A rendelet és az annak megfelelően működő vállalatok, továbbá az erdőirtásmentes termékeket az Unió piacára eljuttató vállalatok esetében új munkahelyek létrejöttére így a foglalkoztatás növekedésére számíthatunk (European Commission, 2021a). Az új megfelelőségi rendszerek humán-erőforrás igényét ugyanis nem minden esetben lesznek képesek kielégíteni a vállalatok meglévő alkalmazottai, ezért szükségessé válik az új munkavállalók toborzása. Ez ugyancsak igaz a rendelet hatálya alá tagországokban létesülő hatóságok esetében. Ezek az új kormányzati szervek pedig kifejezetten a rendelet előírásainak betartását, a piaci szereplők, kereskedők és termelők megfelelőségét ellenőrzik majd és jelentik a Bizottság számára. Mivel tehát teljesen új munkakörökről és feladatokról van szó, az optimális működés érdekében ugyancsak az új munkavállalók foglalkoztatása jelent megoldást, ami pozitív kilátásokat irányoz elő a brazil kávésektort és a többi, a rendelet hatálya alá tartozó szektort alkotó társadalmi csoportokat illetően.

5. A „BRÜSSZEL-HATÁS” ÉRVÉNYESÜLÉSE AZ ÉGHAJLATVÉDELEMBEN

Az Európai Parlament és a Tanács által elfogadott erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet kétségkívül egyike az Európai Unió legmeghatározóbb szabályozásainak, amely az erdőirtások elleni globális küzdelemben is központi szerepet tölthet be az Anu Bradford (2020) által megfogalmazott „Brüsszel-hatás” érvényesüléséből adódóan. A rendelet ugyanis azáltal, hogy kitilt az Unió területéről hét olyan árut – kávé, kakaó, szója, szarvasmarha, olajpálma, gumi és fa – valamint azok derivatív termékeit, amelyek valamilyen formában köthetők az erdőirtásokhoz és az erdők pusztulásához, fontos választás elé állítja az Európába exportáló országokat és azok termelőit, vállalatait. Amennyiben a rendelet előírásainak betartása mellett döntenek, olyan rendszereket kell kiépíteniük és telepíteniük, amelyek lehetővé teszik a megfelelőség vizsgálatát és nyomon követését, így továbbra is hozzáférhetnek majd az Unió piacához és elérhetik annak közel 450 millió fogyasztóját (Eurostat, 2023a). Ellenkező esetben viszont az Európával kiépített kereskedelmi kapcsolatok nem csak veszélybe kerülhetnek, hanem meg is szűnhetnek mely forgatókönyv mind az Unió, mind pedig az előállító országok számára jelentős veszteséget jelentene. Az EU habár magas elvárásokat támasztott számos exportőr ország és vállalat elé, azt is kihangsúlyozta, hogy az előírások betartása mindössze egy lehetőség, amit felkínálnak kereskedelmi partnereiknek, akik ezzel saját belátásuk szerint élhetnek, vagy akár el is utasíthatják azt. Az eszközöket, amelyeket saját, integráción belüli célkitűzéseinek elérése érdekében alkot, nem kívánja ugyanis ráerőltetni a világpiac egyetlen szereplőjére sem. A kínálati oldal azonban másként vélekedhet erről. Ők ugyanis kihívásokat jelentő kötelezettségeket és akadályokat láthatnak ott, ahol az Unió az éghajlatváltozás mérséklésének és az erdőirtások felszámolásának lehetőségét.

A rendelet hatálya alá tartozó termékek és áruk áttekintésével megállapíthatjuk, hogy a rendelet, így az Európai Unió karjai a világ valamennyi országát eléri Dél-Amerika kávé és szója termelő országaitól kezdve, Afrika kakaó ültetvényein keresztül a pálmaolaj exportőr Indonéziáig. Mindezen országok közös vonása azonban, hogy fő terményeik csak az erdőirtások által megtisztított földterületeken állíthatók elő mely probléma ellen ezek az országok is nagy múltú küzdelmet folytatnak. Brazília például a 2022-es választások eredményeként bekövetkező kormányváltás óta látványos változások színtere az ellenőrzés nélkül zajló erdőirtások mérséklődését illetően. Az Amazonas csúcstalálkozón azonban minden az amazóniai őserdőnek otthont adó ország egyetértett abban, hogy az erdőirtások és az erők pusztulása elleni harcban azon országoknak is részt kellene venniük, akik az ehhez köthető termékeket fogyasztják. Az elsősorban anyagi támogatásra igényt formáló országok vezetői

azonban arról nem tettek említést, hogy felismerték az Unió rendeletében rejlő lehetőségeket, melyek hozzájárulhatnak célkitűzéseik megvalósításához. A felszín szigorú elvárásai alatt ugyanis olyan intézkedések és megoldási lehetőségek fedezhetők fel, amelyek az erdőirtásokkal érintett országok belső szabályozási és jogi környezetével kiegészülve egy szigorú feltételrendszert alakíthatnak ki, mely ellehetetlenítheti az erdők irtására és felszámolására irányuló tevékenységeket. Ez számos ország között Brazília esetében pozitív változásokat vetít előre, szükségessé téve, hogy mind az érintett termelők, mind pedig a kormányzatok nyitottak legyenek elfogadni az Európai Unió feltételeit. Az ehhez szükséges ösztönzők, vagyis Lula törekvései és elképzelései egy olyan feltételrendszert teremtenek a brazil termelőknek és vállalatoknak, melyben a rendelet feltételeinek teljesítése nem csak saját, de az egész ország érdekeit is szolgálja. A „Brüsszel-hatás” ilyen módon történő érvényesülése által pedig nem csak az európai piachoz férhetnek hozzá, de az országokon belüli feltételrendszer rendeletnek megfelelő átalakítása kulcsfontosságú lehet az éghajlatváltozás hatásainak enyhítésében és a folyamat visszafordításában. Végül soron pedig nem csak az Európai Unió vagy Brazília, hanem az egész világ érdeke a környezetünk védelme és egy fenntartható, élhetőbb jövő megteremtése.

6. ÖSSZEGZÉS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

A dolgozat célja az Európai Unió által 2023-ban elfogadott erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet hatásainak feltérképezése a brazil kávészektor vonatkozásában, továbbá a bevezető fejezetben megfogalmazott kutatási kérdések érdemi megválaszolása az Unió világszinten érvényesülő törvényei és rendeletei által életre hívott „Brüsszel-hatás” figyelembevételével.

1) Lesz-e szüksége Brazíliának külső anyagi segítségre ahhoz, hogy megfeleljen az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet előírásainak?

A rendelet kétségkívül hatalmas kihívást jelent számos termelőnek és vállalatnak, ugyanis a megfeleléshez szükséges rendszerek telepítése, a meglévő infrastruktúra átalakítása mind anyagi, mind pedig humán erőforrás igényét tekintve megterhelő lehet az érintetteknek. Elsősorban a kisbirtokosok esetében merül fel annak kockázata, hogy nem tudnak megfelelni az elvárásoknak, mert méretükből adódóan nem feltétlen képesek kitermelni az átállás magas

költségeit, így fennmaradásukat komoly veszély fenyegetheti. Egyes termelők megkísérelhetik a megfelelésre fordított kiadásokat a termények árába foglalva a végfogyasztókkal megfizettetni, ám mivel a kávéértékláncában a termelők, a kávé kiskereskedelmi árának csupán töredékét kapják meg, bevételeik nem minden esetben tudják majd fedezni a felmerülő többletköltségeket. A brazil kormány is jelentős kiadásokkal számolhat, ám esetében ígérkezik finanszírozási lehetőség. A Lula kezdeményezésére zajló ellenőrzések és félkatonai beavatkozások során tetten ért, erdőirtást végző vállalatokat és termelőket ugyanis bírságok formájában szankcionálják. Ez a forrás azonban a kormányzati intézkedések költségeit hivatott fedezni így ebből jelenleg még nincs lehetőségük támogatni a rászoruló kistermelőket. Erre javasolt megoldást az Európai Környezetpolitikai Intézet (IEEP) mely arra szólította fel az Európai Uniót, hogy a vonatkozó termékek így a kávé importja esetében is részesítse előnyben a kistermelőket, akik így nagyobb bevételre tehetnek szert így amellet, hogy segíti az átállás költségeinek fedezését, fejlődésüket és növekedésüket is támogathatja. Ez tehát arra enged következtetni, hogy Braziliának szüksége van külső anyagi segítségre elsősorban a kezdeti időszakban, ami lehetővé tenné a brazil kávészektor valamennyi szereplőjének, hogy megfeleljenek a rendelet előírásainak.

2) Milyen változtatások és újítások szükségesek ahhoz, hogy a brazil kávészektor megfeleljen a rendelet előírásainak?

A rendelet hatálya alá tartozó valamennyi piaci szereplőnek, így a kávészektor termelőinek és vállalatainak olyan rendszereket kell telepíteniük, amelyek lehetővé teszik, mind az Európai Bizottság, mind pedig a tagországok számára a rendelet betartásának ellenőrizhetőségét. Mivel a vonatkozó termékek és áruk értékláncainak összetettsége kihívás elé állítja az Uniót a megfelelő felügyelet gyakorlása tekintetében, minden tagországnak, így Braziliának is olyan hatóságokat kell létrehoznia melyek lehetővé teszik az országon belüli ellenőrzések és vizsgálatok lebonyolítását. A követhetőség és az átláthatóság elveinek érvényesülése érdekében a termelők és vállalatok részéről informatikai rendszerek telepítése szükséges, mert ezen keresztül tesznek majd eleget jelentési kötelezettségeiknek a hatóságok felé. A hatóságok ezt követően évente tájékoztatják a Bizottságot a rendelet megvalósulásáról és az esetleges problémákról. A rendelet emellett szükségessé teszi a termelők részéről, hogy olyan mezőgazdasági gyakorlatokat alkalmazzanak, amelyek nem teszik szükségessé az erdők kiirtását a hatóságok ugyanis előzetes bejelentéssel vagy szűrőpróba szerűen ellenőrizheti a gazdákat ezzel is segítve a rendelet által megfogalmazott célok elérését.

3) Melyek a rendelet várható hatásai a brazíliai kávészektor szereplőire nézve?

Az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet hatására fennáll a lehetősége annak, hogy a nagyvállalatok a rendelet előírásainak való megfelelés érdekében kiszorítják a kisbirtokosokat a kávéértéklánc komplexitásának csökkentése érdekében. A vállalatok így saját szervezeti kereteiken belül valósíthatják meg a termények előállítását és feldolgozását jelentősen leegyszerűsítve az értékláncban belül szükséges ellenőrzések kivitelezését. A perifériára szorult kistermelők a jövedelem csökkenéséből adódóan azonban kénytelenek lesznek szembe nézni a kávészektorban fennálló problémák és egyenlőtlenségek elmélyülésével melyek így még nagyobb veszélyt jelenthetnek fennmaradásuk szempontjából, hiszen már nem részesülnek az értékláncban betöltött szerepükből adódó biztonságból.

Emellett megvalósulhat Braziliában a nagyvállalatok helyzetének konszolidációja, amely egy monopszónikus piaci környezet kialakulásának lehetőségét irányozza elő, amelyben egyetlen vevő, vagyis egy exportőr nagyvállalat több beszállítóval, kistermelővel együttműködve törekedne a piaci igények maradéktalan kielégítésére, a fogyasztók kiszolgálására.

A rendelet továbbá figyelmet fordít a korábban háttérbe szorított őslakos népcsoportokra, akik például Braziliában jelentős kizsákmányolás áldozatává váltak földterületeik jogtalan eltulajdonítása következtében. A brazil kormány és Lula mellett így már az Európai Unió is felhívja a figyelmet arra, hogy meg kell őrizni a bennszülött törzsek kultúráját és értékeit, ugyanis ők is részei a brazil társadalomnak. Ennek elérése érdekében biztosítják számukra a megfelelő tájékoztatást és méltányos bánásmódot területeik és kulturális értékeik védelme mellett így kerülve el egy esetleges földhasználati konfliktus kialakulását.

4) Hozzájárul-e a „Brüsszel-hatás” az éghajlatvédelmi törekvések megvalósulásához?

Az Unió az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet által szabályozott országok esetében a meglévő szabályozási környezettel együtt hatékony eszköz lehet mind az erdőirtások felszámolása, mind pedig az éghajlatváltozás hatásainak enyhítése szempontjából. Mivel a legtöbb ország, vállalat és termelő az európai piac meghatározó szerepéből adódóan késztetést érez majd arra, hogy megfeleljen a piachoz való hozzáférést biztosító előírásoknak, a „Brüsszel-hatást” érvényesülése is megfigyelhető lesz. Mivel ez a rendelet a világpiacon érvényesülő legszigorúbb előírás, a vállalatok és termelők azzal, hogy megfelelnek a feltételeknek, a többi, alacsonyabb elvárásokat támogató szabályrendszernek is megfelelnek. Globálisan érvényesülő

szabályozásként pedig számos olyan országban jelenhet meg, amelyek elkötelezettek az erdőirtások és az éghajlatváltozás elleni küzdelemben. Az EU rendelete így kiegészítheti és felerősítheti a hatását a már meglévő jogi keretrendszereknek, eredményesebbé és hatékonyabbá téve a természeti környezet és az éghajlat védelmét célzó törekvéseket.

Az Európai Unió környezetvédelmi célkitűzéseinek megismerése során áttekintésre került az az éghajlatvédelmi idővonal melynek minden eddiginél meghatározóbb és átfogóbb eleme az új rendelet, amely az európai polgárok egyetértése és támogatása ellenére nemzetközi szinten váltott ki vegyes érzelmeket. A környezetvédők, valamint számos ország és annak termelői elismerően fogadták az új szabályozást, hiszen így olyan jogi támogatásra tehetnek szert, ami meghatározó jelentőségű lehet az erdőirtások elleni küzdelemben. Néhány olyan ország, amely szoros kereskedelmi kapcsolatokat ápol az EU-val azonban a személyes hangvételű támadást vélte felfedezni a rendeletben, így nemtetszésüknek olyan vádak formájában adtak hangot, mint a szabályozási imperializmus és az álcázott protekcionizmus.

A „Brüsszel-hatás” elméleti hátterének megismerése lehetővé tette, hogy áttekintsük azt az öt tényezőt, amelyek elengedhetetlenek a jelenség érvényesüléséhez. A belső piac mérete, az adott ország szabályozási kapacitása, a szigorú előírások, a rugalmatlanság, valamint a szabályozott országokban jelen lévő belső ösztönzők mind szükségesek ahhoz, hogy az Európai Unió szabályozásai az egész világon érvényesülni tudjanak. A háttérben rejlő indítékokat illetően a nemzetközi szakirodalom több lehetőséget is felvetett, melyek szemléletes esetpéldákon keresztül kerültek bemutatásra.

Brazília exportál kávé a legnagyobb mennyiségben az Unió területére, emiatt fokozott figyelmet kell fordítani az előírások betartására. A Lula által elhozott korszakváltás azonban egy olyan közeget teremtett az amazóniai őserdőnek otthont adó országoknak, amely megfelelő alapot jelenthet a rendelet érvényesüléséhez. A brazil kormány ugyanis átfogó intézkedések keretein belül vette fel a harcot az ellenőrzés nélkül zajló erdőirtásokkal, így például a természetvédelmi területek kijelölésével nem csak az ország biológiai sokféleségét, de a bennszülött népcsoportokat is védeni kívánja. Ezek az intézkedések mindeddig sikeresnek bizonyultak. Szándékaik és együttműködésük megerősítése céljából az Amazonas csúcstalálkozón nyolc ország – Brazília, Kolumbia, Bolívia, Peru, Ecuador, Venezuela, Guyana és Suriname – vezetői tanácskoztak egy közös cél, az erdőirtások 2030-ig történő megállítása érdekében. A tanácskozáson felmerülő személyes érdekek azonban útját állták ennek a

megállapodásnak, abban viszont egyetértettek a résztvevők, hogy az amazóniai őserdő pusztulását még azelőtt meg kell állítani, mielőtt az visszafordíthatatlanná válna.

Ez motiválta az Európai Uniót is az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet megalkotásában, melynek mélyreható áttekintésére a 4. fejezetben került sor. A rendelet értelmezésére a hatásvizsgálatok során alkalmazott szempontok mentén került sor, így téve szeret elegendő információra a szabályozás várható hatásainak feltérképezéséhez a brazíliai kávészektor vonatkozásában. Mivel azonban az Unió az érintett piaci szereplők, termelők és kereskedők méretéhez arányosan felkészülési időt biztosít, jelen dolgozat elkészítésekor még nem álltak rendelkezésre olyan empirikus információk és adatok, amelyek alapján a hatások tapasztalatokon alapuló vizsgálata megvalósulhatott volna. Ebből adódóan az előzetes hatásbecslések módszertani sajátosságára támaszkodva szekunder adatok és ismeretek szintetizáló feldolgozása révén kerültek körbe határolásra azok a várható környezeti, gazdasági és társadalmi hatások, amelyek a rendelet előírásainak érvényesülését követően megnyilvánulhatnak majd Brazíliában és a kávészektorban egyaránt.

A vizsgálat zárásaként a „Brüsszel-hatás” elméleti hátterének és az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet sajátosságainak ismeretében arra a következtetésre jutottam, hogy az Európai Unió a rendelet által hozzájárul az éghajlatvédelmi törekvések eléréséhez. Az egyes országok – jelen esetben Brazília – belső szabályozási környezetét kiegészítve pedig elősegítheti nem csak az erdőirtások felszámolását és a biológiai sokféleség megőrzését, de a „zöld átállás” révén egy olyan nemzetközi kereskedelmi rendszer létrejöttét, mely a fogyasztók kiszolgálása mellett figyelmet fordít Földünk pótolhatatlan természeti értékeinek megőrzésére.

IRODALOMJEGYZÉK

Jogsabályok

Európai Parlament és a Tanács (2006): Az Európai Parlament és a Tanács 1907/2006/EK rendelete, Az Európai Unió Hivatalos Lapja

Európai Parlament és a Tanács (2010): Az Európai Parlament és a Tanács 995/2010/EU rendelete, Az Európai Unió Hivatalos Lapja

Európai Parlament és a Tanács (2013): Az Európai Parlament és a Tanács 2013/34/EU irányelve, Az Európai Unió Hivatalos Lapja

Európai Parlament és a Tanács (2023): Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1115 rendelete, Az Európai Unió Hivatalos Lapja

Szakirodalom

Adenle, A. A. (2011): Response to issues on GM agriculture in Africa: Are transgenic crops safe?, BMC Research Notes, Vol. 4, No. 388.

Araujo, G. (2023): Brazil's Petrobras to appeal decision blocking drilling at Amazon mouth, Reuters, [online], hozzáférés: <https://www.reuters.com/world/americas/brazils-petrobras-appeal-decision-blocking-drilling-amazon-mouth-2023-05-24/>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 23.]

Bach, D. – Newman, A. L. (2007): The European regulatory state and global public policy: micro-institutions, macro-influence, Journal of European Public Policy, Vol. 14, No.6, pp. 827-246.

BASF (2023): Amflora makes paper and yarn glossier and stronger, [online], hozzáférés: <https://www.basf.com/no/en/media/science-around-us/amflora-makes-paper-and-yarn-glossier-and-stronger.html>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 14.]

Benassatto, L. (2023): Protesters oppose Petrobras oil exploration plan at mouth of Amazon river, Reuters, [online], hozzáférés: <https://www.reuters.com/business/environment/protesters-oppose-petrobras-oil-exploration-plan-mouth-amazon-river-2023-08-06/>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 23.]

Bradford, A. (2020): The Brussels Effect: How the European Union Rules the World, Oxford University Press, New York, United States of America

BRCarbon (2023): Amazon savannization may cause desertification in other areas, BRCarbon, [online], hozzáférés: <https://brcarbon.com.br/en/amazon-savannization-may-cause-desertification-in-other-areas/>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 18.]

- Buschschlüter, V. – Watson, K. (2023): Amazon rainforest: Deforestation in Brazil at six-year low, BBC, [online], hozzáférés: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-66393360>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 07.]
- Cendrowicz, L. (2010): Is Europe Finally Ready for Genetically Modified Foods?, Time, [online], hozzáférés: <https://content.time.com/time/business/article/0,8599,1970471,00.html>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 12.]
- Conservation International (2023): Cerrado, [online], hozzáférés: <https://web.archive.org/web/20080516074919/http://www.biodiversityhotspots.org/xp/Hotspots/cerrado/>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 22.]
- Council of the European Union (2007): Presidency Conclusions – Brussels, 8/9 March 2007; Brussels
- Drezner, W. D. (2005): Globalization, Harmonization, and Competition: The Different Pathways to Policy Convergence, Journal of European Public Policy in Bradford, A. (2020): The Brussels Effect: How the European Union Rules the World, Oxford University Press, New York, United States of America
- Dutra da Silva, M. – Fearnside, P. M. (2022): Brazil: environment under attack, Environmental Conversation, No. 49, pp. 203-205, Cambridge University Press
- Elliott, K. – Madan, J. (2016): Can GMOs Deliver for Africa?, CGD Policy Paper 080 April 2016, Center for Global Development
- ENSZ (1948): Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata
- European Commission (2021a): Commission Staff Working Document – Impact Assesment: Minimising the risk of deforestation and forest degradation associated with products placed on the EU market, [part 1/2], European Commission, Brussels
- European Commission (2021b): Commission Staff Working Document – Impact Assesment Report: Minimising the risk of deforestation and forest degradation associated with products placed on the EU market, [part 2/2], European Commission, Brussels
- European Commission (2023): Green Deal: New law to fight global deforestation and forest degradation driven by EU production and consumption enters into force, European Commission, Brussels
- Eurostat (2023): EU population increases again after two years decrease, [online], hozzáférés: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/edn-20230711-1>, [megtekintés dátuma: 2023. 11. 06.]
- European Parliament (2016): Evaluation and ex-post impact assessment at EU level, [online], hozzáférés: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581415/EPRS_BRI\(2016\)581415_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581415/EPRS_BRI(2016)581415_EN.pdf), [letöltés dátuma: 2023. 10. 29.]

- European Union (2023a): Towards a greener and more sustainable Europe, [online], hozzáférés: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actionstopic/environment_en, [letöltés dátuma: 2023. 09. 26.]
- European Union (2023b): Environment and climate change, [online], hozzáférés: https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/environment.html?root_default=SUM_1_CODED=20&locale=en, [letöltés dátuma: 2023. 09. 26.]
- FAO (2020): The state of the world's forests, Food and Agriculture Organization of the United Nations
- Financial Times (2017): Tax affairs of American tech groups come under fire, Financial Times, [online], hozzáférés: <https://www.ft.com/content/8cdba452-a779-11e7-ab55-27219df83c97>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 21.]
- Fonseca, J. (2006): A Brief History of Brazil, The New York Times, [online], hozzáférés: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/fodors/top/features/travel/destinations/centralandsouthamerica/brazil/riodejaneiro/fdrs_feat_129_9.html?pagewanted=1, [letöltés dátuma: 2023. 09. 18.]
- Földművelésügyi Minisztérium (2023): Vegyi Anyagok Szabályozása – REACH, [online], hozzáférés: <https://vegianyag.kormany.hu/reach>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 12.]
- Futó, P. (2009): Az értékelés és a hatásvizsgálat módszereinek alkalmazása a kisvállalkozás-fejlesztési politikában, Ph.D. értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástani Doktori Iskola
- GFW (2023a): Global Deforestation Rates & Statistics, Global Forest Watch
- GFW (2023b): Brazil Deforestation Rates & Statistics, Global Forest Watch
- Gouse, M. et al. (2016): Genetically Modified Maize: Less Drudgery for Her, More Maize for Him? Evidence from Smallholder Maize Farmers in South Africa, World Development, Vol. 83, pp. 27-38.
- Gregory, D. et al. (szerk.) (2009): The Dictionary of Human Geography, Wiley-Blackwell, Chichester, United Kingdom
- IDH (2019): Coffee Production is the Face of Climate Change: Country Profiles, [online], hozzáférés: https://www.idhsustainabletrade.com/uploaded/2019/08/CountryProfile_Climate_Coffee_ALL.pdf, [letöltés dátuma: 2023. 11. 01.]
- IEEP (2022): Securing the position of smallholders in zero-deforestation supply chains, Institute for European Environmental Policy
- IMF (2023): GDP – current prices, [online], hozzáférés: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/EU/USA/CHN/JPN>, [megtekintés dátuma: 2023. 10. 03.]

- Imazon (2023a): Understanding the Imazon monitoring system, [online], hozzáférés: <https://imazon.org.br/en/imprensa/understanding-the-imazon-monitoring-system/>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 22.]
- Imazon (2023b): SAD – Sistema de Alerta de Desmatamento Julho de 2023, [online], hozzáférés: <https://imazon.org.br/publicacoes/sistema-de-alerta-de-desmatamento-sad-julho-de-2023/>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 22.]
- INPE (2023): DETER — General Coordination of Earth Observation, [online], hozzáférés: <http://www.obt.inpe.br/OBT/assuntos/programas/amazonia/deter/deter>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 22.]
- IUCN (2023): Red List, [online], hozzáférés: <https://www.iucnredlist.org/search/stats>, [megtekintés dátuma: 2023. 11. 03.]
- IPPC (2023): Climate Change 2023 – Synthesis Report, Intergovernmental Panel on Climate Change, [online], hozzáférés: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_FullVolume.pdf, [letöltés dátuma: 2023. 10.26.]
- Jena, P. R. et al. (2017): Can coffee certification schemes increase incomes of smallholder farmers? Evidence from Jinotega, Nicaragua; *Environment, Development and Sustainability*; No. 19, pp. 45-66.
- Kantner, J. (2012): BASF to Stop Selling Genetically Modified Products in Europe, *The New York Times*, [online], hozzáférés: <https://www.nytimes.com/2012/01/17/business/global/17iht-gmo17.html>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 14.]
- Kelemen, R. D. – Vogel, D. (2010): *Trading Places: The Role of the United States and the European Union in International Environmental Politics*, *Comparative Political Studies*
- Kogan, L. A. (2004): Trade protectionism : Ducking the truth about Europe's GMO policy, *The New York Times*, [online], hozzáférés: <https://www.nytimes.com/2004/11/27/opinion/trade-protectionism-ducking-the-truth-about-europes-gmo-policy.html>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 22.]
- Löfstedt, R. – Vogel, D. (2001): The Changing Character of Regulation: A Comparison of Europe and the United States, *Risk Analysis*, Vol. 21, No. 3, pp. 399-416.
- Maertens, M. et al. (2009): Growth in high-value export markets in Sub-Saharan Africa and its development implications, *Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft Ihr Partner für Forschung und Studium*
- Martuscelli, P. N. (2023): What are the big economic challenges facing Lula's government in Brazil?, *Economics Observatory*, [online], hozzáférés: <https://www.economicsobservatory.com/what-are-the-big-economic-challenges-facing-lulas-government-in-brazil>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 18.]
- Maxwell, S. et al. (2016): The ravages of guns, nets and bulldozers, *Nature*, [online], hozzáférés: <https://www.nature.com/articles/536143a>, [letöltés dátuma: 2023. 11. 03.]

- National Geographic (2022): The Five Major Types of Biomes, National Geographic, [online], hozzáférés: <https://education.nationalgeographic.org/resource/five-major-types-biomes/>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 18.]
- Neilson, J. (2008): Global Private Regulation and Value-Chain Restructuring in Indonesian Smallholder Coffee Systems, *World Development*, Vol. 36, No. 9, pp. 1607-1622.
- Okello, J. J. et al. (2011): Export Standards, Market Institutions and Smallholder Farmer Exclusion from Fresh Export Vegetable High Value Chains: Experiences from Ethiopia, Kenya and Zambia, *Journal of Agricultural Science*, Vol. 3, No. 4, pp. 188-195.
- Parker, C. F. – Karlsson, C. (2017): The European Union as a global climate leader: confronting aspiration with evidence, *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, Vol. 17, pp. 445-461.
- PASPI (2023): Economic impact of the European Union deforestation regulation (EUDR) on the national palm oil industry, *Palm oil Agribusiness Strategic Policy Institute*, Vol. 4, No. 6, pp. 777-782.
- Paarlberg, R. (2010): GMO foods and crops: Africa's choice, *New Biotechnology*, Vol. 27, No. 5, pp. 609-613.
- Phillips, T. – Greenfield, P. (2023): Amazon leaders fail to commit to end deforestation by 2030, *The Guardian*, [online], hozzáférés: <https://www.theguardian.com/environment/2023/aug/09/amazon-leaders-rich-countries-support-rainforest-deforestation-brazil>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 07.]
- Poorter L. et al. (2021): Multidimensional tropical forest recovery, *Science*, Vol. 374, pp. 1370-1376.
- Sabatini, C. – Couto, L. C. (2022): Brazil's new president inherits huge economic challenges, *Chatham House Expert Comment*, [online], hozzáférés: <https://www.chathamhouse.org/2022/10/brazils-new-president-inherits-huge-economic-challenges>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 18.]
- Sági, M. – Széll, K. (2015): *Hatásvizsgálatok alapszintű kézikönyve*, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest
- Scott, M. (2016): E.U. Rules Look to Unify Digital Market, but U.S. Sees Protectionism, *The New York Times*, [online], hozzáférés: <https://www.nytimes.com/2016/09/14/technology/eu-us-tech-google-facebook-apple.html>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 21.]
- SFPA (2023): What You Need to Know About the EUDR, *Southern Forest Products Association*, [online], hozzáférés: <https://sfpa.org/wp-content/uploads/2023/09/What-You-Need-to-Know-About-the-EUDR.pdf>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 29.]
- Simon, F. (2016): REACH 'monster' will devour EU innovation, chemical industry warns, *Euractiv*, [online], hozzáférés: <https://www.euractiv.com/section/science-policy/news/reach-monster-will-devour-eu-innovation-chemical-industry-warns/>, [letöltés dátuma: 2023.10.18.]

- Suroyo, G. et al. (2023): Indonesia accuses EU of 'regulatory imperialism' with deforestation law, Reuters, [online], hozzáférés: <https://www.reuters.com/business/environment/indonesia-accuses-eu-regulatory-imperialism-with-deforestation-law-2023-06-08/>, [letöltés dátuma: 2023. 08. 28.]
- Statista (2023a): Values of the top 20 technology brands worldwide in 2022, [online], hozzáférés: <https://www.statista.com/statistics/267966/brand-values-of-the-most-valuable-technology-brands-in-the-world/>, [megtekintés dátuma: 2023.10.16.]
- Statista (2023b): Annual carbon dioxide (CO₂) emissions worldwide from 1940 to 2022, [online], hozzáférés: <https://www.statista.com/statistics/276629/global-co2-emissions/>, [megtekintés dátuma: 2023. 11. 02.]
- Statista (2023c): Carbon dioxide emissions worldwide in 2010 and 2021, by select country, [online], hozzáférés: <https://www.statista.com/statistics/270499/co2-emissions-in-selected-countries/>, [megtekintés dátuma: 2023. 11. 02.]
- Stephens, P. (2023): Europe rewrites the rules for Silicon Valley, Financial Times, [online], hozzáférés: <https://www.ft.com/content/5596e92c-a04d-11e6-86d5-4e36b35c3550>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 21.]
- Swisher, K. (2015): . Interview by Kara Swisher with Barack Obama, President of the United States of America, in Stanford, Cal. (Feb. 15, 2015), [online], hozzáférés: <https://perma.cc/9UD7-5HNF>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 21.]
- Szeleccki, M. D. (2022): A fogyasztói társadalom disztópiája: Az erdőirtások, a klímaváltozás valamint a kihalással fenyegetett vadkávész fajok hatása a kávétermesztésre és a kávé globális értékláncára – Brazília példája, TDK dolgozat, Budapesti Gazdasági Egyetem Külkereskedelmi Kar
- The Economist (2019): Why big tech should fear Europe - To understand the future of Silicon Valley, cross the Atlantic, The Economist, [online], hozzáférés: <https://www.economist.com/leaders/2019/03/23/why-big-tech-should-fear-europe>, letöltés dátuma: 2023. 10. 21.
- The Economist (2023): Lula's ambitious plans to save the Amazon clash with reality, The Economist, [online], hozzáférés: <https://www.economist.com/the-americas/2023/06/13/lulas-ambitious-plans-to-save-the-amazon-clash-with-reality>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 18.]
- TSE (2022a): Eleição Geral Ordinária 2022 Brasil, 1º Turno, Justiça Eleitoral, [online], hozzáférés: <https://resultados.tse.jus.br/oficial/app/index.html#/eleicao;e=e544/resultados/cargo/1>, [megtekintés dátuma: 2022.10.31.]
- TSE (2022b): Eleição Geral Ordinária 2022 Brasil, 2º Turno, Justiça Eleitoral, [online], hozzáférés: <https://resultados.tse.jus.br/oficial/app/index.html#/eleicao;e=e545/resultados/cargo/1>, [megtekintés dátuma: 2022.10.31.]

- United Nations (2022): Climate Crisis Past Point of No Return, Secretary-General Says, Listing Global Threats at General Assembly Consultation on 'Our Common Agenda' Report, press release, New York
- Wagemans, M. (2023): A high-level introduction to the EU Deforestation-Free Regulation (EUDR), KPMG, [online], hozzáférés: <https://kpmg.com/be/en/home/insights/2023/02/sus-the-eu-anti-deforestation-regulation.html>, [letöltés dátuma: 2023. 10. 29.]
- Watts, J. (2023): Amazon deforestation falls over 60% compared with last July, says Brazilian minister, The Guardian, [online], hozzáférés: <https://www.theguardian.com/environment/2023/aug/02/amazon-deforestation-falls-over-60-compared-with-last-july-says-brazilian-minister>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 08.]
- Wattson, K. (2022): Lula: Can Brazil's 'most popular president' win again?, BBC, [online], hozzáférés: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-62832605>, [letöltés dátuma: 2023. 09. 21.]
- World Bank (2023a): Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) - Brazil, India, Russian Federation, China, [online], hozzáférés: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>, [megtekintés dátuma: 2023. 09. 18.]
- World Bank (2023b): GDP growth (annual %) - Brazil, India, Russian Federation, China, South Africa, [online], hozzáférés: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>, [megtekintés dátuma: 2023. 09. 18.]
- WTO (2021): Palm oil issue shouldn't hamper EU trade talks with Indonesia, World Trade Organisation
- WWF (2021a): Deforestation Fronts: Drivers and respnses in a changing world, World Wildlife Fund
- WWF (2021b): Stepping Up? The continuing impact of EU consumption on nature worldwide, World Wildlife Fund
- WWF (2022): Deforestation in the Amazon is accelerating the point of no return, World Wildlife Fund, [online], hozzáférés: https://wwf.panda.org/wwf_news/?6802466/Deforestation-in-the-Amazon-is-accelerating-the-point-of-no-return, [letöltés dátuma: 2023. 11. 03.]
- WWF (2023): WWF European Policy Office Annual Review 2022, Wolrd Wildlife Fund
- Zhunusova, E. et al. (2022): Potential impacts of the proposed EU regulation on deforestation-free supply chains on smallholders, indigenous peoples, and local communities in producer countries outside the EU, Forest Policy and Economics, No. 143.

MELLÉKLETEK

1. melléklet: Az Európai Unió aggodalmai a génmódosított növényváltozatokat illetően

A német vegyipari vállalat, a BASF – Badische Anilin- und Sodafabrik – vagyis a Badeni Anilin- és Szódagyár 1996-ban jegyezte be az Amflora névre keresztelt génmódosított (GMO) burgonya változatát, amelyet a közhiedelemmel ellentétben nem emberi fogyasztásra, hanem például a papíripar egyre növekvő keményítő szükségletének kielégítésére fejlesztettek ki. Ennek a kultúrnövény-változatnak a termesztése ugyanis nagyságrendekkel kevesebb energiát, vizet és növényvédőszer igényelt, így téve költséghatékonyabbá a papírgyártást. Mindezek ellenére az Európai Unió hosszú ideig csupán távoli megfigyelője kívánt lenni a génmódosított (GMO) organizmusok, így az Amflora mezőgazdaságban történő alkalmazásának. Hatásai ugyanis nem voltak kellőképp feltárva ahhoz, hogy biztonságosnak tekintsék. Több Unió tagállam adott hangot kételyeinek és többek között a fogyasztók és a tradicionális mezőgazdaság védelmével érveltek a GMO burgonya ellen. A háttérben azonban nem csupán a biztonsági aggályok voltak felfedezhetők, hanem a vágy is, hogy „korlátozzák az intenzív mezőgazdaságot és korlátozzák a monokultúrák erejét, miközben megőrzik az európai területek életképességét, sokszínűségét és megvédjék a hagyományos gazdálkodási kultúrát”. Az EU óvatossága azonban magas árat követelt, hiszen megtagadta a termelőktől a költségtakarékosságot elősegítő technológiákat, mely végső soron az európai mezőgazdaság alulmaradását eredményezhette volna a versenytársakkal szemben. Ez az ellenállás egy olyan, de facto moratóriumhoz vezetett, mely csupán 2010-ben látszott enyhülni, A Bizottság ugyanis ekkor adott engedélyt az Amflora termesztésére, véget vetve a GMO, uniós mezőgazdaságba történő bevezetését illető közel 12 évig tartó halogatásnak. Az Unió azonban továbbra is bizalmatlan volt a GMO kultúrnövény-változatokkal szemben, így téve üzleti szempontból értelmetlenné a BASF számára, hogy egy kizárólag ipari felhasználású termék értékesítésén fáradozzon az európai piacon, hosszú távon ugyanis a fogyasztói piacra való bevezetés lett volna a céljuk. Ennek következtében 2012-ben kivonta az Amflora-t az EU piacáról, és helyette a vonzóbb, nagyobb potenciált rejtő piacokra helyezte a hangsúlyt, mint például Ázsia és Amerika. Az Amflora esete tehát kitűnő példája az Unió olykor maradi gondolkodására és túlzott óvatosságára, mely betudható az élelmiszerhez és ezáltal a mezőgazdasághoz való erőteljes érzelmi és kulturális kötődésnek. Továbbá, mivel a szektor meghatározó szerepet tölt be az Európai Unió gazdaságában, az élelmiszerbiztonság a szabályozásainak fókuszába került és mind a mai napig központi helyet foglal el, amit az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet is alátámaszt.

2. melléklet: A REACH rendelet hatásai a vegyipari vállalatokra

Az Európai Unió fogyasztói egészségvédelmi törekvéseinek egy további eszköze az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa által megalkotott REACH rendelet, melyet 2007-es hatálybalépése óta mind a mai napig kritika ér az európai vegyipari vállalatok körében. Az előírásoknak való megfelelés ugyanis jelentős költségvonzattal jár, mely amellett, hogy akadályozza az innovációs potenciál maximális kihasználását, az iparágat megbénítva jelentősen aláássa annak versenyképességét a globális piacon. A rendelet értelmében ugyanis minden gyártónak jelentenie kell az ECHA – European CHemicals Agency – azaz az Európai Vegyipari Ügynökség felé azokat a kémiai anyagokat, amelyek előállítása meghaladja az évi egy tonna mennyiséget. A regisztrációs folyamat során az Európai Unió tagállamaiban és a további EGT országokban (Izland, Norvégia és Liechtenstein) működő vállalatoknak meg kell határozniuk az általuk kezelt anyagokkal és keverékekkel kapcsolatos kockázatokat és arról is számot kell adniuk, miként kezelik ezeket a veszélyeket. Ezt követően az ECHA és a tagállamok kiértékelik a vállalatok által beszolgáltatott adatokat így bizonyosodva meg arról, hogy az adott vegyi anyagok veszélyt jelentenek az emberek egészségére és a környezetre vagy sem. A regisztráció kiegészül továbbá az öt évenként elvégzendő jelentési kötelezettséggel a REACH rendelkezéseinek való megfelelésről és a CLP - Classification, Labelling and Packaging – tehát az osztályozási, címkézési és csomagolási előírások betartásáról. A rendelet háttérében az európai fogyasztók aggodalma érhető tetten a veszélyes vegyi anyagok emberekre és környezetre gyakorolt esetleges kedvezőtlen hatásait illetően. Ehhez társult továbbá az Unió azon törekvése, hogy az integráción belüli kereskedelem elősegítése érdekében harmonizálja a szabályozásokat. Az EU azonban globális szinten is az egyik legjelentősebb célpiaca a REACH hatálya alá eső vegyi anyagoknak, a rendelet így erőteljes ösztönzőt jelentett a multinacionális vállalatoknak, hogy tevékenységüket a szigorú keretrendszer elvárásaihoz igazítsák, megőrizve hozzáférésüket az európai piachoz. Mivel azonban a vegyi anyagok nem csupán önálló anyagként, de számos különféle termék – kozmetikumok, tisztítószer, műanyag palackok vagy éppen ruházati cikkek – összetevőiként is megjelennek a globális kereskedelemben, az Unió egyetlen „termékcsoport” szabályozása révén egy számos további terméket érintő, széleskörű befolyásra tett szert. Ez tulajdonképpen további ösztönzőként szolgált a multinacionális vállalatoknak – az Európai Unió területén belül és azon kívül is –, hogy megfeleljenek a REACH előírásainak. Így nem csak magukra vállalták a bejelentési és regisztrációs kötelezettség magas költségeiből adódó terheket, de jelentős lassulást is tapasztalhattak a vegyipari innováció ütemét illetően, hiszen a vállalatoknak még a „legkisebb

vegyesermennyiségeket” is jelenteniük kell, szükségessé téve az alapos tervezést mind a gyártás, mint pedig a fejlesztés terén, hogy elkerüljék a szükségtelen regisztrációs terheket.

3. melléklet: A GDPR globális érvényesülésének következményei

Az Unió törvényhozása számára a környezet és a fogyasztók egészségének védelméhez hasonlóan a digitalizáció megkerülhetetlenségéből adódóan ugyancsak központi helyet foglalnak el a „digitális gazdaságot” szabályozó rendelkezések, így az adatok védelme is. Az EU egy olyan átfogó adatvédelmi keretrendszert hozott létre mely a világgazdaság valamennyi szektorát lefedve meghatározza a globális, adatbiztonságra fókuszáló jogi környezetet nem csak a magánszemélyek, de a közszféra vonatkozásában is. Mivel az Európai Unióban a magánélethez való jog alapvető jognak számít, ezért több egymásra épülő egyezmény és szerződés vezetett odáig, hogy védelmét és sértetlenségét az Unió intézményei garantálják. A 2009 végén hatályba lépett Lisszaboni Szerződés építve az 1950-ben elfogadott, Az emberi jogok európai egyezményére (European Convention of Human Rights) megfelelő jogi háttérrel biztosított az Európai Unió Alapjogi Chartájának (Charter of Fundamental Rights of the European Union). A Charta ugyanis feljogosítja az egyéneket magánéletük védelmére elősegítve az egyének önrendelkezését a személyes adataik biztonsága érdekében. Ezt a védelmet erősítette meg a 2016-ban elfogadott GDPR, mely amellett, hogy az adatfeldolgozás jogszerűségére, tisztességére és átláthatóságára szólít fel, korlátozza a begyűjthető adatok mennyiségét, és a célokat melyek szükségessé teszik ezen személyes információk gyűjtését és kezelését, legyen szó magánszemélyről, vállalkozásról vagy kormányzati szervről. A rendelet korlátozza továbbá a begyűjtött adatok megőrzésének időtartamát is. A szigorú megkötések azonban kihívás elé állították például a Google-t, mely az internetes keresések közel 90%-át bonyolítja világszerte. Éppen ezért, hogy a GDPR hatályba lépését követően is működni tudjon az európai piacon, módosítania kellett az adattárolási rendszerein és kapcsolódó tevékenységein, így igazodva az Unió előírásaihoz, melyek világviszonylatban a legszigorúbb adatvédelmi keretrendszert alkotják. A Google így azáltal, hogy teljesíti a legmagasabb feltételeket, a világ összes többi rendelkezésének is megfelel, melyek ugyancsak komolyan veszik az adatvédelmet és biztonságot, mégis „engedékenyebbek” tekinthetők. Emellett az is indokolta a Google döntését, hogy technikailag nagyon nehéz elválasztani, hogy egy adott felhasználó az Európai Unió területén vagy éppen az Egyesült Államokban használja a keresőt. Ilyen esetben ugyanis arra lenne szükség, hogy a vállalat az adott ország vagy integráció területén hatályos adatvédelmi és adatbiztonsági előírásoknak megfelelően adaptálja

működését, mindig az adott keresést végző felhasználó helyzete szerint. Több különböző rendszer fenntartása azonban ellentmondana a költséghatékony működés elveivel, ezért a legszigorúbb szabályozások szerinti berendezkedés biztosítja a Google globális lefedettségét és a GDPR rendelet világméretű érvényesülését. Hasonlóképp jár el például az Apple és a Microsoft is, termékeik fejlesztésekor ugyanis már a GDPR rendelkezéseinek megfelelően járnak el, így kerülve el az utólagos módosítás szükségességét és magas költségeit. A vállalatok tehát az egyszeri, magas költséget vállalják, mely azonban nem fog nyomtalanul eltűnni. Nagy valószínűséggel ugyanis a brüsszeli rendeleteknek való megfelelés költségei az előírásoknak megfelelő termékek árába fognak beépülni, így a vállalatok lényegében a fogyasztókkal fizettetik meg az Unió elkötelezettségét a fogyasztók védelme iránt. Az EU tehát védi az állampolgárainak az egészségét és adatait, de nem védi azok pénztárcáit. Ilyen formában érhető tetten a „Brüsszel-hatás” ellentmondásossága a költségek emelkedésének vonatkozásában.

4. melléklet: Az Európai Parlament és a Tanács 2013/34/EU irányelvében meghatározott vállalkozások és csoportok kategóriái

(1) A 36. cikkben meghatározott egy vagy több lehetőség igénybevételekor a tagállamoknak úgy kell meghatározniuk a mikrovállalkozásokat, mint olyan vállalkozásokat, amelyek a mérlegfordulónapjukon nem lépik túl a következő három kritérium közül legalább kettőnek a határértékét:

- a) mérlegfőösszeg: 350 000 EUR;
- b) nettó árbevétel: 700 000 EUR;
- c) az üzleti évben foglalkoztatottak átlagos létszáma: 10.

(2) Kisvállalkozások az olyan vállalkozások, amelyek a mérlegfordulónapjukon nem lépik túl a következő három kritérium közül legalább kettőnek a határértékét:

- a) mérlegfőösszeg: 4 000 000 EUR;
- b) nettó árbevétel: 8 000 000 EUR;
- c) az üzleti évben foglalkoztatottak átlagos létszáma: 50.

A tagállamok az első albekezdés a) és b) pontjában foglaltakat meghaladó határértékeket is meghatározhatnak. Mindazonáltal a mérlegfőösszegre vonatkozó határérték nem haladhatja meg a 6 000 000 EUR-t, a nettó árbevételre vonatkozó határérték pedig a 12 000 000 EUR-t.

(3) A középvállalkozások olyan vállalkozások, amelyek nem

mikrovállalkozások vagy kisvállalkozások, és a mérlegfordulónapjukon nem lépik túl a következő három kritérium közül legalább kettőnek a határértékét:

a) mérlegfőösszeg: 20 000 000 EUR;

b) nettó árbevétel: 40 000 000 EUR;

c) az üzleti évben foglalkoztatottak átlagos létszáma: 250.

(4) Nagyvállalkozások az olyan vállalkozások, amelyek a mérlegfordulónapjukon a következő három kritérium közül legalább kettőnek a határértékét túllépik:

a) mérlegfőösszeg: 20 000 000 EUR;

b) nettó árbevétel: 40 000 000 EUR;

c) az üzleti évben foglalkoztatottak átlagos létszáma: 250.

5. melléklet: Az erdőirtásmentes termékekről szóló rendelet hatálya alá tartozó releváns áruk és releváns termékek

Releváns áru	Releváns termékek
Szarvasmarha	0102 21, 0102 29 Élő szarvasmarha ex 0201 Szarvasmarha húsa frissen vagy hűtve ex 0202 Szarvasmarha húsa fagyasztva ex 0206 10 Szarvasmarha élelmezési célra alkalmas vágási mellékterméke frissen vagy hűtve ex 0206 22 Szarvasmarha élelmezési célra alkalmas mája fagyasztva ex 0206 29 Szarvasmarha élelmezési célra alkalmas vágási mellékterméke (a nyelv és a máj kivételével) fagyasztva ex 1602 50 Más elkészített vagy konzervált szarvasmarhaféle húsa, vágási mellékterméke vagy vére ex 4101 Szarvasmarha nyers bőre (kezeletlenül vagy sózva, szárítva, meszezve, pácolva vagy másképpen tartósítva, a cserzett, a pergamentált vagy tovább kikészített bőrök kivételével), szőrtelenítve vagy hasítva is ex 4104 Szarvasmarha szőrtelenül cserzett, vagy crust bőre, hasítva is, de tovább nem megmunkálva ex 4107 Szarvasmarha szőrtelen, cserzés vagy kérgesítés után tovább kikészített bőre, beleértve a pergamentált bőrt, hasítva is, a 4114 vtsz. alá tartozó bőr kivételével
Kakaó	1801 Kakaóbab egészben vagy törve, nyersen vagy pörköelve 1802 Kakaóhéj, kakaóhártya, -bőr és más kakaóhulladék 1803 Kakaómassza, zsírtalanítva is 1804 Kakaóvaj, -zsír és -olaj 1805 Kakaópor, cukor vagy más édesítőanyag hozzáadása nélkül 1806 Csokoládé- és kakaótartalmú más élelmiszer-készítmény
Kávé	0901 Kávé nyersen, pörköelve vagy koffeinmentesen is; kávéhéj és -burok; bármilyen arányban valódi kávét tartalmazó pótkávé

Releváns áru	Releváns termékek
Olajpálma	1207 10 Pálmadió és -mag 1511 Olajpálma és frakciói finomítva is, de vegyileg nem átalakítva 1513 21 Nyers pálmamagbél- és babassuolaj és ezek frakciói finomítva is, de vegyileg nem átalakítva 1513 29 Pálmamagbél- és babassuolaj és ezek frakciói finomítva is, de vegyileg nem átalakítva (a nyersolaj kivételével) 2306 60 Pálmadió vagy pálmamag zsír vagy olaj kivonásakor keletkező olajpogácsa és más szilárd maradék pálmadióból vagy -magból, őrölve vagy labdacs (pellet) alakban is ex 2905 45 Glicerín 95 %-ot meghaladó tisztasággal (a száraz termék tömegszázalékában kifejezve) 2915 70 Palmitinsav, sztearinsav, ezek sói és észterei 2915 90 Telített, aciklikus, egybázisú karbonsavak, ezek anhidridjei, halogenidjei, peroxidjai és peroxisavai; ezek halogén-, szulfo-, nitro- vagy nitrozoszármazékai (a hangyasav, az ecetsav, a mono-, di- vagy triklór-ecetsav, a propionsav, a vajsav, a pentánsav, a palmitinsav, a sztearinsav, ezek sói és észterei, valamint az ecetsavanhidrid kivételével) 3823 11 Sztearinsav, ipari 3823 12 Olajsav, ipari 3823 19 Ipari, monokarboxil-zsírsavak; finomításból nyert savas olaj (a sztearinsav, az olajsav és a tallolajzsírsav kivételével) 3823 70 Ipari zsíralkohol
Gumi	4001 Természetes gumi, balata, guttapercha, guayule, csikle és hasonló természetes gumi; alapanyag formában vagy lap, lemez, illetve szalag alakban ex 4005 Vulkanizálatlan gumikeverék alapanyag formában vagy lap, lemez és szalag alakban ex 4006 Vulkanizálatlan gumiból készült más formák (pl. rudak, csövek és profilok) és termékek (pl. korongok és gyűrűk) ex 4007 Vulkanizált gumifonal és zsinor ex 4008 Lap, lemez, szalag, rúd és profil vulkanizált lágygumiból ex 4010 Szállítószalag vagy meghajtó- vagy erőátviteli szíj vulkanizált gumiból ex 4011 Új, gumi légabroncs ex 4012 Újrafutóztott vagy használt gumi légabroncs; tömör vagy kisnyomású gumiabroncs, gumiabroncs-futófelület és gumiabroncs-tömlővédő szalag

Releváns áru	Releváns termékek
	ex 4013 Belső tömlő gumiból ex 4015 Vulkanizált lágygumiból készült ruházati cikkek és ruházati tartozékok (beleértve a kesztyűt, ujjatlan és egyujjas kesztyűt is) bármilyen célra ex 4016 A 40. fejezetben máshol nem meghatározott egyéb áru vulkanizált lágygumiból ex 4017 Keménygumi (pl. ebonit) minden formában, beleértve a hulladékot és maradékot is; keménygumiból készült áruk
Szója	1201 Szójabab, törve is 1208 10 Szójababliszt és -dara 1507 Szójababolaj és frakciói finomítva is, de vegyileg nem átalakítva 2304 Szójababolaj kivonásakor keletkező olajpogácsa és más szilárd maradék, őrölve vagy labdacs (pellet) alakban is
Fa	4401 Tűzifa hasáb, tuskó, rőzse, köteg vagy hasonló formában; faforgács vagy hasonló részek; fűrészpor és fahulladék és -maradék hasáb, brikett, labdacs (pellet) vagy hasonló alakra tömörítve is 4402 Faszén, beleértve kagyló vagy dió alakban, brikettezve is 4403 Hengeresfa (kérgezetten vagy háncsoltan vagy durván szögletesre alakítva is) 4404 Abroncsfa; hasított karó; cölöp, cövek és pózna kihegyezve, de hosszában nem fűrészelve; durván faragott, de nem esztergályozott, nem hajlított vagy más módon nem megmunkált fapálca, amely sétatbot, esernyőnyél, szerszámnyél vagy hasonlóak készítésére alkalmas; faháncs és hasonló 4405 Fagyapot; faliszt 4406 Vasúti vagy villamosvasúti talpfa 4407 Hosszában fűrészelt vagy szélezett, vágott vagy hántolt, 6 mm-nél vastagabb fa, gyalulva, csiszolva vagy végillesztéssel összeállítva is 4408 Furnérlap rétegelt lemez vagy más rétegelt fa készítésére (beleértve a rétegelt fa szeletelésével készített is), és hosszában fűrészelt, vágott vagy hántolt más falemez, gyalulva, csiszolva, lapolva vagy végillesztéssel összeállítva is, legfeljebb 6 mm vastagságban 4409 Fa (beleértve az össze nem állított lécet és szegélylécet parkettához) bármelyik szélé, vége vagy felülete mentén összefüggő (folytatólagos) összeillesztésre előkészítve (hornyolt, barázdált, lesarkított, ferdén levágott, „V” illesztésű, peremezett, mintázott, legömbölyített vagy hasonló módon formázott), gyalulva, csiszolva vagy végillesztéssel összeállítva is 4410 Forgácslemez, irányított forgácselrendezésű lemez (OSB) és hasonló tábla (például: ostyalemez) fából vagy más fatartalmú anyagból gyantával vagy más szerves kötőanyagokkal agglomerálva (tömörítve) is 4411 Rostlemez fából vagy más fatartalmú anyagból, gyantával vagy más szerves anyaggal összeragasztva is

Releváns áru	Releváns termékek
	4412 Rétegelt lemez, furnérozott panel és hasonló réteges faáru 4413 Tömörített fa tömb, lap, szalag vagy profil alakban 4414 Festmény, fénykép, tükör vagy hasonló tárgyak fakerete 4415 Fából készült láda, doboz, rekesz, dob és hasonló csomagolóanyag; kábeldob fából; rakodólap, keretezett és más szállítólap fából; rakodólapkeret fából (a kizárólag valamely más, piaci forgalomba hozott termék megtámasztására, védelmére vagy szállítására csomagolóanyagként szolgáló csomagolóanyag kivételével) 4416 Hordó, kád, dézsa és fából készült más kádáripari termék és azok elemei, beleértve a hordódongát is 4417 Szerszám, szerszámfogó, szerszámnyél és -fogantyú, seprő- vagy kefe- és ecsetnyél és -test fából; csizma- vagy cipőkaptafa és sámfá fából 4418 Ács- és épületasztalos-ipari termék, beleértve az üreges fapanelt is, összeállított padlópanelek, zsindely 4419 Asztali és konyhai cikkek fából 4420 Intarziás és berakott famunka; ékszeres vagy evőeszközös ládikó és -doboz és hasonló cikkek fából; kis szobor és más díszműáru fából; fa lakberendezési tárgy, a 94. árucsoportba tartozó fabútorok kivételével 4421 Más faáru A Kombinált Nomenklátúra 47. és 48. árucsoportjába tartozó papíripari rostanyag és papír, kivéve a bambuszból és visszanyert (hulladék és használt) papírból készült termékeket ex 49 Könyvek, újságok, képek és más nyomdaipari termékek; kéziratok, gépirásos szövegek és tervrajzok papírból ex 9401 Ülőbútor (a 9402 vámtarifaszám alá tartozó kivételével), ággyá átalakítható ülőbútor is, és ezek részei fából 9403 30, 9403 40, 9403 50, 9403 60 és 9403 91 Fabútor és ezek részei 9406 10 Előre gyártott épületek fából

6. melléklet: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1115 rendeletének 9. cikke

9. cikk

Tájékoztatási követelmények

(1) A piaci szereplőknek gyűjteniük kell azokat az információkat, dokumentumokat és adatokat, amelyek igazolják, hogy a releváns termékek megfelelnek a 3. cikknek. E célból a piaci szereplőknek az egyes releváns termékekkel kapcsolatban gyűjtenie és rendszereznie kell, valamint a releváns termékek forgalomba hozatalának vagy kivitelének időpontjától számított öt évig meg kell őriznie az alábbi, bizonyítékokkal alátámasztott információkat:

- a) egy leírás, amely többek között tartalmazza a releváns termékek kereskedelmi nevét és típusát, valamint – a fát tartalmazó vagy fa felhasználásával készült releváns termékek esetében – a faj közönséges nevét és teljes tudományos nevét; a termék-leírásnak tartalmaznia kell a releváns áruk vagy az azokban található releváns termékek vagy az említett termékek készítéséhez felhasznált releváns termékek jegyzékét;
- b) a releváns termékek mennyisége; a piacra belépő vagy az azt elhagyó releváns termékek esetében a mennyiséget a nettó tömeg kilogrammjában és adott esetben a 2658/87/EGK tanácsi rendelet ⁽²⁰⁾ I. mellékletében meghatározott kiegészítő mértékegységben kell megadni, a Harmonizált Rendszer szerinti kóddal összevetve, vagy az összes többi esetben a mennyiséget nettó tömegben vagy - adott esetben - térfogatban vagy az egységek számában kell megadni; a kiegészítő mértékegység akkor alkalmazandó, ha az a kellő gondosságra vonatkozó nyilatkozatban említett, a Harmonizált Rendszer szerinti kód alá tartozó valamennyi lehetséges alszám tekintetében következetesen meghatározásra került;
- c) az előállító ország és – adott esetben – annak részei;
- d) minden olyan területegység földrajzi helymeghatározása, ahol azokat a releváns árukat, amelyeket a releváns termék tartalmaz, vagy amelyek felhasználásával a releváns termék készült, előállították, valamint az előállítás dátuma vagy időtartománya; amennyiben a releváns termék olyan releváns árukat tartalmaz, vagy azt olyan releváns áruk felhasználásával készítették, amelyeket más területegységen állítottak elő, minden más területegység földrajzi helymeghatározását meg kell adni; bármely, az adott területegységen végzett erdőirtás vagy erdőpusztulás automatikusan kizárja az említett területegységekről származó valamennyi releváns áru és releváns termék forgalomba hozatalát, forgalmazását, illetve kivitelét; az olyan releváns termékek esetében, amelyek szarvasmarhát tartalmaznak, vagy amelyeket szarvasmarha felhasználásával készítettek, valamint az olyan releváns termékek esetében, amelyeket releváns termékekkel etettek, a földrajzi helymeghatározásban minden olyan létesítményt meg kell adni, ahol a szarvasmarha-tartás zajlott; az I. mellékletben felsorolt minden egyéb releváns termék esetében a földrajzi helymeghatározás a terület-egységekre vonatkozik;
- e) minden olyan vállalkozás vagy személy neve, postacíme és e-mail-címe, ahonnan az érintett termékeket szállították;
- f) minden olyan vállalkozás, piaci szereplő vagy kereskedő neve, postacíme és e-mail-címe, ahová az érintett termékeket szállították;
- g) kellő bizonyosságot nyújtó és ellenőrizhető információ arról, hogy a releváns termékek erdőirtásmentesek;
- h) kellő bizonyosságot nyújtó és ellenőrizhető információ arról, hogy a releváns árukat az előállító ország vonatkozó jogszabályaival összhangban állították elő, ideértve minden olyan rendelkezést, amely feljogosít az adott területnek a releváns áru előállítása céljából történő hasznosítására.

(2) A piaci szereplőknek kérésre az illetékes hatóságok rendelkezésére kell bocsátania az e cikk alapján gyűjtött információkat, dokumentumokat és adatokat.

7. melléklet: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1115 rendeletének 10. cikke

10. cikk

Kockázatértékelés

- (1) A piaci szereplőknek ellenőrizniük és elemezniük kell a 9. cikkel összhangban gyűjtött információkat és bármely egyéb vonatkozó dokumentációt. Az említett információk és dokumentáció alapján a piaci szereplőknek kockázatértékelést kell végezniük annak megállapítása érdekében, hogy fennáll-e a forgalomba hozni vagy kivinni kívánt releváns termékek meg nem felelésének kockázata. A piaci szereplők csak akkor hozhatják forgalomba, illetve vihetik ki a releváns terméket, ha a kockázatértékelés azzal a megállapítással zárul, hogy nem áll fenn a releváns termékek meg nem felelésének kockázata, vagy ez a kockázat csak elhanyagolható.
- (2) A kockázatértékelés során különösen a következő kritériumokat kell figyelembe venni:
- a) az adott előállító országhoz vagy annak részeihez a 29. cikkel összhangban hozzárendelt kockázat;
 - b) erdők jelenléte az előállító országban vagy annak részein;
 - c) őslakos népek jelenléte az előállító országban vagy annak részein;
 - d) az őslakos népekkel folytatott jóhiszemű konzultáció és együttműködés az előállító országában vagy annak részein;
 - e) az őslakos népek által a releváns áru előállítása céljából használt terület használatára vagy tulajdonjogára vonatkozó objektív és ellenőrizhető információkon alapuló, kellően indokolt igények megléte;
 - f) erdőirtás vagy erdőpusztulás előfordulási gyakorisága az előállító országban vagy annak részein;
 - g) a 9. cikk (1) bekezdésében említett információk forrása, megbízhatósága, érvényessége, valamint az ezen információk más rendelkezésre álló dokumentációjával való kapcsolat;
 - h) az előállító országgal vagy annak részeivel és a származási országgal vagy annak részeivel kapcsolatos aggályok – például a korrupció szintje, az okmány- és adathamisítás elterjedtsége, a jogérvényesítés hiánya, az emberi jogok nemzetközi jogának megsértése, fegyveres konfliktus vagy az ENSZ Biztonsági Tanácsa vagy az Európai Unió Tanácsa által hozott szankciók – megléte;
 - i) a releváns ellátási lánc összetettsége és a releváns termékek feldolgozottsági állapota, különös tekintettel a releváns termékek azon területiséghez való társításának nehézségeire, ahol a releváns árukat előállították;
 - j) e rendelet kijátszásának kockázata, vagy ismeretlen származású vagy olyan területeken előállított releváns termékekkel való keveredés kockázata, ahol erdőirtás vagy erdőpusztulás történt vagy történik;
 - k) az e rendelet végrehajtását támogató bizottsági szakértői csoportok ülésein levont, a bizottsági szakértői csoportok nyilvántartásában közzétett következtetések;
 - l) a 31. cikk alapján benyújtott, indokolással alátámasztott aggályok, valamint arra vonatkozó információk, hogy a releváns ellátási lánc mentén működő piaci szereplők vagy kereskedők a múltban nem feleltek meg e rendelet előírásainak;
 - m) minden olyan információ, amely a releváns termékek meg nem felelésének kockázatára utalhat;
 - n) az e rendeletnek való megfelelésre vonatkozó kiegészítő információk, amelyek magukban foglalhatják a tanúsítás során vagy más, harmadik fél által ellenőrzött rendszerek, többek között a Bizottság által az (EU) 2018/2001 európai parlamenti és tanácsi irányelv ⁽²¹⁾ 30. cikkének (5) bekezdése alapján elismert önkéntes rendszerek által szolgáltatott információkat, feltéve, hogy az információk megfelelnek az e rendelet 9. cikkében meghatározott követelményeknek.
- (3) A 2173/2005/EK rendelet hatálya alá tartozó, működő engedélyezési rendszerből származó érvényes FLEGT-engedéllyel rendelkező fatermékeket úgy kell tekinteni, hogy azok megfelelnek e rendelet 3. cikke b) pontjának.
- (4) A piaci szereplőknek a kockázatértékeléseket dokumentálniuk kell, és azokat legalább évente felül kell vizsgálniuk, és kérésre az illetékes hatóságok rendelkezésére kell bocsátaniuk. A piaci szereplőknek tudniuk kell igazolni, hogy az összegyűjtött információkat hogyan ellenőrizték a (2) bekezdésben meghatározott kockázatértékelési kritériumok alapján, és hogyan határozták meg a kockázat mértékét.

8. melléklet: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/1115 rendeletének 11. cikke

11. cikk

Kockázatcsökkentés

(1) A piaci szereplőknek a releváns termékek forgalomba hozatalát vagy azok kivitelét megelőzően olyan kockázatcsökkentő eljárásokat és intézkedéseket kell elfogadnia, amelyek alkalmasak annak elérésére, hogy ne álljon fenn kockázat vagy csak elhanyagolható kockázat álljon fenn, kivéve, ha a 10. cikkel összhangban elvégzett kockázátértékelés azt állapítja meg, hogy nem áll fenn vagy csak elhanyagolható annak a kockázata, hogy a releváns termékek nem felelnek meg. Az ilyen eljárások és intézkedések magukban foglalhatják a következők bármelyikét:

- a) további információk, adatok vagy dokumentumok bekérése;
- b) független felmérések vagy auditok elvégzése;
- c) a 9. cikkben meghatározott tájékoztatási követelményekhez kapcsolódó egyéb intézkedések meghozatala.

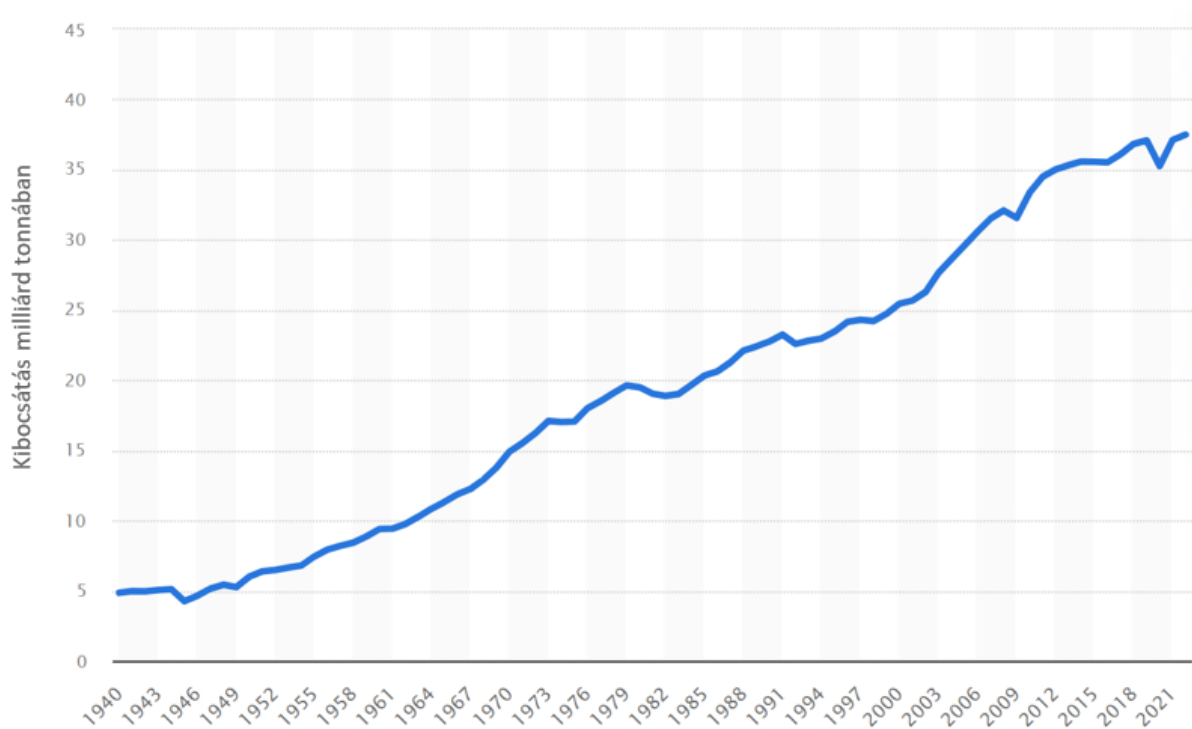
Az ilyen eljárások és intézkedések magukban foglalhatják továbbá az említett piaci szereplők beszállítói – különösen a mezőgazdasági kistermelők – e rendeletnek való megfeleléséhez nyújtott, kapacitásépítés és beruházások formájában megvalósuló támogatást is.

(2) A piaci szereplőknek megfelelő és arányos politikákkal, kontrollmechanizmusokkal és eljárásokkal kell rendelkezniük a releváns termékek meg nem feleléséből eredő kockázatok hatékony csökkentése és kezelése érdekében. Ezeknek a politikáknak, kontrollmechanizmusoknak és eljárásoknak az alábbiakat kell tartalmazniuk:

- a) a kockázatkezelési gyakorlatok modellje, jelentéstétel, nyilvántartás-vezetés, belső kontroll és megfelelésmenedzsment, többek között vezető beosztású megfelelési tisztviselő kinevezése a kkv-nak nem minősülő piaci szereplők vonatkozásában;
- b) független audit funkció az a) pontban említett belső politikák, kontrollmechanizmusok és eljárások ellenőrzésére az összes, kkv-nak nem minősülő piaci szereplő vonatkozásában.

(3) A kockázatcsökkentő eljárásokra és intézkedésekre vonatkozó döntéseket dokumentálni kell, legalább évente felül kell vizsgálni, és azokat a piaci szereplőknek kérésre az illetékes hatóságok rendelkezésére kell bocsátaniuk. A piaci szereplőknek tudniuk kell igazolni, hogy a kockázatcsökkentő eljárásokra és intézkedésekre vonatkozó döntéseket hogyan hozták meg.

9. melléklet: A globális szén-dioxid (CO₂) kibocsátás évenkénti alakulása 1940-2022 között
(milliárd tonnában) Forrás: Statista (2023b)

10. melléklet: A globális szén-dioxid-kibocsátás 2010-ben és 2021-ben, a kiválasztott országok esetében
(millió tonnában) Forrás: Statista (2023c)

